הלכה · משנה תורה · מפרשים · דברי ירמיהו · ספר אהבה

דברי ירמיהו על משנה תורה, הלכות תפילה וברכת כהנים

רבי ירמיה לעוו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דברי ירמיהו על משנה תורה, הלכות תפילה וברכת כהנים

רבי ירמיה לעוו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דברי-ירמיהו-על-משנה-תורה-הלכות-תפילה-וברכת-כהנים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
הלכה א 6
הלכה ב 10
הלכה ג 11
הלכה ד 11
הלכה ה 12
הלכה ו 13
הלכה ז 14
הלכה ט 14
פרק ב 15
הלכה א 15
הלכה ב 16
הלכה ג 17
הלכה ה 17
הלכה ו 17
הלכה ז 18
הלכה ח 18
הלכה ט 18
הלכה י 18
הלכה יב 19
הלכה יד 19
הלכה טו 19
הלכה יט 20
פרק ג 20
הלכה א 20
הלכה ב 21
הלכה ד 22
הלכה ז 22
הלכה ח 23
הלכה י 24
הלכה יא 24
פרק ד 25
הלכה א 25
הלכה ג 25
הלכה ד 26
הלכה ה 26
פרק ה 27
הלכה א 27
הלכה ב 27
הלכה ד 27
הלכה יד 28
הלכה טו 29
פרק ו 29
הלכה א 29
הלכה ג 30
הלכה ה 30
הלכה ז 31
פרק ז 31
הלכה א 31
הלכה ב 32
הלכה ג 33
הלכה ד 33
הלכה ו 35
הלכה ט 36
הלכה י 37
הלכה טז 38
הלכה יז 38
פרק ח 38
הלכה א 38
הלכה ג 39
הלכה ד 40
הלכה ה 41

הלכה ו 41
הלכה ט 41
הלכה י 42
הלכה יא 43
הלכה יב 44
פרק ט 44
הלכה א 44
הלכה ז 45
הלכה ח 47
הלכה ט 47
פרק י 47
הלכה א 47
הלכה ב 48
הלכה ג 48
הלכה ה 49
הלכה ו 50
הלכה ז 50
הלכה י 51
הלכה יג 51
הלכה טו 51
הלכה טז 53
פרק יא 53
הלכה א 53
הלכה ג 54
הלכה ה 55
הלכה יד 55
הלכה טו 69
הלכה טז 78
הלכה יח 79
הלכה כ 79
הלכה כא 79
פרק יב 80
הלכה א 80
הלכה ג 81
הלכה ד 82
הלכה ה 82
הלכה ח 83
הלכה ט 84
הלכה י 85
הלכה יב 85
הלכה יג 85
הלכה טז 86
הלכה יז 86
הלכה יח 87
הלכה יט 94
הלכה כג 95
פרק יג 95
הלכה ד 95
הלכה ו 95
הלכה ז 97
הלכה ח 97
פרק יד 97
הלכה א 97
הלכה ב 98
הלכה ג 99
הלכה ז 99
הלכה ט 101
הלכה י 101
הלכה יא 102
הלכה יב 103
הלכה יג 103
הלכה יד 103
פרק טו 103
הלכה ב 103

הלכה ג 104
הלכה יב 107

פרק א

הלכה א

מ"ע להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלוקיכם מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפילה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים איזה היא עבודה שבלב זו תפילה ואין מנין התפילות מן התורה ואין משנה התפילה הזאת מן התורה. ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה. וכן בסמ"ג דתפילה דאורייתא עיי"ש. ועי' בסה"מ עשה ה' וי' וברמב"ן שם ובכ"מ כאן:

ועיין בס' צל"ח ברכות כ"א ובס' מרכבת המשנה שכתבו לתרץ קושית הרמב"ן דב"ק במס' ברכות שם דהתפלל כבר ק"ש וברכותיה דבברכות הוי תפילה ובצל"ח מביא ראיה מלשון תוס' במס' שבת י"א שכתבו דהאי דאי' שם כי מטי זמן תפילה הוה לביש ומכסי ומצלי האי מצלי היינו ק"ש עכ"ל והאיך יקרא ק"ש מצלי אבל היה קורא ק"ש בברכותיה ויצא ידי תפילה דאורייתא עיי"ש:

אבל לענ"ד עוד צ"ע דהנה לכאורה בחיוב תפילה שכתב רבינו שהוא מתורה יש לספק כמ"ש אח"ז דיש בכלל תפילה שבח ובקשה והודאה. אם כולמו מדאורייתא ואם יוצא מדאורייתא באחת מהם. ובשבח או בהודאה באחד מהם בלבד. ואם נאמר דבאחד מהם איזה שיהיה יוצא ידי דאורייתא הרי בק"ש דמקבל מלכות שמים ואומר ה' אלוקינו ה' אחד הכולל כל שבח שבעולם ויהיה יוצא ידי תפילה בק"ש. ואם נאמר כן יהיה נאמר דספק התפלל אין חוזר ומתפלל דהוי דרבנן משום דקרא ק"ש והוי תפילה דרבנן ולמאן דס"ל ק"ש עם כל זה י"ל דתפילה דאורייתא וק"ש דרבנן בהתפלל לאח"ז. אבל כנראה מלשון הרמב"ם בה"ב אלא וכו' דכולמו ביחד מחויב מדאורייתא ואם גם לא נדייק כן נראה דעיין ברמב"ן בסה"מ הנ"ל דבעת צרה הוי תפילה דאורייתא וזה לשונו ומה שדרשו בספרי ולעבדו וכו' ד"א זו תפילה אסמכתא היא. או לומר שמכלל העבודה וכו' ושנתפלל אליו בעת צרה ותהיינה עינינו ולבינו אליו כעיני עבדים אל יד אדוניהם כענין שכתב וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וכו' והיא מצוה על צרה שתבא על הציבור לזעוק לפניו בתפילה ובתרועה והוא הענין שאמר שלמה ע"ה וכו' עכ"ל ועי' לשונו בסוף הדיבור עוד ועי' ברמב"ם בפ"א מהל' תענית מ"ע לצעוק וכו' עיי"ש. והנה שם נאמר בצרת ציבור ומסתברא בצרת יחיד עכ"פ מחויב בתפילה רק לא בתרועה דהוי רק בציבור. וכמ"ש ברמב"ן כעיני עבדים וכו' ומזה מסתברא לדעת הרמב"ם להתפלל בכל יום על צרכינו וחיינו התלויים מנגד מבלעדי חסדי ה' לנו בכל עת ורגע וא"כ תפילת בקשה עיקר התפילה בכל יום ולא די

בשבח בלבד. ועכ"פ לא נוכל לומר כמ"ש דהרי הרמב"ם סובר ק"ש דאורייתא ותפילה דאורייתא ומדבריו דמחויב בשניהם וא"כ לא שייך לומר דאם קרא ק"ש הוי תפילה דרבנן. וגם כמ"ש שנראה דתפילת בקשה עיקר התפילה ולשונו בהל' ב' נראה בשלשה [שבח שאילה והודיה] מחויב מדאורייתא וא"כ האיך נאמר דיוצא בברכת ק"ש שאינה בקשת כל צרכיו דתפילה בקשה מסתברא שתהיה על כל צרכיו דעל כולמו נהיה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכו':

אמנם כנראה מלשון הרמב"ם ורמב"ן רק בעת צרה לרבים המצות תפילה בשעת צרה כנראה מלשון התורה הנלמד ממנו כן ג"כ. ויש לומר דעל עצמו אלה המקבלים הכל באהבה כר' חנינא בן דוסא כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד לא ימצאו נפשם להתפלל גם בצרת נפשם כי יחשבו הכל לטוב ובוטחים בחסדי ה' וכל זה על עצמו אבל צרת אחרים על זה לא ינוח נפש צדיק מלהתפלל לה' כי לקבל מאהבה רק צרת נפשו ולא של רבים. וגם על צרכי עצמו יש להתפלל אשר לצדיקים ומקבלי הכל באהבה לזה נכסף וכלתה נפשם על שלימות הנפש יראת ה' ואהבה אליו הארת עין בתורתו ועבודתו וכיו"ב בבקשת אלה כאלה כרחב"ד וחביריו התפללו ע"ז יותר משאר בני אדם והנה על אלה צרכי הנפש כלולים בברכת ק"ש ביוצר אור ואהבה רבה ולפ"ז י"ל כמ"ש ז"ל דבקרא ברכת ק"ש יצא ידי תפילה דעל צרכי עצמו אינו ממצות תפילה זולתי צרכי נפש ולזה יספיק ברכת ק"ש. ועי' מ"ש בפ"ג ה"א עיי"ש שצ"ע משם. ומ"ש בפ"א ה"א מהל' תענית עיי"ש:

ואמרו חכמים איזה היא עבודה שבלב זו תפילה וכו'. ומספרי מפ"ק דמס' תענית ולאהבה את ד' אלוקיכם ולעבדו. אתה אומר זו תפילה או אינו אלא עבודה ת"ל בכל לבבכם איזה עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה עיי"ש. ויש להבין למה לא נכלל בזה ק"ש וכיו"ב חובת הלבבות הרבה הדברים המסורים ללב בלבד. ולמה יצא רק תפילה לומר בה בלבד שהוא בלב. ולמה נצא מדרך הפשוט ולעבדו בכל לבבכם על כל המצות פסח ותפילין וכיו"ב כי נעשה הכל בכל לבבינו ונפשינו. ונאמר בזה כי מפורש ביותר במקראי קודש "חלקי ה' אמרתי לשמור דבריך" (תהילים קי"ט:נ"ז) ועי' במפרשים "המה תחת אהבתי ישטנוני ואני תפילה תהלים ק"ט ועי' במפרשים וברש"י תחת אהבתי אותך. ואני תפילה שהוא התפילה בעצמה מליצה בלתי מורגלת בתנ"ך:

ואשר אחזה לדעתי בזה הוא. הנה כנראה כל הרגשות מחוץ יבואו ומשם נולדו ובאדם ישימו משכנם. העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים ארז"ל כל הנרצה ונאהב לנו והמה לתענוגי נפשינו הכל החושים יובילו אותם מחוץ לבתי נפשינו משכן ההרגשות.

אבל יש הרגשה אשר בפנימות לב האדם מקורה והמה חלק מחלקי הנפש ממעל לה יעלו בקרבה ולא יפרדו ממנה. כמו אהבת הבן לאביו גם להאומר לאביו לא ראיתיו וכ"כ האהבה לה' ית"ש ויתעלה אף כי מבחוץ תבוא לנו הכרת מעשיו הנפלאים חסדו וטובו עלינו בכל פינות שאנו פונים כדברי המליץ "מאיזוב אשר בקיר עד הארז אשר בלבנון כולמו יעידון ויגידון כי לעולם חסדו" מבלעדי זאת נטוע בנפש הישראלי אשר לא נשחת אהבה כזאת וזה העדות על מקור נשמת האדם מלמעלה. וגם לבן מעשי אביו בטובו וברחמיו עליו יעירו אהבה לו אף כי בלעדי זאת האהבה נטועה בנפשו:

גם חלק מחלקי הנפש ההרגשה והלב לא יוכל להיות פנוי מבלי הרגשות אם טובות או רעות אין רגע אחת לא ישקוטו בו. והכח להרגש היא ההרגשה בעצמה. "אלוקים עשה את האדם ישר" קהלת ז' רק הרגשות טובות מחלקי הנפש ולא הרעות ולכן ישמח כל אדם אחרי עשותו הטוב ולבו עליו תאבל אחרי עשותו המזמתה:

ולכך אמרו בצדק חכמי מוסר כי העובר עבירה פוגם בנפש. פגם הוא מלשון חסרון כמו יין פגום וסכין פגום על חסרון בהם. וכן זה החוטא מחסר בנפשו מחלקו בחיים כי ההרגשה הטובה אינה דבר נוספת בלב רק חלק מחלקה הוא כמ"ש כי הכח להרגיש בלתי נפרד מהרגשות בעצמם וזה שאמר המלך החסיד ע"ה. "חלקי ה' אמרתי לשמור כדבריך" לשמור דבריך הוא ולעשות רצונך כבן לאביו הוא מחלקי נפשי ולא הרגשה נוספת מבחוץ בא בה. והן התפילה השלימה השתפכות הנפש לה' ית"ש כבנים לאבותם באהבה ובטחון אליו ובהכרת חסדיו גודלו ורוממות יקרו בלי חקר וכיו"ב כל זה נטוע בנפש ולא מבחוץ לנו וכמה בחר נעים זמירת ישראל לומר "ואני תפילה". חלק מחלקי נפשי אשר שפתי ירננו ואשר אין מלה בלשוני לגלותם רחשת לבבי ליוצרי ובוראי. והנה במקרא נאמר "לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבכם" ולא נאמר עם כל לבבכם. אבל הלשון "בכל" על המקום אשר אהבה תצמיח בהלב בעצמו. ובמקום אחר כתבתי גם באמונה בה' ובתורתו ומהכרה ע"י הרגשת הלב אשר היא ראש לכל ההרגשות עיי"ש:

וזה הנראה בכונת רז"ל איזה עבודה שבלב אשר שם מקורה ולא מבחוץ זו תפילה אשר לא נוכל לומר ככה על שאר מעשי המצות פסח ותפילין אשר נדע מפי התורה ולא כן הרגשת הישראלי נגד ה'. וזה שאמרו ז"ל או אינו אלא עבודה ת"ל בכל לבבכם איזה עבודה שבלב זו תפילה. אבל עוד נשאר להבין למה לא ק"ש אשר היא אהבה לו יתעלה הנטוע בכל נפש לא נשחת. ועי' בס' אפיקי יודא ח"א דרוש ד' בפי' בעבודה שענינה על דבר שאין המעשה מצ"ע תכליתו עיי"ש:

והנראה אף דגדלה מעלת ק"ש בקבלת מלכות שמים ותורה אשר ארז"ל תלמוד תורה נגד

כולמו ובמס' שבת פ"ק להמאריך בצלותא מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה עיי"ש. עם כל זה אף בפרט ובאיכות גדול מתפילה בכמות תפילה גדולה מאוד כי תתפשט על כל מעשי האדם ומקריו בכל מעמד ומצב כל אשר יאהב וחביב עליו מתפלל ומבקש עליו מה' ליתנו לו ולשמור אשר בו בידו והתפילה לירא ה' בלתי סר מכל מאוית נפשו כי ברצונו לבקש על מזונו וכיו"ב חיי גופו אשר אין מבוא לאהבת ה' בזה אבל התפילה מיוחדת להם וזה שארז"ל בכל לבבכם הנוגע בכל לבבכם בכל דבר ודבר הנוגע ללב האדם בגופו ובביתו בשדה ובכרם וכיו"ב זו תפילה. וקראו רז"ל לתפילה חיי שעה ויקר מזה התורה חיי עולם וגדול באיכות. אבל בכמות התפילה על חיי שעה עי"ז התפילה בכל הנוגע בלב ונאמר עלי' לעבדו בכל לבבכם:

ובמס' שבת דף י' ע"א רבא חזי' לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. והוא סבר זמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד עיי"ש. וברש"י חיי עולם תורה. תפילה צורך חיי שעה היא לרפואה לשלום ולמזונות עכ"ל:

והנה להסוברים תפילה דרבנן תיפוק ליה דתורה דאורייתא ותפילה דרבנן ואף לדעת רבינו דתפילה דאורייתא האריכות מדרבנן דמהתורה די כמ"ש אף במקצת תפילה ואין שיעור מדאורייתא לתפילה והאריכות ודאי דרבנן. אמנם במקו"א כתבתי דיש לחלק בין דבר שכולו מדרבנן אף בקיימו לא קיים רק דרבנן. לדבר שאינו מחויב מהתורה אבל בקיימו קיים דאורייתא. דהנה אף דלרמב"ן אין מחויב בתפילה כלל מדאורייתא ולרמב"ם אין שיעור מדאורייתא מ"מ מסתבר לשניהם התפילה ושבח והודאה לה' למקיימה עושה מצוה דאורייתא וכל מה שמוסיף מוסיף בדאורייתא וביותר לרמב"ם י"ל כמ"ש המבי"ט בהל' ק"ש דאף דדי בפרק ראשון מ"מ כמה שיקרא הוי דאורייתא עיי"ש וכמו"כ בתפילה בכל האריכות הוי הכל דאורייתא. ולכן לא אמר לו משום שזה דאורייתא וזה דרבנן רק זה חיי עולם וזה חיי שעה. ולכן להפסיק לתורה מתפילה. והוא סבר זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד:

והנה יש להבין דהרי לא אמר לו רבא למה התפלל כלל ולא עשה כרשב"י וחביריו דתורתו אומנתו דאין מפסיקין להתפלל. אלא דאמר לו למה האריך בתפילתו ומתפלל גם בזמן הראוי לת"ת שהיא תמידית מוהגית וכו' ומאי השיבו והוא סבר זמן וכו' הלא רבא ג"כ ס"ל כן ומה"ט היה קשה בעיניו אריכתו בתפילה על כי נגע בזמן התורה. וכמ"ש ז"ל והוא סבר וכו' קאי על רב המנונא ולכאורה היה מסתבר ביותר על דברי רבא:

ונראה דהנה במס' מנחות צ"ט ע"ב אפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים והגית וכו' עיי"ש ובמס' נדרים בפ"ק. וא"כ י"ל שהוא הוכיחו על אריכות תפילתו שמבטל

ת"ת שהוא בכל היום ותפילה זמנה קבוע. והוא ס"ל זמן תורה לחוד וכו' דגם לתורה זמן מיוחד וקבוע דאם קרא שחרית וכו' וא"כ תורה לחוד ותפילה לחוד ולא נגע זה בזה ונוכל להאריך בכל אחד כמו שנרצה רק באם הוגה בתורה מקיים בכל פעם מצוה לכו"ע וכמ"ש דהוי מצוה בקיומה לכו"ע קיים דאורייתא:

ובס' תבואות שור הקשה אטו בתפילה הכל על חיי שעה והלא מתפללים גם על חיי העולם האר עינינו בתורתך וכיו"ב עיי"ש:

אבל למ"ש ממעלת התורה באיכות ובתפילה בכמות עבור שנמצאת גם בהנוגע לחיי העולם בלבד ג"כ וא"כ זה ממעלת התפילה ועם כל זה גדלה מעלת חיי עולם נגד חיי שעה וזה שאמר לו אף כי רבה מעלת התפילה כי תתפשט על כל מעשי בני אדם מכל זה נעלה חיי עולם:

הלכה ב

ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפילה לפי שהיא מ"ע שלא הזמן גרמא. אלא חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקב"ה ואח"כ שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה ואח"כ נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כוחו. והנה כנראה במס' ברכות ל"ד ע"ב המתפלל צריך שיכוין את לבו בכולן ואם אינו יכול לכוין בכולן יכוין את לבו באחת. א"ר חייא א"ר ספרא משום דבי רבי באבות עיי"ש ועי' להלן פ"י ה"א. ומזה נראה מעלת השבח מבקשה והודאה והדעת נותנת כי הודאה על קבלת הטובה ושבח בלי שום כונה על עצמו. והודאה נראה גדולה במעלה מתפילת בקשה. ועם כל זה גדולה מעלת תפילת הבקשה שכוללת השבח והודאה כי המבקש מה' ובוטח בו וזה על כי נודע לו מחסדו הגדול בלי תכלית והן הבקשה ושבח והודאה כי על כי נודע לו מטובו עמו ועל כל באי עולם לכן בוטח ומבקש מאתו יתעלה ואף כי חוטא הוא כי אין אדם בארץ אשר לא יחטא ובכל זאת יערב לבבו לבקש טובות וחסדים גדולים בזה מראה האדם שבחו של הקב"ה ואין לך הודאה גדולה מזה ולכן כמ"ש בהלכה הקודמת נראה דעיקר חיוב תפילה הבקשה ולכן אינו יוצא בק"ש לדעת רבינו אף מדאורייתא אף כי בלעדי זאת התפילה על צרכיו בזה חיובו ביותר כי הבלתי עושה כן מראה כי לא יפנה למקור הצלחת בכל הנעשה וכפונה מה' חלילה. גם כמ"ש מעלת תפילת הבקשה בערך כל השלשה [שבח שאילה והודיה] אף דבכיון לשבח בלבד יוצא. ונראה דה"ט בבקשה בזה שעומד לבקש הוציא א"ע מכלל שאין פונים בעת צרכם לה'. אבל השבח יהיה בכונה דבלא זה דיבור בלא כונה בלתי כבוד ה' אשר בלב ונפש נרנן כבוד ה'. וכנראה מדברי רבינו דכולמו

מדאורייתא ועי' בלח"מ בשם מבי"ט דלא אתפרש מנ"ל כן. ונראה דמילי דסברה נינהו דהוי דאורייתא כמ"ש ז"ל מדמקשינן ל"ל קרא סברא היא בכמה דוכתי. ושבח והודאה ותפילה שוים בערכם וסמך לזה בגמ' כמובא בכ"מ. וגם נעים זמירת ישראל בתהילים דרכו בקודש בסידור הנאמר בגמ' ומרבינו ז"ל ולשון אלא וכו' נראה שקאי על הקודם שאין מטבע התפילה מדאורייתא אלא וכו' זה מדאורייתא יהיה באיזה מטבע שיהיה. ועי' מ"ש בפ"ב ה"ב עיי"ש. ומ"ש רבינו שבח והודיה עי' בפרי מגדים בפתיחתו הכוללת להל' תפילה בשם ילקוט מלכים א' ח':

ועמ"ש רבינו כאן דתפילה שאי' הזמן גרמא ובפי' משניות בפ"ק דמס' קדושין מונה תפילה כמו נר חנוכה וכיו"ב בהזמן גרמא עי' במעשה רוקח זה אחר תקנת דרבנן שקבעו זמנים עיי"ש וכונתו על חיוב דרבנן אחרי דיצא ידי דאורייתא הוי הז"ג. ועי' במג"א סי' ק"ו ס"ק ב' דנשים לפטור מערבית מהאי טעמא עיי"ש:

הלכה ג

אם היה רגיל וכו' והכל יהיו מתפללין נכח המקדש בכל מקום שיהיה וכו'. ובכ"מ כתב שלמדו ממ"ש ז"ל את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד עבדהו בתורתו עבדהו במקדשו כלומר להתפלל נכחו כמ"ש רבינו בסה"מ עיי"ש:

ובספר המצות עשה ה' כתב ועבדו במקדשו ר"ל והכוון אליו להתפלל שם כמו שביאר שלמה המלך ע"ה עכ"ל. וברמב"ן השיג עליו דס"ל פירש עבדו במקדשו בעבודת המקדש עיי"ש. ובמס' ברכות ל"א ע"א יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה ת"ל לקבל ירושלים ושם דף כ"ח ע"ב במשנה ודף ל' ע"א היה עומד בחו"ל וכו' נמצא כל ישראל מכוונין למקום אחד וכו' עיי"ש. ועי' להלן פ"ה ה"ג. ובסה"מ שם נאמר כן לחזק ביותר תפילה דאורייתא גם בלשון במקדשו שקאי על תפילה דאם נאמר דבכל לבבכם קאי גם על מקדשו מנ"ל לנו תפילה בפרטית וע"כ מפרש דמקדשו ג"כ על תפילה אבל זהו דנוכח המקדש נדע ממס' ברכות הנ"ל:

הלכה ד

כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר וכו' נתבלבלו שפתם והיה שפת כל אחת מעורבת וכו' וכיון שראה עזרא וביי"ד כך עמדו ותקנו להם י"ח ברכות על הסדר וכו' ותהיה תפילת העלגים תפילה שלימה כתפילת בעל הלשון הצחה וכו'. הנה לא כתב רבינו שמתפלל בכל לשון כמ"ש בהל' ק"ש בפ"ב ה"י. ומפורש במשנה במס' סוטה ל"ב אלו נאמרין בכל לשון וכו' ותפילה עיי"ש. ונראה שנכלל בלשונו ואין משנה תפילה וכו'. אמנם מלשונו בהלכה הזאת ותהיה תפילת העלגים וכו' וקודם לזה נתבלבלו שפתם וכו'

נראה לאחר תקנת עזרא וכנה"ג התפילות בלה"ק תיקנו שיהיה לכולנו ליודעים ולבלתי יודעים בלשון הזה דוקא. והנה במס' סוטה ל"ג ע"א בגמ' תפילה רחמי היא כל היכא דבעי מצלי ותפילה בכל לשון והא א"ר יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי וכו' לא קשיא הא ביחיד הא בציבור וכו' וברש"י תפילה דקתני מתני' בכל לשון לא צריך לקרא דהא רחמי נינהו והאי לישנא דידע לכוין לבו ליצלי עכ"ל. והנה לכאורה נראה מרש"י דס"ל תפילה דאורייתא אבל י"ל דא"צ קרא אם מתפלל אם רשאי להתפלל בכל לשון דהרי בלשון ארמי מחלקינן בין יחיד וציבור וא"כ י"ל לרמב"ם במשנה מתפילה דמחויב מדינא אבל עתה שתיקנו סדר התפילה ובלה"ק ועיקר הטעם בתקנתם משום המדברים לשון עלגים בשפה מעורבת ולפ"ז אין לשנות גם הלשון. כן נראה לענ"ד לדייק מלשונו ועי' בטור ושו"ע ובמג"א בסי' ק"א ס"ק ייש וצ"ע:

וכן נראה כי בל נשלח יד לשנות מלשון הקודש לשאר הלשונות בתפילה כי אף שדיברו ארמית ולמדו בלשון הזה הלכה ואגדה וצוו על קריאת שתים מקרא ואחד תרגום. וגיטין ושטרי כתובה וממון היו נכתבין בארמית. עם כל זה לא שינו מלשון התפילה בלה"ק. רק הוסיפו בארמית הקדיש ונאמרו בו טעמים עי' בתוס' במס' ברכות דף ג' ע"א בד"ה ועונין משום דהוי תפילה תשובה ותיקנו בלשון שעמי הארץ יבינו אותו עיי"ש. ועם כל זה בתפילה וק"ש לא עשו כן ולא שלחו יד בהם לשנותם ללשון ארמי. ועי' בס' תמים דעים סי' קפ"ד לר' יהודה בר יקר ז"ל שמ"ש רז"ל שאין מלאכי השרת מכירין לשון ארמי כדי שלא יניחו המתפללים לשון הקודש אם יניחהו מהתפלל בו. וגם ירבו עמי הארץ בישראל שלא ישגיחו ללמוד מאחר שיוכלו להתפלל בלשונם ופי' מלאכי השרת אין מכירין אין משגיחין עיי"ש וכן מצינו מכירך ברוך ובירושלמי במס' מ"ק פ"ג אין מכירך זקן עיי"ש. וכמו שנפן כולנו למזרח שמש ונגד המקדש כמ"ש רז"ל במס' ברכות הנ"ל שכל ישראל יהיו מכונין למקום אחד כן בלשון אחד המובן לכולנו ובבית התפילה היהודים מכל קצוי ארץ בבואם יחד יתפללו בלשון אחד ובשפה אחת:

הלכה ה

וכן תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות וכו'. עיין בשו"ת מהריט"ץ סי' ע' שדייק בלשונו שיהיה מנין וכו' ולא כתב תיקנו מנין התפילות וכו' להורות כמאן דאמר אבות תיקנו ואסמכוהו אקרבנות כדאי' בגמ' כ"ח ע"ב ולזה אמר וכן תיקנו שיהיה מנין התפילות וכו' דתפילת גופייהו אבות תיקנו בזמנים אלו כמ"ש בהל' מלכים עיי"ש. והנה מזה דאבות תיקנו התפילות אין להוכיח דתפילה דאורייתא דכמ"ש ז"ל דתקנת נביאים הוי דרבנן דרק הנמסר מסיני הוי דאורייתא:

הלכה ו

וכן התקינו שיהיה אדם מתפלל תפילה אחת בלילה וכו' ואין תפילת ערבית חובה כתפילת שחרית ומנחה ואעפ"כ נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפילת חובה. ובכ"מ בשם הרי"ף דהיכי דצלי שויא עלה כחובה ואי טעי הדר לרישא והאידנא נהגו עלמא לשויא כחובה עיי"ש:

ונראה לכאורה דהוי כמנהג מצוה עיין בשו"ע יו"ד סי' רי"ד סעיף ד' קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם ואפי' בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר לתורה וכו' עיי"ש ובסעיף א' דברים המותרים וכו' ונהגו איסור הוה כאלו קיבלו עליהם בגדר ואסור להתירם בהם עיי"ש ומקורו ממס' פסחים גבי בני ביישן וכו' עיי"ש ועיין בפר"ח או"ח סי' תצ"ו עיי"ש ובמג"א סי' תרצ"א ס"ק א' וא"כ לפי"ז יהיה לתפילות ערבית יתרון משאר התפילות דלרמב"ן מדרבנן ומה שנהגו לא הוי נדר משום דנהגו משום החיוב והנדר רק הבא מדעת עצמו וערבית מטעם מנהג כנדר ודאורייתא. ועיין בירושלמי במס' תרומות פי"א גבי תרומה כלי שבישל בו תרומה מגעילו ג"פ בחמין וגבי נבילה תניא מגעילו באור ומקשה תרומה בעון מיתה התרת נבילה דאיסור לאו לא כ"ש ומשני תרומות ומעשרות קבלו מעצמו ועיין בר"ש שם ובסמ"ג ל"ת ע"ח ישראל קבלו מעצמן להפריש תרומה ומעשרות בבית שני ולכך אין להחמיר בהן דאין זה איסור גמור עיי"ש. והנה שם י"ל עכ"פ נבילה חמור דהוי מחויב מהתורה מנדר מעצמו אבל הלשון שאין זה איסור גמור צ"ע לדעתי דקיי"ל דהוי מנהג איסור דאורייתא מטעם נדר ואולי הלשון שקבלו מעצמן אין הכונה למנהג רק הדרבנן קורא כן:

והנה למ"ש דערבית מטעם מנהגא חיוב דאורייתא עלינו יהיה בספיקו לחומרא וי"ל דמסתמא לא קבלו עליהם שיהיה חמור מתפילה החובה דאינו חוזר מספק. ועיין ברמב"ם בפ"ט ה"ט ואינו חוזר להתפלל בקול רם ערבית לפי שאין תפילת ערבית חובה לפיכך לא יברך ברכות לבטלה שאין כאן אדם שנתחייב בהם כדי להוציא יד"ח עכ"ל. ולכאורה מה"ט דקבילי עליה הוי חובה מדאורייתא ואין לומר מטעם נדר הוי על עצמו בלבד דודאי היה הקבלה כמו בשאר התפילות. וי"ל דמי שאין מחויב אינו מוציא אף דכולנו בכלל נדר מ"מ לא שייך להוציא רק בהחיוב מטעם מצוה מתורה או מדרבנן וצ"ע. וי"ל ג"כ דלא תיקנו מתחילה החזרת התפילה משום דלא הוי חובה גם עתה שקיבלו ע"ע אין לנו לתקן תפילה וברכה בהחזרה מה שלא תיקנו המה בראשונה:

הלכה ז

וכן תיקנו תפילה אחר תפילת מנחה סמוך לשקיעת החמה וכו' הנקראת תפילת נעילה כלומר נעילת שערי שמים בעד השמש ונסתרה לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה. ועי' בכ"מ בשם הירושלמי רב אמר שערי שמים ושמואל אמר שערי היכל ופסק רבינו כרב נעילת שערי שמים תיכף שיסיים תשקע החמה עיי"ש. ועיין בטו"ז בסימן תרכ"ג ס"ק א' הביא בשם הב"י ורא"ש ור"ן דבירושלמי פליגי רב ור' יוחנן ופי' דרמב"ם מפרש שערי שמים קודם לשערי היכל עיי"ש ועיין בריטב"א במסכת תענית דף כ"ו ע"א שלו גירסא אחרת בירושלמי וז"ל ובירושלמי אמרו מאי נעילת שערים ר' יוחנן אמר נעילת שערי שמים ור"ש אמר נעילת שערי היכל והיינו אחר צאת הכוכבים מתני' מסייע לר"י בג' פרקים וכו' ש"מ דנעילת שערי שמים הוי ביום והיינו קודם סוף ביה"ש שהוא סוף השקיעה וכו' עכ"ל. ונראה מסכים למ"ש בטו"ז וכנראה היה גירסת רבינו בירושלמי כן:

הלכה ט

תפילות אלו אין פוחתין עליהם אם רצה אדם להתפלל כל היום כולו הרשות בידו וכל אותן התפילות שיוסיף כמו מקריב נדבות לפיכך צריך שיחדש דבר בכל ברכה וברכה מן האמצעיות וכו' כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה וכו'. אין הציבור מתפללין תפילות נדבה וכו' ולא יתפלל יחיד מוסף שתים וכו' שאין מתנדבין מוסף נדבה ויש מהגאונים שהורה שאין להתפלל תפילת נדבה בשבתות ויו"ט וכו' לפי שאין מקריבין בהן נדבה וכו'. ועי' בראב"ד שכתב אפי' בלא חידוש ובשבתות ויו"ט לא יתפלל שתים שאין תפילה רק הודאה ושבח והוי ברכות לבטלה עיי"ש:

וברבינו יונה במסכת ברכות כתב ע"ז דמנין לנו שתפילת נדבה נגד קרבנות נתנו עיי"ש. ונראה לענ"ד לומר דהנה עיין ברשב"א בשם גאון ז"ל דבלא לשם נדבה הוי בל תוסיף ועיין בב"י בסי' ק"ז. והנראה מדבריו משום דהוי נגד הקרבנות שייך בל תוסיף אם לא בנדבה:

ולענ"ד נראה דלכאורה כיון דקיי"ל ברכה שאינה צריכה עובר על לא תשא כמ"ש ברא"ש בכמה דוכתי וא"כ כמו שאין רשאי לברכה ברכה הבלתי מחויבת כמו כן בתפילת י"ח ברכות הבלתי מחויבים. אבל מדאיתא בגמרא ברכות כ"ו ע"ב ר' יוסי בר' חנינא אמר תפילות אבות תיקנום ר' יהושע בן לוי אמר תפילות כנגד תמידין תיקנום וכו' אלא תפילות אבות תיקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות עיי"ש. ועיין בצל"ח שכתב וז"ל נראה לענ"ד דהיינו לענין זמנן שיהיה כפי זמן הקרבנות דאל"כ כיון שכבר תיקנום

האבות למה הוצרכו שוב רבנן לאסמכינהו כלל על קרבנות עכ"ל. וכן נראה מלשון רבינו בהל' ה' וכן תיקנו מנין התפילות כמנין הקרבנות וכו' וכמ"ש לעיל בשם שו"ת מהריט"ץ: **והנראה** עוד שבזה שתיקנו כמנין הקרבנות הוי מטעם ונשלמה פרים שפתינו דתפילה מענין הקרבן דאם לא כן אם לא היה תחת הקרבן מה לדמותו במנין לקרבנות ועבודה נקראו הקרבנות וכן התפילה ובזה שתיקנו שיהיה כקרבן בזה נתנו לנו מקום לאומרו בנדבה כמו בקרבן דשייך נדבה ולא הוי ברכה לבטלה. ולא הוי כברכת שבח דנהנין ומצוות ומשו"ה אף בתפילות שהמה רק הודאה י"ל בנדבה. ואם כן מיושב קושית תלמידי רבינו יונה דמנ"ל דנדבה נגד קרבנות שלא לאומרו באלה דלא שייך נדבה. דלמ"ש אם נדבה לא יהיה נגד הקרבנות אין לאומרו בנדבה דהוי ברכה שאינה צריכה כמו בכל הברכות בשיצא כבר בהם. והנה מ"ש ברשב"א בשם הגאון משום בל תוסיף נראה מהאי דאיתא ברכות ל"א ע"א יכול יתפלל אדם כל היום כולו כבר מפורש ע"י דניאל וכו':

ובמדרש ילקוט משלי כ"ב אל תסיג גבול עולם. ארשב"י אם ראית מנהג שעשו אבותינו אל תשנה אותו כגון אברהם תיקן תפילת השחרית יצחק תפילת המנחה יעקב תפילת הערבית שלא תאמר אף אני אוסיף אחרת ת"ל אשר עשו אבותיך א"ר יוחנן לא עשו אלא לכל הדורות עכ"ל. ובשוחר טוב הגירסא לא עשו להם בלבד אלא לכל הדורות:

פרק ב

הלכה א

בימי רבן גמליאל רבו האפקורסים בישראל והיו מצירים לישראל ומסיתין אותן לשוב מאחרי השם וכיון שראה שזו גדולה מכל צרכי בני אדם עמד הוא ובית דינו והתקין ברכה אחרת שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפקורסים וקבע אותה תפילה כדי שתהיה ערוכה בפי הכל. נמצא כל הברכות שבתפילה י"ט ברכות. ועי' בכ"מ בנוסחת תפילה זאת ובסדר תפילה לרמב"ם עיי"ש ודייק רבינו בלשונו והיה מצירים ומסיתין וכו' דלא יקשה ממאי דאיתא בפ"ק דברכות יתמו חטאים ולא חוטאים וביקש והתפלל שיחזרו בתשובה וכיו"ב במסכת תענית. ועיין במהרש"א בח"א במסכת ברכות שם ובשו"ת מעיל צדקה סי' ז' דלא שייך תפילה רק במי שנתעורר לפרקים לתשובה עיי"ש. ונראה כי על כל אלה המסיתים אשר כל באיה לא ישובו לא מהני תפילה ולא כן היה הני דר' מאיר במסכת ברכות ודאבא חלקיה במסכת תענית ולכן על כי עומדים להשחית הטובים ועל הרהור תשובה מהם אין לקווה ורק על אלה נתקן תפילה זאת ועל

השאר תפילת השיבנו וכו':

ולהעיר ע"ז היטב כתב רבינו שראה שזו גדולה מכל צרכי בני אדם וכו' והם מצירים לישראל ומסיתין אותן וכו' והיה בכלל הבא להרגך וכו' עלינו להתפלל שכל אויביך ה' יאבדו יתמו חטאים וכו' ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' אחרי כלות אלה המסיתים והמונעים רבים מלעבוד את ה' אחרי כלותם נאמר ברכי נפשי את ה' בלי משטין ועומד לנגדינו מלמנוע אותנו מלהסתפח בנחלת ה'. ובמסכת מגילה י"ז ע"ב על סמיכות תפילה הזאת להשיבה שופטינו וכיון שנעשה דין מן הרשעים כלו הפושעים וכולל זדים עמהם שנאמר ושבר וכו' וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן צדיקים דכתיב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק וכו' עיי"ש. ושם מפורש כמ"ש. ועיין בהל' ממרים פ"ג ה"ג עיי"ש ובהביננו והתועים על דעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידך כמ"ש בהל' ג' מבואר כמו כן "עמד ר"ג ובי"ד וכו'" עיין מ"ש לעיל בפ"א ה"ו עיי"ש ועיין בלח"מ:

ונמצאו כל הברכות שבתפילה תשע עשרה ברכות. במסכת ברכות כ"ט ע"א תמני סרי תיקן תשסרי לא תיקן ה"נ שבע תיקן תמני לא תיקן. ועיין בתוספות בד"ה מפני שם ובמסכת מגילה י"ח ע"א מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של מקום כלומר להוסיף ברכות על אלו. ועיין ברש"י מגילה שם ועיין ביצה י"ז ע"א יו"ט שחל בשבת לבית שמאי שמונה ולבית הלל שבע עיי"ש שנראה שלא רצו ב"ה להוסיף:

הלכה ב

בכל תפילה שבכל יום מתפלל אדם י"ט ברכות אלו על הסדר וכו'. במסכת ברכות כ"ח ע"ב בתלמידי רבינו יונה הסדיר י"ח ברכות על הסדר ביבנה שמתחילה לא היה מתפללים אותה על הסדר אלא כל אחד ואחד הברכה שהיתה צריכה לו. ובא שמעון הפקולי לסדור אותם על הסדר ולמד הסדר מכח הפסוקים כדאיתא במסכת מגילה י"ז עכ"ל. ונראה מאי דאי' מגילה י"ח וכי מאחר דמאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו תפילה על הסדר שמעון הפקולי מה הסדיר שכחום וחזר ויסדם וסדרם ולא ששכחו התפילות רק הסידור שכחו. (ועיין בתוספות מגילה י"ז ע"ב בד"ה הסדיר נפק"מ לדינא בהסדר בטעה עיי"ש). ונראה דמקודם לזה לא הקפידו על הסדר עד שבא הוא ודרש טעם על הסידור כדאיתא שם דף י"ז ע"ב מאי טעם וכו' עיי"ש. דבלעדי זאת יקשה האיך שייך שכחה בדבר הנוהג בכל יום ועי' בתוספות ברכות כ"ד ע"ב בד"ה ונחזי עיי"ש. ומ"ש ברמב"ם דלא שייך שכחה בהלכה למשה מסיני עיי"ש. אבל בסידור י"ל שלא הקפידו בזה מקודם וברכת המינים דאמרינן במסכת ברכות כ"ח ע"ב לשנה אחרת שכחה שהיה

זמן קטן ונראה שלא נתפשט ולא נקבעה אז רק לפרקים נאמרה וכנראה בחשאי שלא רצו להתגרות בפרהסיא עמהם ולכן שייך שכחה ומאז ביבנה תיקנוה לקבע:

יתפלל שלש ראשונות וכו' ושלש אחרונות וכו'. כבר כתבתי לעיל פ"א ה"ב ממעלות השבח והודאה על תפילת הבקשה ואף למ"ש לעיל דבקשה נכלל שבח והודאה עם כל זה בהרבות התפילה אין מוסיף בזה כי במעט בקשה יודיע כ"כ בטחונו בה' וכי הכל מאתו יצא אבל בשבח והודאה יותר שיאריך ירום לבבו בקרבו:

הלכה ג

וזו הברכה שתיקנו מעין כל האמצעיות הביננו וכו' והתועים בדעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידך וכו'. ועי' בכ"מ מ"ש בשם רש"י ורבינו יונה עיי"ש ובמ"ש בה"א ודברים מסכימים עם מ"ש שם:

הלכה ה

ובשבתות וביו"ט מתפלל שבע ברכות וכו' בשבתות חותמין בברכה אמצעית מקדש השבת וברגלים חותם בה מקדש ישראל והזמנים. ואם היה שבת ויו"ט וכו'. בר"ה וכו' מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון. מקדש ישראל והזמנים. ישראל מהאומות והיום מהימים. כמ"ש במקו"א במה שהשיב ר' עקיבא לטרנסרפוס הרשע שאמר מה יום מיומים והשיב לו מה גבר בגוברין כי אף כל הימים יהיה קדושים לה' בחר ה' היודע רוחות כל בשר כי אין ברוח כל איש לעמוד תמיד לפני ה' ולכן בחר יום מימים אשר בהם יתעורר האדם ביותר והמאורע בהיום יעירו להרימו ולהקדישו וישאר בו הרגשה קדושה לשאר ימים וכן נבחר איש מאיש כפי אשר ירים לבבו לה' לתורה ולעבודה והוא ימשול ברוחו להיות למורה לנו כאשר מעולם אנשי השם פעלו גדולות ברוח העם ויום מיומים וגבר מגוברין פעל בלי חקר בנו מעולם עד הנה ועדי עד ובהברכה מקדש ישראל והזמנים נכלל שניהם יום מיומים וגבר מגוברין וביום הזכרון וביו"כ בהל' ז' לא נאמר והזמנים רק בפרט ויום הזכרון ויו"כ. כי ביו"ט הזכרון בהעבר בהגדולות הנעשה בימים האלה. ולא כן בר"ה ויו"כ כי המה על ההוה בר"ה המלך על כל העולם יושב בכל שנה ושנה על כסא המשפט. וביו"כ עצומו של יום מכפר בכל שנה ושנה לכן החתימה בפרט ולא כללהו בהזמנים. וכ"כ בר"ח בה"י שג"כ חידוש החודש בכל עת הגורם הברכה:

הלכה ו

בד"א וכו' אבל בתפילת המוספים של ר"ה וכו' ראשונה מן האמצעית ענינה מלכיות. שנייה זכרונות. שלישי שופרות וכו'. ועיין בספר העקרים מאמר א' פ' ד' שענינים ג' העקרים מציאת ה' והשגחה פרטית ותורה מהשמים עיי"ש:

הלכה ז

ביו"כ וכו' מלך על כל הארץ וכו'. בר"ה מלך על כל הארץ אשר במשפט דן כל עולמו וביו"כ מלך על כל הארץ אשר בידו לסלוח על כל עון ופשע אשר אין ביד המושלים הדנים לפי חוקי המשפט רק למלך למחול עון ולכן בר"ה וביו"כ חותם מלך על כל הארץ וכו'. ועי' במס' סופרים פי"ט ופסחים קי"ז ע"ב בנוסחת הברכה עיי"ש:

הלכה ח

בד"א וכו' אבל ביום צום של שנת היובל מתפלל תפלת המוספין תשע ברכות כמו שהתפלל במוסף ר"ה והם אותן הברכות עצמן בלא פחות ולא יותר ואין מתפללין אותן אלא בזמן שיובל נוהג. בזמן שילוח עבדים בעת כי נקיים עבדי הם ולא עבדים לעבדים בעת החירות יעלה על לבבינו ג' העיקרים בראש כי לה' המלוכה ולו הממשלה וע"י התורה נקנה החירות האמתי כמ"ש ז"ל אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. ובעת כי נאמר כי לי כל הארץ שוה לר"ה אשר בו יראה המלך על כל הארץ. ובמסכת ר"ה כ"ו שוה יובל לר"ה לתקיעות ולברכות ועיין בירושלמי שם. ובשביל הלשון שוה וכו' נראה שדייק רבינו בלא פחות ולא יותר כי בר"ה ה' יתעלה נראה לנו במלכותו עלינו ביותר וביובל אנחנו במעשינו מראים מלכותו כי לי כל הארץ ולו אנחנו עבדים לכן אין לפחות מזה ולהוסיף ע"ז ושניהם יהיה שוים לנו כי למאמינים בני מאמינים נראה ה' יושב במשפט על הארץ בלבבינו. וביובל אנחנו נפרסם ככה במעשינו בהשבת הקרקעות ושילוח העבדים ועלינו להשוותם ולא להפחית ולא להוקיר יותר זה מזה כי גדול היום בר"ה כמו ביובל בשוה ומזה נדע כמה גדולים מעשי בני אדם בכבוד ה' אשר יצא מאתנו וישמח ה' בנו עד כי גדול העלוי לו יתעלה מאתנו כמו אשר בשמים ובארץ כבודו בכסא המשפט ביום הדין וגדולות אמרו רז"ל לנו בזה ורבינו ז"ל הער ביותר בזה במ"ש ולא פחות וכו'":

הלכה ט

בכל תפילה וכו' וכשהוא חותם וכו' ואחר כך צועד לאחוריו. בכ"מ לא כתב כאן מקומו ועיין בב"י בסי' קכ"ג והוא מגמ' יומא דף נ"ג ע"ב המתפלל צריך שיפסע שלש פסיעות אחריו ואח"כ יתן שלום עיי"ש ולהלן פ"ה ה"י וי"א ובכ"מ שם הערה מקורו עיי"ש:

הלכה י

בר"ח וכו' במוסף בחולו של מועד ובר"ח מתפלל שבע ברכות וכו'. עיין בתוספות במסכת ברכות כ"א ע"ב בד"ה עד דבירושלמי נראה שהיו מתפללין י"ח במוסף דר"ח

וחוה"מ ובתוספתא כמנהגינו בשבע וכתבו שי"ל דט"ס בירושלמי עיי"ש ובהגהות מיימוני כאן:

הלכה יב

יו"ט שחל להיות בא' בשבת וכו' ותודיענו משפטי צדקך וכו'. עיין באבודרהם סוף סדר תפילות סוכות ובס' מעשה רוקח עיי"ש:

הלכה יד

בימי התענית וכו' מוסיף בשומע תפילה ענינו וכו'. עי' בטור שו"ע או"ח סי' תקס"ה ביחיד למנחה והטעם בזה:

בת"ב מוסיפין בבונה ירושלים רחם ה' וכו'. ובב"י בשם הירושלמי עיי"ש והוא בירושלמי תענית פ"ב ה"ב ושם אי' רחם וכו' כמ"ש רבינו ובכ"מ נחם כמנהגינו. ועיין בסי' תקס"ה ובסי' תק"ס ועיין בס' מעשה רוקח עיי"ש. ועיין בירושלמי תענית שם דכל דבר שלעבר מתפללין אותו בהודאה ושל להבא בעבודה עיי"ש ומובא בכ"מ לכן נחם ויעלה ויבוא בעבודה ועל הניסים בהודאה. והטעם מובן:

ובנוסח התפילות והברכות שלא נמצאו בגמ' ובמשנה כמו תפילת י"ח וכיו"ב עיין ברמב"ם בפי' משניות במס' מנחות פ' התכלת (מנחות דף מ"ב ע"ב) וז"ל ודיני הציצית והתפילין וענין מלאכתן והברכות שחייבין לברך עליו' וכו' והמשנה לא דברה על אלה המצות דבר מיוחד לכלול דיניהן עד שיהיה חייב לפרש אותו וסיבת זה בעיני לפי שהיו הדברים האלו מפורסמים בזמן חיבור המשנה והיה ענינם ידועים ונהוגים ביד כל העם פרט וכלל ואין ענין נפלא משום אדם וע"כ לא ראה לדבר בהן כמו שלא הסדיר התפילה ר"ל נוסחה ואיך יתנהג שכ"כ לפי שהיה מפורסם ולא חברו בזה סדור אבל חברו ספר גמרא וביאורו עכ"ל. ועיין במסכת שבת קט"ו ע"ב הברכות וכו' שנראה שהיה להם סידור התפילות נכתבים מכאן אמרו כותבי ברכות כשורפי תורה עיי"ש וברש"י:

הלכה טו

כל ימות (השנה) [הגשמים] אומר בברכה שניה מוריד הגשם וכו' מאימתי אומר מוריד הגשם מתפילת המוספין של יו"ט האחרון של חג וכו'. ובכ"מ בשם הירושלמי א"כ יזכיר מערב ומשני לית כל עמא תמן כלומר ונמצא זה מזכיר טל וזה גשם עיי"ש. ובמסכת תענית דף ג' ע"א תנא בטל וברוחות לא חייבו החכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר ודף ב' ע"ב בגשם לר' אליעזר לפיכך אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר עיי"ש. ובב"י או"ח בסי' קי"ד עיי"ש. ונראה דזה שגזרו על שנוי מטבע למען כל ישראל יתפללו בנוסחא אחת ולא יתערב דבר אחר בהם. ונראה דוקא בתפילת חובה הקפידו שיהיה

בשוה לכל ישראל כי כולמו יחד יתפללו על דבר ודרך אחת כאיש אחד וכל התפילות עבור הכלל כולו יצאו כמ"ש רז"ל לעולם לשתוף אדם נפשיה בציבורא אבל בתפילת רשות והוי כתפילה על צרכי הפרטי שהמה לפי צורך כל איש ואיש ובזה אשר יש לחלק בין האי דנאמר לבין מ"ש בירושלמי ואם יוכל להוסיף בתפילתו ולחדש דבר דאיתא בגמרא נראה ג"כ בכה"ג וצ"ע בזה האחרון שכתבתי. ועיין במג"א בסי' קי"ד ס"ק א' שכתב בפי' הירושלמי משום שלא יהיה אגודות אגודות עיי"ש. ובב"י שם מובא במג"א ס"ק ב' אפי' המתפלל בביתו והדר במקום שאין ביהכ"נ לא יזכיר עד שיזכירו בכ"מ ושייך מ"ש לעיל:

הלכה יט

יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו בברכה הראשונה זכרינו לחיים וכו'. עיין מ"ש לעיל בס"ד בפ"ו ה"ג עיי"ש:

פרק ג

הלכה א

תפילת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה וזמנה עד סוף שעה רביעית שהיא שלישית היום. וכ"כ בפי' המשניות עד סוף שעה רביעית הזמניות והוא שליש היום עיי"ש ומובא במג"א בסי' פ"ט ועיין בפנ"י ח"ד בקונטרס אחרון למס' ברכות מ"ש אם לכל מילי אמרינן כן ומחלק בין עדות לתפילה וכיו"ב עיי"ש:

ואם עבר וטעה והתפלל אחר ארבע עד חצות היום יוצא ידי חובת תפילה. אבל לא יצא יד"ח תפילה בזמנה. שכשם שתפילה מצוה מן התורה כך מצוה מדבריהם להתפלל אותה בזמנה כמו שתיקנו לנו חכמים ונביאים. ועי' ברא"ש שכתב טעה ורבינו כתב עבר וטעה ועי' בפר"ח בסי' פ"ט. ועי' בכ"מ ובב"י בסי' פ"ט בשם הרשב"א דוקא עד חצות ותו לא ועי' בטו"ז ובמג"א שם בזה:

והנה כנראה מלשון רבינו דמשו"ה אמרינן אף דשכר תפילה בזמנה לית ליה שכר תפילה אית ליה. פי' לדעתו דתפילה דאורייתא וא"כ מדאורייתא דהוי כל היום וידי דאורייתא יצא רק בעונתה דהוי מדרבנן לא יצא. ולרמב"ן דס"ל תפילה דרבנן צ"ל משום דאמרינן הלואי שיתפלל כל היום וא"כ אית ליה שכר תפילת רשות ולא של מצוה ועי' ברא"ש בשם הגאון בביטל התפילה דאינה בהשלמה מ"מ שכר תפילה אית ליה עיי"ש:

וכנראה אין דעת רבינו מסכמת עם מ"ש בתוס' במס' סוכה דף ג' ע"א בד"ה דאמר דאם לא קיים הדאורייתא כתיקון הרבנן גם ידי דאורייתא לא יצא עיי"ש ועי' מ"ש לעיל

בה"ח עיי"ש. אמנם כמ"ש לעיל בפ"א ה"א דקרא ק"ש בברכותיה קיים תפילה דאורייתא וכנראה מיירי בקרא ק"ש כתיקונו רק עבר להתפלל וא"כ האיך נפרש יצא ידי חובת תפילה וצ"ע:

ועי' במג"א סי' פ"ט ס"ק ה' שכתב לתרץ למה רק עד חצות ולא עד שש ומחצה וכונתו דמדינא מתחיל זמן מנחה מיד אחר חצות וא"כ אין לו להתפלל שחרית בזמן מנחה דקודמת ואף דמשום שלא נדע מחמירין עד שש ומחצה מ"מ לענין תפילה של שחרית זמן מנחה הוי עיי"ש ובמבארי דבריו:

ויש לעיין בזה לפמ"ש בתוס' במס' ברכות דף כ"ח ע"א בד"ה הלכה דלא שייך קודם במנחה למוספי' רק במתפלל שניהם ביחד ולא באינו רוצה להתפלל כעת שניהם עיי"ש וכמו"כ לענין שחרית כן. וגם כיון משום חסרון בקיאין אין מתפללין מנחה מדינא עד שש ומחצה א"כ ודאי מסתברא דלא שייך מנחה קודמת. ועי' עוד בראב"ד ה"י ובמל"מ ה"ט ובלשון רבינו שם עיי"ש ובכ"מ שם:

הלכה ב

כבר אמרנו שתפילת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים תיקנו זמנה. ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בט' שעות ומחצה וכו' הנקראת מנחה קטנה. ולפי שבערב פסח שחל להיות בערב שבת היו שוחטין את התמיד בשש שעות ומחצה. אמרו שהמתפלל מאחר שש ומחצה יצא. ומשהגיע זמן זה הגיע זמן חיובה וזו הנקראת מנחה גדולה. נהגו אנשים הרבה להתפלל גדולה וקטנה והאחת רשות והורו מקצת הגאונים שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה. וכן הדין נותן מפני שהיא תדיר בכל היום. ואם התפלל הגדולה חובה לא יתפלל קטנה אלא רשות. ועי' בב"י בסי' רל"ג שהחליט מדברי רבינו דרק בדיעבד יוצא במנחה גדולה וכיו"ב בהגהות מיימוני כאן באות ג' ועי' בטו"ז ומג"א שם בסעיף א'. ועי' בפנ"י במס' שבת ט' ע"ב שהקשה על קושית הגמ' שם אילימא סמוך למנחה גדולה אמאי לא הא איכא שעות טובא דאם איכא שעות טובא מאי הוי הא קיי"ל בכל התורה זריזין מקדימין למצוה אף בדבר שזמנו כל היום וכדאיתא בפ"ק דמס' פסחים ותירץ משום דעיקר זמנו בזמן מנחה קטנה עיי"ש:

והנה עיין במג"א בסי' כ"ה ס"ק ב' שכתב דכל שיהוי מצוה לא משהינן אע"פ שי"ל שיעשה אח"כ המצוה מהמובחר ביותר כדמוכח במס' יבמות ל"ט עיי"ש ובשו"ת ח"צ סי' ק"ו ובמל"מ הל' מגילה פ"א הי"א עיי"ש. ויש להבין למה כאן לא נאמר כן וצריך לחלק בין מהמובחר בין שעיקרו מתחילה נתקן מאוחר. ובלא"ה יש לומר דשאני במס' יבמות דמצוה על הגדול אבל לא כי המצוה מצ"ע מובחר ע"י הגדול רק עליו חל המצוה

וזוכה בה יותר משאר כל האחים. אבל היכא דמצוה בעצמה מהמובחר לא נדע לכאורה משם. וא"כ יש לחלק מה"ט להאי דקידוש לבנה בסי' תכ"ו עיי"ש וצ"ע בזה:

הלכה ד

הא למדת שזמן מנחה גדולה וכו' וזמן מנחה קטנה וכו'. ובכ"מ. ברא"ש בשם הגאון דמאן דמקדים ומצלי ערבית תו לא מצי לצלוי מנחה דאין לעשות פעם אחת כר' יהודה ופעם אחת כרבנן עיי"ש. ובלח"מ ובשו"ע סי' רל"ג. ועי' בשו"ת מהרי"ט ח"ב סי' א' שהביא מזה ראיה שאין להתיר בספק דמותר מהתורה בתרתי דסתרי עיי"ש. ולכאורה מטעם תרתי דסתרי י"ל בין בפעם אחת או בזה אח"ז ולמ"ש בתוס' ב"ק בפ"ק בשליא נראה אפי' בזה אחר זה ג"כ לא שרי בתרתי דסתרי עיי"ש. וביותר למ"ש לעיל בפ"א מהל' ק"ש דעביד כמר עביד אינו מטעם ספק וכנראה כן מלשון התוס' רק מטעם הכרעה יוכל אחד לסמוך על ר' יהודה או על הרבנן ומטעם ודאי לדעתו ולא מטעם ספק וא"כ אין ראיה מזה לתרתי דסתרי בעלמא. ועי' בב"י שהרא"ש והמרדכי משו"ה מקילין אף בתרתי דסתרי עכשיו דבתפילה הקילו עיי"ש דנראה דמטעם ספק א"כ י"ל דתרתי דסתרי גופיה דלא עבדינן מדרבנן כמ"ש בתוס' בכמה דוכתי בב' שבילין דהוי מדרבנן ותפילה דרבנן ובהתפלל שחרית גם להרמב"ם הוי מדרבנן וא"כ הוי שניהם דרבנן אבל למ"ש דעביד כמר וכו' לא הוי מטעם ספיקא יקשה להקל. ועי' במרדכי במס' מו"ק המובא במג"א בסי' רס"ז ס"ק א' עיי"ש:

הלכה ז

המתפלל תפילה קודם זמנה לא יצא ידי חובתו וחוזר ומתפלל. ואם התפלל תפילת שחרית בשעת הדחק אחר שיעלה עמוד השחר יצא. ועי' בתוס' ברכות ל' ע"א בד"ה אבוה דלרש"י בשעת הדחק אפי' קודם עמוד השחר מתפלל והשיגו עליו וכתבו כרבינו ועי' בפנ"י שברש"י שלפנינו בלתי מכריע אם דעתו כן ועי' מ"ש ליישב לפי מ"ש בתוס' בשמו. וכדי שלא נפרש קודם עמוד השחר פי' רבינו כן. והנה בשעת הדחק לאחר העלות השחר מחלוקת בהראשונים להלכה ולשון רבינו שכתב ואם התפללו בשעת הדחק יצא היה נראה בדיעבד בלבד יצא ולא כן נראה בכ"מ וכיו"ב לדעתו ועי' בס' מעשה רוקח שהקשה למה פסק כאבוה דשמואל ולא כרב אשי ורבני קשישאי עיי"ש. ונראה דע"כ כונתו לכתחילה דבדיעבד אפי' שלא בשעת הדחק יצא לאחר עמוד השחר כמ"ש ברא"ש ריש תפילת השחר ובסי' פ"ט סעיף א' עיי"ש. וי"ל משו"ה כתב רבינו לשון יצא ולא בשעת הדחק קורין לאחר העמוד השחר דהיה נראה דלא הוי מהמובחר להתפלל בזמן שלא כראוי ממש עבור צרכיו בדרך ואבוה דשמואל מסתמא היה לצרכי מצוה ובגמ'

לא הזכירו משום דאף לצרכיו יוכל לעשות כן לכתחילה אבל כיון שאין לעשות כן על צורך קטן לכן כתב לשון יצא המורה ע"ז:

ויש לו להתפלל תפילת ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם שתשקע החמה וכן תפילת של מוצאי שבת בשבת לפי שתפילת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה ובלבד שיקרא ק"ש בזמנה אחר צאה"כ. ועי' בראב"ד ובכ"מ ולח"מ. ובמג"א בסי' רס"ז ס"ק א' בשם בה"ג בשבת משום הוספת חול על הקודש ועי' ברבינו יונה. ובמג"א שם כתב וז"ל ונ"ל לתת טוב טעם דהא תפילת ערבית נתקנה כנגד אברים ופדרים שמתאכלין בלילה. ובשבת אסור ליתנן דאמרינן ולא עולת חול בשבת כדאי' בשבת דף ק"ד וכיו"ב בב"י בסי' רל"ו בשם הכל בו וכו' עכ"ל. וצריך לפרש דא"כ לא יתפלל כלל בליל שבת רק קודם לזה. ונראה כונתו דאף בלילה הוי התפילה עכ"פ נגד האברים והפדרים שהמה על המזבח רק דעדיף שיהיה התפילה בזמן שראוי אף ליתנם על המזבח דהוי בזמן הקרבה ממש:

והנה לפמ"ש במג"א יהיה דומה למ"ש רבינו במנחה גדולה בהלכה ב' כיון דבערב פסח שחל בערב שבת היו שוחטין וכו' יוצא כל השנה בעת ההיא וכמו"כ מכ"ש בערב שבת דכל השבוע דיהיה יוצא של ערבית מקודם. וי"ל אף למאן דס"ל דהוי כתרתי דסתרי מ"מ בדיעבד יצא וצ"ע בזה וגם י"ל דשאני מבמנחה גדולה דאין דנין רק עליה בלבד אבל בזה עכ"פ לא יוכל להתפלל מנחה אז למאן דס"ל דהוי באמת זמן ערבית. והנה לדעת רבינו דס"ל תוספת שבת דרבנן וי"ל משו"ה כתב כיון שתפילת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה דאם הוי חובה מדרבנן לא ניפוק מזמנה עבור דרבנן וכמ"ש לעיל לדייק בלשון רבינו שכתב שלאחר עמוד השחר יצא וכאן כתב ויש לו להתפלל של לילי שבת בערב שבת דנראה מהמובחר כן ולא כמ"ש ז"ל וכן בהגהות מיימוני דבהיה להם טרדא של מצוה היו עושין כן. ונראה דעת רבינו כבה"ג משום תוספת שבת וכמ"ש ומשו"ה השיג עליו הראב"ד דס"ל דוקא לצורך השעה ועי' בכ"מ בשם הרבינו מנוח ג"כ כראב"ד לדעת רבינו ולענ"ד נראה כמ"ש:

הלכה ח

כל מי שעבר עליו זמן תפילה ולא התפלל במזיד אין לו תקנה ואינו משלים. בשוגג או שהיה אנוס או טרוד משלים אותה תפילה בזמן תפילה הסמוכה לה ומקדים תפילה שבזמנה ואחריה מתפלל את התשלומין. הנה מסידור הלשון אם לא זו אף זו או זו ואצ"ל זו בכ"מ ורבינו כתב בשוגג והו"ל לאח"ז או טרוד ואח"ז אנוס בלשון אצ"ל זו. ונראה דאנוס וטרוד בגדר אחד אף דטרוד קרוב למזיד כדאי' בשו"ע בסי' ק"ח סעיף ח' מי שהיה טרוד בצורך ממונו שלא יבוא לידי הפסד וע"י כך הפסיד מלהתפלל וכן מי

שהיה שכור ולא התפלל כולם חשובים אנוסים ויש להם תשלומין מיהו לכתחילה לא יעבור זמן תפילה משום הפסד ממון עכ"ל ועי' בטו"ז שם ס"ק ז'. ועי' בב"י בשם נמוק"י במס' ב"ק וסיים בב"י שם דלא מקרי מזיד אלא כשמבטל בשאט נפש בלי שום טרדא עיי"ש כי שיכור חשוב אונס עי' בב"י בסי' צ"ט ראיה לזה ובפר"ח שם עיי"ש. וכנראה דב' תקנות דרבנן היו מנין התפילות וגם זמנם. ואם ביטל הזמן באחד עכ"פ ישלימו בהזמן השני. ועי' בפ' אין עומדין עיי"ש ובפנ"י ריש פ' תפילת השחר:

והנה בעוסקים במצוה שפטורים מתפילה בא"א לקיים שניהם לכו"ע אם חייבין להשלים ועי' במל"מ בה"ט אם שייך השלמה בק"ש וא"כ בחתן וכיו"ב יהיה שייך השלמה ופשר דבר נמצא בטו"ז בסי' ק"ח ס"ק א' עיי"ש. ונראה דתליא לדעת הסוברים באפשר לקיים שניהם חייב בעוסק במצוה א"כ אף באי אפשר שייך השלמה ולמאן דס"ל בכל גוונא פטור אז לא שייך השלמה:

הלכה י

טעה ולא התפלל לא תפילה זו ולא תפילה הסמוכה לה אינו משלים וכו'. מלשון התוס' ברכות כ"ו ע"א בד"ה טעה שכתבו ולאחר שתי תפילות לא מצינו שתיקנו חכמים לחזור ולהתפלל אם שכח ואפי' תפילה אחת אם בטל במזיד לא יוכל לתקן ובסמוך קרי ליה מעוות לא יוכל לתקן עכ"ל. הנה כמ"ש בהל' הקודמת מחמת טרדא ושכרות מקרי אונס וכמ"ש בב"י הנ"ל רק במזיד בשאט נפש עיי"ש. וא"כ כנראה בשכח בשתי תפילות הוי כמזיד ואולי יש לדמותו להאי סמיא במס' ביצה. אבל כ"ז שייך בשכח אבל באנוס בשני תפילות היכא דלא שייך לומר דהוי כמזיד א"כ מאי שנא שתים או אחת וחפשתי ומצאתי בפנ"י שם שכתב כל זה שכתבתי עיי"ש. ונראה הלשון לא מצינו שתיקנו וכו' דדעת התוס' דלא שכיח לבוא לידי עכוב בשתי תפילות ובלא שכיח לא תיקנו ולא ימצא רק במזיד ובמזיד ודאי לא תיקנו. אבל באמת לשון שתיקנו וכו' שכתבו בתוס' צריך פי' דמאי תקנה מחודשת הוי בזה. נאמר דלא גזרו וקנסו באונס בין דשכיח ולא שכיח. וצ"ל דס"ל דהשלמה הוי תקנה מחודשת וצ"ע דהאיך מצינו כן. ועי' בטור בסי' ק"ח דדעת הבה"ג אינו כן ודעתו דמהני השלמה אף בכמה תפילות והנה באמת השלמה בתפילה בין אם אבות תיקנו היא בזמנים מיוחדים ובין נגד הקרבנות לא מצינו בקרבן של שחר השלמה בשל ערבים. וזה שהביא לתוס' לומר שהיא תקנה מחודשת ההשלמה:

הלכה יא

היו לפניו שתי תפילות של מנחה ושל מוספין מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל מוספין. ויש מי שמורה שאין עושין בציבור כן כדי שלא יטעו. במס' ברכות כ"ח ע"א

להת"ק מתפלל של מנחה תחילה שתדירה ולר' יהודה של מוסף שהי' מצוה עוברת וברש"י מתפלל של מנחה מאחר שהגיע זמנה כדי להקדימה בתחילת זמנה שלא יקרא פושע גם עליה. ואח"כ של מוספין הואיל וזמנה אינו עובר דהא אמרי רבנן ושל מוספין כל היום שזו מצוה עוברת ר' יהודה לטעמיה דאמר עד ז' שעות ותו לא עכ"ל:

והנה בגמ' איתא משום תדיר ולמה פי' ברש"י משום כדי להקדימה ושלא יקרא פושע וכו' ונראה דכמ"ש בתוס' בד"ה הלכה דמשו"ה ביו"כ א"צ להקדים מנחה משום דוקא באין שהות וצריך להתפלל שניהם ביחד שייך תדיר אבל אם בלא"ה אינו מתפלל השתא מנחה לא שייך תדיר עיי"ש. ולכן כתב ברש"י כדי להקדימה משום שיהוי מצוה ושלא יהיה נקרא פושע וא"כ זמנו עתה וממילא שייך תדיר. ועי' בראי"ש בשם הירושלמי לחלק בין יש שעות לא כבבלי וגם מה שיש מחלקים בין מנחה גדולה וקטנה עיי"ש. והנה ר' יוחנן אמר מנחה קודמת והוא האומר שלאחר ז' נקרא פושע וי"ל משו"ה כתב רש"י שיקדים שלא יקרא פושע ורבינו שכתב ויש מי שהורה וכו' וכמ"ש בכ"מ ביוה"כ דמצוי כן עיי"ש. וא"כ נראה שאינו סובר כדעת תוס' הנ"ל. אמנם מ"ש ברש"י כדי להקדימה וכו' לכאורה כמ"ש לעיל דיש קדימה למנחה קטנה לגדולה ולא שייך שיהוי מצוה בזה וא"כ יהיו דברי רש"י נאמרים רק במנחה קטנה. ואולי בכה"ג דיו"כ עבור כי מתפללים כל היום שייך אתי למפשע שיעבור זמן המנחה והוי כמו סעודה גדולה וכיו"ב וצ"ע:

פרק ד

הלכה א

חמשה דברים מעכבין את התפילה אע"פ שהגיע זמנה טהרת ידים וכו'. טהרת ידים כיצד רוחץ ידיו במים עד הפרק ואח"כ יתפלל וכו'. ועי' בכ"מ ה"א דנראה מדברי רבינו דבהסח הדעת צריך נטילה ולא כן דעת הר"ן בפ' ערבי פסחים דדוקא בידים מזוהמות עיי"ש. ועי' מ"ש לעיל בפ"ג ה"א מהל' ק"ש דמוהתקדשתם נטילת ידים נלמד במס' ברכות והטעם בזה ואם באכילה מכ"ש בק"ש וכן בתפילה בעבודה שבלב עיין מה שכתבתי שם בטעמא ובסברא בזה:

הלכה ג

בד"א לפניו וכו' בד"א שאין מטהר לתפילה אלא ידיו בלבד בשאר תפילות חוץ מתפילת שחרית. אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו ואח"כ יתפלל וכו'. ועי' בראב"ד ובמגדל עוז מובא בכ"מ דנלמד ממס' שבת נ' ע"ב רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום שנאמר כל פעל ה' למענהו דראב"ד מפרש כרש"י עיי"ש. ולמ"ש בהל' ק"ש בטעם הנט"י יובן פי' רבינו

לענין תפילה ובתוספתא פ"ד דמס' ברכות לא ישתמש אדם בפניו ידיו ורגליו אלא לכבוד קונהו שנאמר כל פעל ה' למענהו עיי"ש. וכמ"ש לעיל דקידוש ידים בעבודה להרימם לה' כמ"ש אברהם אע"ה הרמותי וכו' ידים ורגלים אשר מעשי בני אדם ותנועותיו ע"י הכל יקדש לה' כמ"ש לעיל וא"כ יש סמך נאה לנט"י בתפילת שחרית ודברי התוספתא עם הנאמר במס' שבת מיוחסים יחד. ועי' בפר"ח בסי' צ"ב עיי"ש:

הלכה ד

כל הטמאין רוחצין ידיהן בלבד כטהורין וכו' וכבר בארנו שעזרא תיקן וכו'. עיין מ"ש לעיל בפ"ד ה"ח מהל' ק"ש. ועל קושית הכ"מ י"ל כדאיתא שלא יהיו ת"ח וכו' וא"כ די לתורה דמשום שלא יבטלו מתורה לא יהיו מצוין אצל וכו' ונראה דלתפילה תיקנו אח"כ אף לשאינם ת"ח וכמ"ש רז"ל במס' ברכות גדר גדול וכו' שיהיה גדר לעריות לכו"ע. והנה כדאיתא במס' ברכות מה שם בזיע וכו' ומשו"ה אין בעל קרי קורא בתורה נראה אף מכבוד התורה נגעו בזה ובסוף אמרינן משום שלא יהיו ת"ח וכו' כמ"ש רבינו ועיין בס' יד המלך ומ"ש לעיל בהל' ק"ש פ"ד ממס' ידים עיי"ש:

הלכה ה

לפיכך וכו' וכבר בטלה גם תקנה זו של תפילה לפי שלא פשטה בכל ישראל ולא היה כח בציבור לעמוד בה. ועי' בכ"מ בפ"ד מק"ש שכתב דלא בטלו בי"ד רק נתבטל מעצמו עיי"ש ועיין בתוספות ב"ק דף פ"ב ע"ב בד"ה אתא לחד תירוצא מתחילה היה בתנאי שיתפשט בציבור עיי"ש. ועי' בהל' ממרים פ"ב ה"י שנראה בלא נתפשט ג"כ צריך ביטול עכ"פ ועיין בלח"מ שם וכמ"ש בתוספות י"ל בכה"ג א"צ ביטול מבי"ד ולא בטלו דמי שינהג ינהג וברמב"ם בהל' ממרים בהל' ז' גזרו ודימו שפשטה עיין בכ"מ שמסופק בנתפשט ואח"ז נמצא שלא נתפשט עוד אם יכולין לבטל עיי"ש. ועיין בתוספות ברכות כ"ב ע"ב בד"ה ונחזי עזרא היכן תיקן בהרבה מקומות גבי שאר תיקנום לא פריך גמרא הכי אלא שאני הכא בדבר הרגיל בכל יום הוא על כן אנו זוכרים עכ"ל א"כ נראה דנתפשט אז ואח"ז לא נתפשט וצ"ל כמ"ש בתוס' ב"ק הנ"ל דהיה מתחילה על תנאי אם יתפשט וגם י"ל דכוונת התוס' באלה אשר נהגו הוי דבר המצוי בכל יום. ומיושב קושית היד המלך ממי לא טבל לקריו במסכת יבמות מ"ה ע"ב דשם היה מהנוהגים בטבילה וכמ"ש ברמב"ם בזמנו ג"כ אז כן ובגמ' מטובלי שחרית ובתוספתא דמס' ידים שהבאתי לעיל:

ועיין בשיטה מקובצת ב"ק פ"ב ע"א שכתב דמשו"ה איתא ותיקן טבילה לב"ק ולא בשאר התקנות דאיתא שיהיו קורין וכו' וכן הו"ל ושיהיה ב"ק טובלין משום דתקנה זאת

לא נתפשטה ולא הסכימו כל ישראל עמו נקטו ותיקן שהוא בלבדו תיקנו ולא הסכימו הציבור עמו משא"כ בשאר התקנות עיי"ש:

פרק ה

הלכה א

שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן. ואם היה דחוק או נאנס ולא עשה אותן אין מעכבין וכו'. רבינו מהסופרים שארז"ל שנקראו כן שעשו ספורות והפליא למצוא חשבון בפרק הקדום מחמשה דברים המעכבין ובפרק הזה בשמונה דברים להזהר בהם ובלתי מעכבים. סדרם יחד במספר לפי אשר בעין הביקור מצא אותם בגמרא וראה בדברים שם בזה לעכוב ובזה להזהר. וכמה נראה בזה כמה העמיקו רז"ל לעשות רושם על לב האדם ולהעיר רוחו ואיככה ידעו למצוא כל אלה. ידעו כל אשר יפעל על לבבינו ואשר ימנעו אותנו מרגש קדוש יאמר לו וכל השמונה דברים רובם לבוא לכונת הלב הנאמר בעכוב בפ' הקדום:

הלכה ב

עמידה כיצד וכו'. **וכן הצמא והרעב הרי הן בכלל חולים אם יש בו יכולת לכוין את דעתו יתפלל ואם לאו אל יתפלל עד שיאכל וישתה וכו'**. עי' בשו"ע או"ח סי' פ"ט סעיף ד' ובב"י שם ובמג"א ס"ק י"ג עיי"ש:

הלכה ד

תקון הגוף כיצד כשהוא עומד בתפילה צריך לכוין את רגליו זו בצד זו וכו'. במס' ברכות דף י' ע"ב א"ר יוסי בר' חנינא משום ר' אליעזר בן יעקב המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנאמר ורגליהם רגל ישרה וברש"י ורגליהם רגל ישרה נראין כרגל אחד עכ"ל וכיון שהאדם עומד לפני קונו צריך שיכוין רגליו ויסמכנו בענין שידמו אחד כמו מלאכי השרת עכ"ל הכ"מ:

והנה בתפילה נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים את שמך במרום וקרא זא"ז קדוש וכו' ה' צבאות מלוא כל הארץ כבודו. יושבי מרום המכירים כבוד ה' ואין יצר להם להפנות אותם מלהקדיש ליוצרם אף רגע אחת להם נדמו וכמוהם נקדש והמה אשר המה גבוה מעל גבוה אומרים כי קדוש ונשגב ה' מהכל אנחנו נעלה ונגביה רוחינו מרום לראות בגודל העולמות ונאמר כמוהם קדוש ונעלה ה' מעל כל. ועם כל זה על הארץ ומלואה כבוד יראה שפל יראה ובמקום גדולתו ענותנותו ואנחנו בארץ השפלה מעידים ע"ז וגם עם אנשי מרום כי מרום על מרום הוא:

והנה במלאכי מעלה נאמר ורגליהם רגל ישרה כי להם אין שנוי ותנועה מקור השנוי לכן יקראו עומדים ולכן בתואר המליצה כלשון בני אדם נאמר ורגליהם רגל ישרה לא כבני אדם שתי רגלים להתנועע להיות נע ונד ממקום למקום וכן בכל מעשיו תמיד תחת השנוי והתנועה וכן בהשכלה לא כן העומדים ברגל אחד יספיק להם. ובעת התפילה כי נעמוד לפני ה' ית"ש נסתיר פנים כמו שנאמר ויסתר משה את פניו וכמ"ש רז"ל בשכר ויסתר וכו' לא נגביה רוחינו להשתכל ולחשוב מחשבות נדע כי קדוש וכו' הוא ולא מקום להכילו ולב להשיג מהותו ואף כי רוחב לב חכם אין חקר לעלות מרום ולהגביה רוחו עד השמים אבל נגד כבוד ה' הסתר דבר וברגל ישרה יעמוד כמלאכי המעלה עומד מבלי ללכת חוץ לגבולי כמ"ש דוד המלך ע"ה "לא רמו עיני וכו':

ונותן עיניו למטה כאלו הוא מביט לארץ ויהיה לבו פנוי למעלה כאלו הוא עומד בשמים וכו'. במסכת יבמות ק"ה ע"ב אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי בשם אביו המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה עכ"ל". האדם יגביה רוחו למעלה אבל למטה יעודו ושם משכנו לפעול ולעשות ולהוציא יקר מזולל ובעת ירים נפשו לה' ועומד למעלה בלי יסור מלבבו המקום אשר עומד עליו אשר שם אגודתו להיות עושה שלום בין פמליא של מעלה ומטה כמ"ש רז"ל והתפילה לא נאמרה רק לאדם הנופל תחת השנוי ותמורה ובעפר יסודו ולמלאכי מעלה ההלל והשבח בלבד לכן בעת התפילה לבו למעלה. ועיניו מטרת חפצו ומאויי לבבו במילי דשמיא ומילי דעלמא למטה למצוא שם משכן צדק אשר יפה שעה אחת בתורה ומ"ט וכו' כמ"ש רז"ל:

כאלו הוא מביט על הארץ וכו'. נראה שלא יביט ממש ויעצום עיניו בתפילה ועיין בטו"ז בסי' צ"א עיי"ש:

הלכה יד

כשהוא עושה נפילת אפים אחר התפילה וכו' ואין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא א"כ הוא יודע בעצמו שהוא צדיק כיהושע וכו'. ובראב"ד ובירושלמי ובלבד יחיד על הציבור ואית דגרסי ובלבד יחיד בציבור עכ"ל עיי"ש בכ"מ ובטעם כתבו ז"ל שגנאי כשאינו נענה ובמאירי במסכת מגילה כ"ב ע"ב שאין אדם חשוב רשאי להחזיק עצמו בפרהסיא כחסיד כל כך שיהיה נופל על פניו בציבור בשביל כל הציבור אלא א"כ הוא בטוח שיענה עכ"ל:

ולשון הירושלמי תענית בפ"ב ה"ו רבי ינאי זעירא בשם אבהתיה כל מי שאינו כשר כיהושע שאם יפול על פניו ויאמר לו הקב"ה לך אל יפול ובלבד יחיד על הציבור עכ"ל. וקודם לזה שם שיתף הקב"ה שמו הגדול בישראל וכו' וישמע הכנעני וכו' ומה

תעשה לשמך הגדול שהוא משותף בנו. מיד "ויאמר ה' אל יהושע קום לך קם לך ההוא דאדכרת וע"ז אמרו שם כל מי שאינו כשר וכו' הכונה שכל כונתו רק לכבוד ה' ית"ש ומי שלבבו טהור בלי כונה אחרת רק לכבוד שמו נשמע ואנשים כאלה יעמדו בראש לציבור שיודעים שלבבם טהור בלי נטיה עבור עצמם וזה יוכל כל אדם לידע בנפשו. וזה שכתב רבינו הוא יודע בעצמו שהוא צדיק כיהושע דבלתי מובן ומי יחשב עצמו כצדיק וביותר מזה כיהושע וכי זה מדת צדיקים אבל הכונה כיהושע שהתפלל לכבוד שמים יתעלה ומי שלא ימצא א"ע נקי כ"כ אל יעמוד בראש בציבור כי יתנו דעתם עליו ולא מצא א"ע ראוי לכך. ופשוט ידים ורגלים מורה על הקרבת נפשו לה' וזה רק בלב טהור יהיה בלי נטיה לעצמו וכאשר היה אצל יהושע לשם ה' בלבד ועיין בכ"מ דמ"ש רבינו כיהושע נכלל אף על הציבור ובפני הציבור ועיין בהגהות מיימוני שכתב על עדת ציבור דומיא דעי עיי"ש:

הלכה טו

מנהג פשוט בכל ישראל שאין נפילת אפים בשבת ובמועדים ולא בר"ה ולא בר"ח וכו'. עי' בפר"ח בסי' קל"א ס"ק ז' ללמוד מבפ' הזהב לא הוה שבקיה ליה דביתיה למיפל על אפיה ההוא יומא ריש ירחא הוה ואתחלף לה בין מלא וחסר אשכחתיה דנפל על אפיה וכתב ברש"י סבורה היתה שיהיה החודש חסר וכו' ולא נזהרה ביום שלושים ונפל על פניו עכ"ל שם בתנור של עכנאי ובשיטה מקובצת בשם הריטב"א מכאן נלמוד שאין נופלין על פניהם בר"ח כמו בשבת ויו"ט והא דאמרינן שאין אדם רשאי ליפול על פניו אא"כ נענה כיהושע ר' אליעזר אדם חשוב הוה ומיהו כבר פי' במקומה עכ"ל:

פרק ו

הלכה א

אסור לו לאדם לעבור אחורי ביהכ"נ בשעה שהציבור מתפללין אא"כ נשא משא וכו' או שהיה לביהכ"נ שני פתחים בשני רוחות שהרואה אומר שמא ילך ויכנס מפתח האחר וכן אם היה בעיר שתי בתי כנסיות יאמר הרואה שמא ילך לביהכ"נ הרגיל בו וכו'. ועי' בב"י בסי' תרע"א שהקשה דבחנוכה הוי להיפוך בשני רוחות לחוש יותר ועיין מ"ש ע"ז ובט"ז ס"ק ט' ובמג"א ס"ק י"ב ובפר"ח שם ובשו"ת חכם צבי סי' צ"א עיי"ש. והנה מלשון הגמרא אבל איכא פתחא אחרינא לית לן בה וברש"י ס"א ע"א בד"ה ואי איכא פתחא אחריתא אין כאן בזוי דמאן דחזי סבר בפתחא אחרינא ליעול עכ"ל. וכן נראה מלשון רבינו שהרואה יאמר שמא ילך ויכנס מפתח אחר אף דלא הלך שם ג"כ

עכ"פ לא שייך חשד. והנה בעלמא מצינו חשד אפי' בכה"ג לחוש להראות שאינו נכנס גם שם. ונראה דאלה שבביהכ"נ לא יראו שאינו הולך לשם ואלה שבחוץ כמוהם הוא ג"כ מבחוץ על שכבר התפלל כמוהם אבל למ"ש בר"ן סוף פ"ק דמס' ע"ז מובא בב"י בסי' רמ"ד דלא שרי רק כשאמת כן לסלק המראית עין עיי"ש צ"ע דכאן משמע אע"פ שאינו אמת:

הלכה ג

כיצד וכו' אבל לא ישאל לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות. ועי' בהגהות מיימוני דצרכי רבים לשאל בהם ועיין בספ"ב מהל' תפילה בזכרינו וכיו"ב עיי"ש. ונראה לחלק בין צרכי רבים ליחיד. דהנה בזה שאנו שואלים מה' ית"ש אין לך שבח גדול מזה כי בזה נגיד כי הכל ביכלתו ולו החסד וממנו לו כל הבא עלינו לטובה והרי זה שבח והודאה יחד אבל כ"ז על דברים פרטים אשר בגבול ולא כן צרכי רבים אשר המה על כל הבא עלינו יחד כל פרטי ופרטי איש ואיש הנוגע לכל יצורי עולם מדומם עד צומח כי הכל נכלל בצרכי רבים ועל שלימות הנפש הנוגע בעולמות הבלתי נראים הנה בזה אנו משבחים ומודים לו על נחלה בלי מצרים אשר אין לבקש רק מאל התשועות המושל בכל וזה בגדר שבח והודאה לשאל בראשונות ובאחרונות וברי"ה אשר אנו מתפללים על ימי חיינו ועל כל העולם בכלל ובפרט לכן הוסיפו זכרינו לחיים וכיו"ב שכולל כל התשועות וכל הברכות אשר אין לבקש אותם בלתי ממעין עליון ממקור הברכות כולמו יתעלה ויתי"ש ובכל השנה לב האדם פונה בתפילתו לצרכיו בעת הזאת לרפואה ופרנסה וי"ב אבל בר"ה לבו על הכלל כולו ועל העולם כולו לכן תיקנו תפילה כזאת בר"ה וקבעו בין השבח והודאה זה הנראה לענ"ד:

הלכה ה

כיון שהגיע זמן מנחה גדולה לא יכנס וכו' ולא לאכול אפי' אכילת עראי וכו'. ועי' בכ"מ ה"ד שיעור אכילת עראי בפירות יתר מכביצה ובפת כזית עיי"ש:

ובשו"ע בסי' רל"ב סעיף ג' נראה דאכילת עראי מותר ועיין בדגול מרבבה שעמד ע"ז שסותר דבריו ממ"ש בכ"מ וברמב"ם מפורש אכילת עראי לא עיי"ש ועיין בסימן רפ"ו בס"ק ב' בטו"ז שם ובדגול מרבבה בסעיף ג' שכתב דנראה מלשון רבינו בהל' הקודמת לחלק בין מוסף דמותר אכילת עראי למנחה עיי"ש והטעם לחלק עי' במג"א ס"ק א' עיי"ש:

הלכה ז

אע"פ שתפילת ערבית רשות וכו' ויאמר אוכל קמעה וכו'. ועי' במג"א בסי' רל"ה דדעת הטור וכיו"ב רק סעודה ובתה"ד משמע אפי' טעימה אסור מדאיתא אוכל קמעה עיי"ש שמקיל בטעימה עיי"ש:

פרק ז

הלכה א

כשתיקנו חכמים דברי תפילות אלו תיקנו ברכות אחרות לברך אותן בכל יום. הנה בפ"א ה"ד כתב וכיון שראה עזרא ובי"ד כך עמדו ותיקנו להם י"ח ברכות על הסדר וכו' ומפני ענין זה תיקנו כל הברכות והתפילות הסדורות בפי כל ישראל וכו'. וכן איתא במסכת ברכות ל"ג אנשי כנה"ג תיקנו להם לישראל ברכות ותפילות וקדושות והבדלות ועיין במסכת מגילה ט"ו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים תיקנו י"ח ברכות על הסדר עיי"ש:

והנה אין לומר כי ברכות הנאמרות אח"ז מתקנת החכמים ולכן נכתבו בגמ' משא"כ תפילת י"ח דהרי כמה ברכות המצות נכתבים ג"כ בגמרא רק המפורסמות וביד כל איש כמ"ש הרמב"ם בפי' משניות בפ' התכלת לא נכתבו עיי"ש. אבל אלה אשר לא היו מפורסמות נאמרו בגמרא והרי הלשון כשתיקנו וכו' תפילות אלו תיקנו וכו' ותפילות אלה מכנה"ג א"כ כמו כן ברכות הנאמרים אח"ז מהם יצאו. וקרא אותם חכמים אף שבשם זה נקראו חכמי התלמוד אח"ז וכמאמרם ז"ל חכם עדיף מנביא קרא שם חכמים לכנה"ג כאשר מצינו על ברכות דרבנן וכיו"ב על אשר תיקנו הכנה"ג ובהם נביאים ועל המעט נאמר מד"ס:

כשיכנוס אדם למטתו לישן בלילה מברך בא"י וכו' והמשקיע שינת תרדמה וכו'. בברכה זאת הרבה שנוים בגמרא וברא"ש ובריי"ף ובדברי רבינו ובטור בסימן רל"ט בשם רב עמרם גאון ז"ל הוספה אחרת ועיין במע"מ שעמד על שינויים אלה ובבה"ג כנוסחאות רבינו בשנוי מעט עיי"ש:

וברש"י במסכת ברכות דף מ' ותהא מטתי שלימה שלא יהיה פסול ורשע בזרעי עיי"ש ומלשון רבינו כשיכנס אדם למטתו לישן בלילה וכו' נראה בישן שינת שראי ולא על מטתו שאין לו לברך וגם ותהא מטתי וכו' מורה ע"ז וצ"ע. והנה בחרו לומר "ותהא מטתי שלימה לפניך" כי במטה האדם נולד ושם ימות וחצי חייו בשינה כמ"ש רז"ל בחשבון חיי אדם. והיא במטה. גם הקמת זרעו ובימי חולי הכל במטה והמטה לאדם אשר בו

יבוא לו דברים הגדולים לאדם לכן מצאו רז"ל להתפלל ותהא מטתי וכו' הכולל על כל הנ"ל וכמה ידעו לבחון כל הדברים הנוגעים לאדם וגם במקום השינה ותרדימה יקוה הישראלי ויבקש על שלימותו בו וגם היצר המפגיע לאדם ביתר כ"כ במטה. לכן התפילה ע"ז כמוזכר בכל הנוסחאות השונות:

ובפי' המפיל חבלי שינה וכו' עיין באבודרהם ולדעתי פי' על כי האדם בעת השינה כאלו נאסר בחבלים אשר לא יוכל להתנועע באברים ולכן מברך בשחר ברוך מתיר אסורים כי בעת השינה גם כל כוחות גופו ונפשו נאסרים בלי כי יוכל להשתמש בהם כרצונו בדעה החפשית:

ועי' בספר מעשה רוקח שהקשה למ"ש בתוספות ברכות י"א דלכן אין מברכין על השינה בסוכה שמא לא ישן ויהיה ברכה לבטלה עיי"ש וא"כ למה מברכין על השינה בהולך לישן ותירץ דלאו הוי ברכה על השינה רק על כי נתן ה' בטבע האדם לישן והוי כמ"ש בתוספות בברכת אירוסין וכיו"ב שאינה על אותה המעשה עיי"ש. ולשון רבינו כשיכנס אדם לישן למטתו וכו' מורה ע"ז כי אז יברך על כי אז זמן השינה לו ואם גם לא ישן כשיכנס לישן הברכה כראוי לו אז ואין לדייק בלשון מטתי כחז"ל. וגם לשון הברכה בלתי מעכבת ע"ז כמ"ש ז"ל בברכת הפוקח עורים ועיין בב"י בסימן מ"ז עיי"ש. ועיין במג"א בסימן רל"ט ס"ק ג' בשם סדר היום שלא יקרא ק"ש עד שרואה שהשינה באה עליו ובכנה"ג שיקרא מיד שמא יחטפנו שינה עש"כ ואין לחוש משום הפסק משום שאינו עושה דבר אחר עיי"ש. וא"כ נראה מדבריהם שהברכה על אותה השינה. וי"ל דהנה למה תהיה יוצאת שינה מכל הנאת בעוה"ז שמברך עליהם אלא דעם כל זה לא נוכל לומר דנתקנה הברכה ע"ז משום דאפשר שלא יישן ויהיה לבטלה והיה עיקר התקנה על השינה בכלל ולא על אותה השינה בפרט וא"כ אינה לבטלה בשום פעם אף בלא יישן ועם כל זה יש לו לכוין גם על אותה השינה שאם יהיה ישן שיהיה בברכה כמו על כל הנאות בעוה"ז ולכן כתב שיהיה סמוך וגם כמ"ש במג"א דלא הוי הפסק ונפק"מ דהוי ברכה על אותה שינה ג"כ כשיחטפנו שינה:

הלכה ב

וקורא פרשה ראשונה של ק"ש וישן וכו'. ובהגהות מיימוני בשם ירושלמי ר' זעירא היה קורא וחוזר וקורא עד שיהיה משתקע בשינה ומכאן משמע שק"ש יהיה אחרון לקריאה סמוך לשינה כן הוכיח רבינו ניסים גאון עכ"ל. ובבלי דף ס' ע"ב הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע ואומר ברוך המפיל וכו' ונראה ג"כ להקדים ק"ש להברכה ורבינו כתב כירושלמי ועיין בב"י בסימן רל"ט ובמג"א ס"ק ב' עיי"ש. ועי'

במעשה רוקח שרבינו מפרש הגמ' שלא דייקא להקדים ק"ש עיי"ש. והנה כמ"ש המג"א לומר הברכה סמוך לשינה וכתב דלא הוי הפסק בלא ישן מיד משום שאינו עושה דבר אחר כנ"ל א"כ יהיה מברך אחרי ק"ש. ונראה דק"ש לא הוי הפסק דהוי כטול ברך דהוי צורך השינה שאין לישן בלי ק"ש ועיין מ"ש ביקנה"ז:

ואם אנסתו שינה קורא פסוק ראשון או פסוקי רחמים ואחר כך ישן. ועי' בכ"מ ולח"מ. ונראה משום שפוסק בפ"א מק"ש דזמנה בלילה דוקא וא"כ הק"ש בערבית בלילה בתפילה ועל מטתו רק כמו דאיתא בגמרא מצוה לקראתו על מטתו בפ"ק דברכות. ולרש"י דהוה ק"ש לצאת על מטתו לא שייך "או" פסוקי דרחמי אבל גם רש"י לא כתב כן רק לפי המנהג לקרות ק"ש בתפילה מבעוד יום ורבינו כתב לפי הדין ולא לפי המנהג:

הלכה ג

בשעה שיקץ בסוף שנתו מברך והוא על מטתו כך. אלהי נשמה שנתת בי טהורה אתה בראתה וכו' כל זמן שהנשמה תלויה בקרבי וכו'. גי' רבינו כגי' הגמרא והרא"ש וברי"ף הגי' טהורה היא כאשר העיר בספר מעשה רוקח עיי"ש. ובסידורים שלפנינו טהורה היא ולפי נוסחת רבינו יש לפרש כי טהורה תואר לנשמה והכונה הנשמה שנתת בי טהורה אתה בראתה וכו' כי בעת באה בנו היתה טהורה ונקיה כי ממקום קדוש הוחצבה כי אתה בראתה וכו' והיא הסתכלות נוראה לחשוב כי נפקד בו נשמה טהורה להרימה ולידע בנפשו אם עוד טהורה היא. והנה בלילה בסוף היום יש לחשב ע"ז ולבקר מעשיו ואם לא טימא נפשו הטהורה. ותיקנו בהתחלת היום כי כל יום עת בפ"ע כנאמר המחזיר נשמות וכו' ובירושלמי בתפילת השחר מחיה מתים ועי' פר"ח סי' מ"ו עיי"ש. ובהתחלת היום כבריאה חדשה כי השינה שישים ממיתה ארז"ל ולכן נכון לומר ג"כ טהורה היא ויזהר שלא לטמא אותה ביום הבא לכן שתי הנוסחאות נכונים ומובנים:

כל זמן שהנשמה תלויה וכו'. בגמ' שלפנינו אין שם תיבת תלויה ולא ברי"ף וברא"ש ובבה"ג כאשר העיר על זה בספר מעשה רוקח הנ"ל עיי"ש ולשון תלויה מורה ביותר על הפרד הנשמה מהגוף ודבר בפני עצמו והגוף רק משכן לזמן לה:

הלכה ד

כששומע קול תרנגולים מברך בא"י וכו' הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה וכו'. בגמ' אשר נתן וכו' וברא"ש ברוך שנתן וכו' וכיו"ב ברי"ף ובספר מעשה רוקח ודע שגירסת הסמ"ג ז"ל אשר נתן לשכוי והרבה נוהגין לברך כן עכ"ל. ובמס' ברכות דף ס' ע"ב כי שמע קול תרנגולים לימא ברוך אשר נתן לשכוי בינה וכו'. וברא"ש ובתלמידי רבינו יונה ומובא בטור או"ח בסימן מ"ו הלב נקרא שכוי בלשון המקרא "או מי נתן

לשכוי בינה" איוב ל"ח והלב הוא המבין וע"י הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה ומפני שהתרנגול מבין להכיר בין יום ולילה. ובערביא קורין לתרנגולא שכוי תיקנו ברכה זו בלשון הזה ובשמיעות קול תרנגולא עיי"ש:

הנה קבעו ברכה זאת בזמן הבחינה ובשם המבחין אבל ענין הברכה הזאת אשר על האור בעצמו נקבע ברכה מיוחדת "יוצר אור וכו'. ובברכה זאת על הבחינה ושום בינה בלב האדם להבדיל בין אור וחושך יום ולילה קבעו ברכה בפני עצמה אבל למה החשיבו כל כך בחינה זאת ולמה בחרו עת הזאת ולמה נאמר אשר נתן וכו' בינה "מענינה להבין דבר מתוך דבר כמ"ש רז"ל. ע"ז נאמר:

הנה הלילה זמן שינה ומנוחה בלי מעשה מהגוף והנפש. והשינה בפי רז"ל חלק שישים ממיתה ובברכה המחזיר וכו' ובירושלמי בפ' תפילת השחר ברוך וכו' מחיה מתים והן ההבדל בין האדם והבהמה כי הבהמה תעשה הכל בלי הבחנה וידיעה ממעשיה עושה ואינה יודעת כי היא עושה והעשיה בלתי נקראת ונמשכת על שמה רק אם להטבע המכריח אותה או לאדם אשר יעשה בה עבודה קטנה או גדולה כמו בכל הנעשה ע"י כפיה לרז"ל נתיחסת להכופה ולא להעושה כנודע. רק האדם נקרא עושה ועובד ופועל על כי מבחירתו ורצונו יעשה ויודע ומשכיל במעשיו ולא כן הבהמה ואין הבחנה בין העשיה והבטלה רק לאדם בלבד וזה יתרונו על כל הנבראים אשר למטה ממנו וזה מגודל מעלתו ויעודו לפעול ולעשות ולאדם ההבדל בין יום ולילה חשיכה ואורה בין עת המעשה לעת הבטלה הוא המבחין בין דבר לדבר ובזה הוא מורם מכל בהמה וחית הארץ. וכמ"ש רז"ל אם אין דעה הבדלה מנין וכו' וגדול הדעת לבחון בין דבר ודבר כי בכח הזה נבדיל בין אמת ושקר בין רע לטוב בין הנראה דומה ואינו דומה. ולכן תיקנו רז"ל ברכה זאת בעת כי יבדיל היום מהלילה מעת המנוחה והבטלה לעת המעשה להעיר האדם על מעלת הכרה הזאת וידע ויזכור על גודל יעודו ויעוד היום והעת אשר בו יבחן יתרונו על בהמה וחיה.

וכן תיקנו רז"ל להבדיל אור וחושך קודש לחול בברכה מיוחדת ע"ז וארז"ל למה קבעו הבדלה בברכת אתה חונן שאם אין דעה הבדלה מנין עיי"ש. וארז"ל בבראשית רבה את האור כי טוב זה מעשה הצדיקים וכו' הכל על כונה זאת הנאמרת. אבל הנמשך אחרי תאות לבבו עובד ליצרו הוא בלתי מבחין בין יום ולילה יושב ובטל ארז"ל כישן דמי והעצל גרוע ושפל מבהמה העובדת עבודה רבה אף כי בלתי יודעת מעבודה ותכליתה ובלי בחירה ורצון "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם" משלי ו'. אבל יש רעה מזאת אלה אשר במעשיהם עושים רעה ועל אלה נאמר "שינה לרשעים נאה להם ונאה לעולם"

אלה בלתי יודעים להבחין בין יום ולילה ובחשיכה יתהלכון ביום ובלילה ואין נוגה להם "כסיל בחושך הולך" ולכן הברכה הראשונה אשר קבעו רז"ל היתה הנותן לשכוי וכו' להבחין בין יום ולילה ורק ההולך ע"פ דרכי התורה וחכמה הוא המבחין בין יום ולילה ואחרי אשר אמר הישראלי בקומו אלוקי נשמה וכו' נסמך לזה ברכה זאת. וכל אדם ישפט ויחשב בלבבו אם מעשיו מעידים עליו כי יודע להבחין בין יום ולילה וכאשר כתבתי בינה יתירה מתנת ה' לאדם הבחנה זאת אשר בשם בינה יקראו רז"ל לאמר אשר נתן וכו' בינה להבחין וכו'. וברא"ש שם דאף אם ישן אדם בבית אפל יבחין ביאות היום ע"י קול התרנגול עכ"ל. וזה כמ"ש כי לא על האור הברכה רק על היום עת המעשה ועל הבחינה בהבדל העת מעת נברך ולכן קבעו בשומע קול התרנגול אף בבית אפל. והתרנגול עושה אות ההבחנה בלי שיודע להבחין ולנו לחלק ההבחנה ועלינו הברכה הזאת:

כשמניח סדינו על ראשו מברך בא"י וכו' עוטר ישראל בתפארה וכו'. במס' ברכות שם כי פריס סודרא על רישיה לימא עוטר וכו' עיי"ש:

הראש מקום השכל אשר ימשול על האדם על כל מעשיו וכמ"ש רז"ל ועטרותיהם בראשיהם העטרה למלך ומושל המעידה על ממשלתו כן לצדיקים המושלים ביצרם והולכים לפי דרכי השכל ע"פ התורה להם נאה העטרה כמ"ש רז"ל מאן מלכי רבנן ועבור רק ההולך בשכלו ע"פ דרכי התורה מה' לנו נתונה לו העוז והתפארת לו מן האדם לכן בעת כי ישמש בראשו להלבישו בסודר אז יברך עוטר ישראל בתפארה התורה תפארת לראשי בני ישראל אשר במהלך שכלם ע"פ התורה ולא יכשלו בדרכם וכל אשר יעשו נאה להם ונאה לעולם. ולהם נאמר "ישראל אשר בך אתפאר" ועי' באבודרהם ובב"י בסי' מ"ו ע"ש:

כשישב על מטתו מברך מתיר אסורים. עי' מ"ש לעיל בה"א:

כשרוחץ וכו' שתרגילני וכו'. ג"כ בשנוי קצת ממה שלפנינו:

הלכה ו

כשחוגר חגורו מברך אוזר ישראל בגבורה וכו'. בגמ' שם כי אסיר המיינא ועי' באבודרהם בשם הראב"ד:

והנה בברכה על הגבורה אשר נתן ה' כח ועצמה לאדם לעשות חיל ולמשול על כל בהמה וחיה ובכוחו לשום הר לבקעה ורכסים לכר נרחב וביותר מזה לברכה על הכח והגבורה אשר נתן לישראל המעטים מכל העמים לגבור חיל נגד אויבים מקדם בחרב ובחנית במלחמה ואחרי כן ברוחם בשם ה' עזין שבאומות ישראל כמ"ש רז"ל במדרש או

יהודי או צלוב. עת חרף נפשו למות בעבור כבוד שמו יתעלה המה הגבורים אנשי חיל במלחמתה של תורה כמאמרם ז"ל במדרש על כולם גבורים אנשי חיל וכי מה מלחמה עושין בני אדם הזקוקין בשלשלאות וכו' אלא במלחמתו של תורה וכמ"ש במקו"א:

כשלובש נעליו מברך שעשית לי כל צרכי. בגמ' שם כי סיים מסאניה מברך וכו'. ונראה עבור כי הוא המלבוש האחרון שבגוף הרגלים לכן נאמר כי סיים במסאני בכל מקום ואז ראוי לברך כל צרכי ועי' באבודרהם ע"ז:

ומברך אדם בכל יום בא"י וכו' שלא עשני גוי וכו' שלא עשני אשה וכו' שלא עשני עבד. ועי' בב"י בסי' מ"ו ובירושלמי בפ' הרואה שלא עשני אשה שאין האשה מצווה על המצות. הנה בזה אנו מראים אהבתינו להמצות כי נברך על יתרון חלקינו מהנשים במ"ע שהזמן גרמא. ונראה כי אנחנו בגלות בעת כי נסבול מות וגירוש מעיר לעיר ומדינה למדינה ובגזילת רכושינו וכיו"ב חרפה ובוז אשר סבלנו על כי נחזיק באמונתינו ואנחנו אשר נפשינו יודעת גודל חלקינו בנחלת ה' מברכין שלא עשני גוי שבעזרתו בקודש החזקנו בבריתו עד הנה ושלא עשני עבד כמ"ש במ"א כי לא הושפלנו עד כי נהיה ברוחינו ובמעשינו כעבדים כנענים בלי הרגשה כאלה שהם בני בלי לב ובלי בחירה ואנחנו לא אבדנו יקרת נפשינו ולכן אנחנו מסוגלים לתורת ה' וזה מהנפלאות בגלותינו על כי עמדנו ברוחינו והרגשת לבבינו חזק מאוד יותר הרבה מאשר נראה ככה בהעמים החפשים וע"ז נברך שלא עשני עבד. ואחרי הברכה שנתן לשכוי וכו' על יתרון האדם תקנו ברכות אלה על מעלת יתרון הישראלי. וגם שלא עשני אשה נברך בחלקינו ביתרון המצות:

והנשים "מברכות שעשני כרצונו". עי' בב"י בסי' מ"ו. הנה האשה בטבעה דעתן קלות ונוחות להתפתות כדרכי החלושים לעזוב אמונתם. אבל לא כן הנשים העבריות כי חיות הנה גם המה לא עברו ברית וכגבורים אנשי חיל מסרו גם המה נפשם עבור ה' ומצותיו. ולכן מברכין שעשני כרצונו. כי המה כרצונו בכח עליון לפלא בעיני כל העמים אשר נשים רכות לבב השליכו נפשם וילדיהם יונקי שדיהם באש למען לא לעבור ברית ה' "מאריות גברו לעשות רצון קונם". לכן הברכה להם שעשני כרצונו. ובכל יום מברך ברכות שלשה אלה עבור גודל ענינם:

הלכה ט

נהגו העם ברוב ערינו לברך וכו' בין נתחייבו בהן וכו' ואין ראוי לעשות כן וכו'. ועי' בב"י ושו"ע בסי' מ"ו באו"ח בזה. ועי' בסי' מ"ו בכמה ברכות שלא נמצאו בגמ' עי' שם סעיף ו' ובטו"ז ס"ק ז' שכתב לתרץ הסתירה בדברי הרא"ש בברכות שאחרי הגמ' וכתב

לחלק באלה שנהגו ע"פ הגאונים מסתמא היה בידם מזמן הגמ' עיי"ש. ועי' בפר"ח שכתב שאין לברך עיי"ש. והנה יש לעיין לדעת הרמב"ם דברכה שאינה צריכה בלא תשא מדאורייתא ועיין במג"א בסי' רט"ו ס"ק ו' עיי"ש. והנה יש לעיין בברכות דמדרבנן אם נאמר דביד החכמים לתקן ברכות ולא הוי עקירה מדאורייתא ויקשה מנ"ל כן כיון דלא הוי משום גזירה למשמרת להתורה או דנאמר דמדאורייתא הוי בכלל ל"ת ואפ"ה ביד החכמים לתקנו ומצוה דרבנן הוי כמו דמצינו בסוף מס' ברכות התקינו שיהיה קורא בשלום חבירו בשם עיי"ש:

והנה בריש כיצד מברכין דאיתא סברא היא עיי"ש וכמ"ש בפנ"י במס' ר"ה [ט"ז:] בדבר שטעמו מעולם שייך בל תוסיף עיי"ש. ונראה עם כל זה לומר דהוי משום משמרת שתיקנו תפילה דלרמב"ן מדרבנן ולרמב"ם רבוי התפילות מדרבנן שראו צורך הדבר להרבות יראה בלבבינו וא"כ לא הוי עקירה כלל וכל מה שראו וביחנו לברך בפ"ע מעין כל הנאה והנאה ולפעמים שתי ברכות או יותר בדבר אחת הכל בכלל כוחם לתקן תקנות ולכן נאמר התקינו וכו'. ועיין ברמב"ם בהקדמתו ליד החזקה כח בעלי התלמוד כי כולמו הסכימו עמהם עיי"ש וכחם ככנה"ג לכן בצדק דברי הטו"ז הברכה שבמנהג אשר כל חכמי הדור הסכימו ומזמן הגאונים אשר דבריהם דברי קבלה כמ"ש ברמב"ן עליהם בכמה דוכתי מפי רז"ל בעלי הגמ' הוי ברכה המחויבת וכמו שתיקנו כמה דברים שבות בשבת וכיו"ב לפי מצב הדור כן בברכה ומיושב הנ"ל שכתבתי. ועי' באהע"ז בסי' ס"ג ובחלקת מחוקק ובבית שמואל שם עיי"ש:

עי' בס' יד אליהו תיקון ח' שעמד על מה שכתב רבינו בפ"ב דרבן גמליאל וביד התקינו ברכת המינים ובגמ' איתא שמואל הקטן עיי"ש. דע"י ר"ג וביד למ"ש אנחנו מחוייבים בה ולביד לתקן ברכה אשר כו"ע יסכימו ע"ז:

הלכה י

המשכים לקרא בתורה קודם שיקרא ק"ש בין קרא בתורה שבכתב בין קרא בתורה שבע"פ נוטל ידיו ומברך ג' ברכות ואח"כ קורא וכו'. עיין בסה"מ בעשין סי' ט"ו שהשיג הרמב"ן על רבינו שלא מנה ברכות התורה ולדעת הרמב"ן הוי דאורייתא ועיין בפר"ח בסי' מ"ז ובס' שאגת אריה סי' כ"ד וכ"ה ובמג"א סי' קל"ט עיי"ש. ועיין בירושלמי ריש כיצד מברכין דמפורש ברכת המצות מברכת התורה דהוי דאורייתא עיי"ש ומובא בפרי מגדים בפתיחתו ובמקו"א כתבתי דדעת רש"י ג"כ דברכת המצות דאורייתא עיי"ש. ובהגהות מיימוניות אם מהני הברכה על מה שלמד אח"ז בהפסק בין ברכה ללמוד ועי' בתוס' ברכות י"א ע"א. ובתלמידי רבינו יונה שכתב לחלק בין סוכה וציצית דהוי

הפסק דכל פעם נגמר המצוה משא"כ בתורה דמשום והגית הוי מצותו תמיד לכן לא הוי הפסק עיי"ש:

והנה למ"ש בר"ן במס' נדרים דף ח' ע"א אף דמצי למפטר בק"ש שחרית וכו' מ"מ והגית מדברי קבלה מחויב ולענין שבועה בלבד לא שייך אין שבועה חלה על שבועה ע"ש ולא כן דעת רש"י שם ע"ש. והנה ממ"נ להר"ן הוי כמ"ש בתלמידי רבינו יונה כבאמצע המצוה ולא הוי הפסק לענין ברכה בתורה ולרש"י בלא"ה לא שייך ברכה אח"ז דלא שייך וציונו וכו' כיון דהוי מצות רשות אח"ז בלמד כבר בשחרית. אבל יקשה לרש"י למה לא יברך על ק"ש של ערבית דהוי ג"כ ד"ת ולרש"י הוי הפסק ובק"ש שייך וציונו וכו' ונראה כמו דפטר באהבה רבה כ"כ באהבת עולם שג"כ בכלל ומעין ברה"ת:

ובהגהות מיימוני שרש"י כשהיה משכים לקרות בתורה היה מברך וכשהיה בא לביהכ"נ ואומר ברכות היה חוזר ומברך ומדמהו לקריאת התורה שמברכין אע"פ שבירכו כבר ולא נראה לר"י דלא דמי דהתם ברכות נתקנו לכך לקורא בתורה ואפי' אם בירך מיד לעסוק בתורה ולא הפסיק כלום כמו שנתקנה אשר בחר בנביאים להפטרה עכ"ל באות כ'. וכמ"ש לעיל ז"ל דרש"י כשהשכים לקרות בתורה קודם עמוד השחר שעודו לילה ולכן לדעתו דמצות והגית וכו' רק בשחרית וערבית. וא"כ בירך שפיר ברכות התורה עוד הפעם בבוקר על ק"ש דהוי ד"ת ג"כ ויוצא ידי התורה מדאורייתא על ידה והדמיון שפיר כמו בקריאת התורה דמברכין על החיוב בפ"ע וכמו כן בזה דשייך וציונו וכו' שפיר וכמ"ש. והנה כמו שכתבו ז"ל רש"י במס' נדרים אינו מרש"י בעצמו עם כל זה י"ל כמ"ש:

הלכה טז

כיצד אכל מעט ירק מברך וכו' וחוזר ואוכל מעט מפרי זה וכו'. ועי' בלח"מ ובמרכבת המשנה כתב דמפרי זה פי' פירי פלוני פי' פירי אחר בברכה אחרת עיי"ש:

הלכה יז

סדר תפלות וכו' ומדלג קדושה וכו'. עי' בכ"מ ובב"י בסי' מ"ו ובשו"ת הרשב"א סי' ז' עיי"ש. ובתוס' יו"ט מגילה פרק ד' מ"ג עיי"ש:

פרק ח

הלכה א

תפילת הציבור נשמעת תמיד ואפי' הי' בהן חוטאים אין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים. נראה מלשון ר' נתן אומר מנין שאין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים שנאמר

וכו' דאיתא בפ"ק דברכות ולשון אין מואס שייך על תפילתן של אלו שנאמר גם כי תרבו תפילה וכו' ואמר בשל רבים אינו מואס אף כי תפילת הפושעים בתוכם ונהנים בזכות הרבים. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור ולא יתפלל יחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור. ועי' בכ"מ אף דבגמ' איתא שיאמר תפילת הדרך בלשון רבים הא נמי איכא למשמע עיי"ש:

והנה להתפלל עם הציבור אמר מקודם ואחר זה. ונראה כי "צריך לשתף" וכו' פי' בדברי רבינו ג"כ כבגמ' שלא יתפלל בעבור עצמו בלבד רק עבור כל ישראל בכל אשר יתפלל כי זה מואהבת לריעך וכו' שאנו מצווים וכמו שמחויב להתפלל עם הציבור ולכן תפילתו נשמעת אז ביותר כמ"ש רז"ל כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר וכו' כי התפילה בציבור בלעדי זאת כי איש מעורר לרעהו ותפילתם זכה ביותר מביחידי גם מעידה תפילתם ברבים על אחדות רצונם ובקשתם זה עבור זה ולכן תמיד יהיה תפילתו עבור הכלל יצא להתפלל לפני ה' אף בהנוגע לו בלבד ישתף אלה אשר עמו בצרה אף כי לא ידע אותם:

ולעולם ישכים אדם לבהכ"נ שאין תפילתו נשמעת בכל עת אלא בביהכ"נ וכל מי שיש לו ביהכ"נ ואינו מתפלל בו עם הציבור נקרא שכן רע. ועי' בכ"מ שלעולם ישכים וכו' אף ביחידי יתפלל בביהכ"נ עיי"ש. והנה כל מי שיש וכו' שכן רע. כתב רבינו ואינו מתפלל בו עם הציבור:

נראה כי לשון שכן [רע] ירצה רק על מי שאין נופל בנפשו גורל שכינו אם במצב הטוב או ברע הוא כן מי אשר לא יצרף בתפילתו עם אחרים בציבור מראה כי רק עבור עצמו בלבד הוא דורש ה' וכשכן רע אשר לא יעלה דאגת אחרים על לבו. ובפי' בכל עת וכו' פי' במרכבת המשנה אפי' כשמתפלל ביחידי יהיה בביהכ"נ עיי"ש:

הלכה ג

ביהמד"ר גדול מביהכ"נ וכו' לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין שם בתורה והוא שיתפלל שם תפילת הציבור. עי' בתלמידי רבינו יונה ובב"י בסי' צ' שמפרש בדעת רבינו בעשרה יתפלל שם עיי"ש ובס' מעשה רוקח מביא גירסא אחרת בשם המגדל עוז והוא שיתפלל עם תפילת הציבור עיי"ש ועי' בלח"מ והנה בכ"מ בשם רמ"ך דפי' ברבינו ביחיד ולבסוף סיים ואין כן דעת רבינו ועי' בס' מעשה רוקח בשם רמ"ך בכת"י וכתב בתחילה רבינו האי ואח"כ כתב ואין כן דעת רבינו הכונה על הרמב"ם עיי"ש:

הלכה ד

וכיצד היא תפילת הציבור יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים ובני חורין וש"צ אחד מהם. נראה שרבינו מפרש מה הנקרא תפילת ציבור לא כשכל אחד יתפלל בפ"ע בבית אחת אלא אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים. והנה להלן בהל' הט' כתב ש"ץ וכו' והן שומעין וכו' במד"א כשאינו יודע להתפלל וכו'. וא"כ נראה יהיה אחד מתפלל וכו' ושאר שומעין על החזרת התפילה לש"צ דלפ"ז הוי משום שעי"ז הוי תפילה בציבור ואף שהתפללו כל אחד בפ"ע צריך לשמוע עוד הפעם מהשליח ציבור למען יהיה תפילה בציבור:

ועי' ברש"י במס' מגילה כ"ג ע"ב ואין עוברין לפני התיבה שליח ציבור עכ"ל. ויש לפרש כשמוציא שאינו בקי אבל מלשון רבינו שכתב וכיצד היא תפילת הציבור שנראה שקאי למעלה שכתב מחובת תפילה בציבור א"כ נראה דבכל פעם מיירי ונכלל ג"כ להוציא שאינו בקי ובר"ה וביו"כ אף לבקי כמ"ש אח"ז בהל' ט' וי'. ועי' בריש ס' מעשה רוקח מ"ש רבינו אברהם ז"ל בשם אביו רבינו הרמב"ם ז"ל מהתקנה שתיקן שלא יתפללו בלחש רק עם הש"ץ על כי ראה כי שחו שיחות בטילות בעת החזרת התפילה מש"ץ עיי"ש וזה בלתי נגד דברינו זה כי שם ציוה כי יתפללו מלה במלה עם הש"ץ שיהיה עי"ז תפילה בציבור עיי"ש. ועי' בשו"ת מהרלב"ח בקונטרס הסמיכות דף שי"ב ע"א עיי"ש. ועי' במס' ר"ה ל"ד ע"ב לדבריכם למה ש"צ יורד וכו' וצ"ע לפ"ז ועי' מ"ש לעיל בהל' ט' ובשו"ע או"ח סי' קכ"ד סעיף א' עיי"ש:

ואפי' היו מקצתן שכבר התפללו ויצאו יד"ח משלימין להם לעשרה והוא שיהיו רוב העשרה שלא התפללו. ועי' בכ"מ שרבינו מפרש המס' סופרים שהיו שבעה שהתפללו ופסק כי"א שם משום דבכל דוכתין רובו ככולו עיי"ש:

והנה רובו ככולו בכ"מ היכא דשייך כולו כמו כל הסימנין או כל העדה אז אמרינן רובו ככולו אבל לא בשעורין דלא שייך רובו ככולו דודאי מצומצמים המה כדאי' בכמה דוכתי אל תזלזל בשעורין וכו' דאל"כ נאמר בכזית רובו נאמר וא"כ מרובו ג"כ רובו עד בלי תכלית. וא"כ לכאורה עשרה דוקא. ועי' במס' ברכות מ"ז ע"ב תשעה ונראין כעשרה עיי"ש. ונראה דכאן שאני דהוי עשרה דהוי ציבור אלא דצריך שיהיה מוציא עשרה בני אדם לענין זה אמרי' כיון דרוב ציבור לא היו יוצאין יוכל להוציא אותם ורובו ככולו דעשרה בני אדם נקרא כולו לענין ציבור שפיר. ועי' באו"ח בסי' תקס"ו לענין עשרה המתענים ובטור שם שמחלק דשם לא נתקן רק בעשרה המתענים דוקא קביעת הברכה עיי"ש וכונתו כמ"ש דכאן תליא בציבור והוי רוב הציבור ושם הוי מנין עשרה שיעור

קצוב ובשעורין לא שייך רובו ככולו. ונראה ג"כ לומר דאף מי שיצא כבר ידי תפילה מ"מ שייך בכלל הציבור אבל מי שלא התענה אינו בכלל לענין זה דנתקן להמתענים בלבד. ועי' בב"י בשם אגודה שם ובמג"א שם עיי"ש:

וכן אין אומרים קדושה ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה ולא מפטירין בנביאים אלא בעשרה. הנה בגמרא עיקר למודא בקדושה ונקדשתי וכו' ורבינו כתב וכן וכו' וכ"כ אח"ז בהל' שאחריה ונראה דלרבינו עשרה בתפילה וברכה לא מונקדשתי נלמד דהוי בקדושה רק ממקראות הנרמזים על תפילה בציבור ועשרה נקראים ציבור. והנה זה שאיתא להוציא שאין בקי רק בעשרה עי' בר"ן מגילה שם ועי' עוד שם שכתב דאין עוברין לפני התיבה משום קדושה שבה עיי"ש. ולמ"ש לדעת רבינו בלעדי הקדושה להיות תפילה בציבור צריך עשרה אלא דאין עוברין וכו' לענין איסור כ"כ הר"ן דלא הוי רק לענין קדושה שבה:

הלכה ה

וכן לא יהיה אחד מברך שמע והכל שומעין ועונין אחריו אמן אלא בעשרה וזה הוא הנקרא פורס על שמע וכו'. ועי' בראב"ד ובכ"מ. ונראה כי רבינו מפרש בדעת הגאונים המובאים בר"ן במסכת מגילה שפי' להוציא ידי יחיד דמהני בעלמא בברכת המצות באלה דברים החמירו שיהיה בציבור ועיין בטורי אבן שם שכתב לפי דבריהם מובן במסכת ברכות כ"א דאמר רב הונא יחיד אומר קדושה דאין חולק על סתמא דמשנה דלפי דבריהם נאמר במשנה להוציא אחרים עיי"ש וכנראה בדעת רבינו דלענין זה קיי"ל דאין יחיד אומר קדושה בשום פעם ולהוציא בברכות לאחרים ג"כ בציבור דוקא:

הלכה ו

וכל דבר וכו' אם התחילו בהם בעשרה וכו' יגמרו השאר. ועי' בכ"מ ובשו"ע או"ח סי' קמ"ג ובמג"א שם:

הלכה ט

שליח ציבור מוציא את הרבים יד"ח כיצד בשעה שהוא מתפלל והם שומעין ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה הרי הן כמתפללין. במד"א כשאינו יודע להתפלל. אבל היודע אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפילה עצמו. בגמ' במסכת ר"ה כשם וכו' כן כל יחיד ויחיד חייב רבן גמליאל אומר ש"ץ מוציא וכו' א"ל ר"ג לדבריכם למה ש"ץ יורד א"ל כדי להוציא שאינו בקי עיי"ש:

והנה למ"ש לעיל בה"ד דדעת רבינו דתפילה בציבור ע"י הש"ץ והם שומעי' עמ"ש לעיל א"כ למה אמר למה הש"ץ יורד וכו' הרי יורד שיהיה עי"ז תפילה בציבור. וי"ל דאם

נאמר דאין מוציא כלל לא הוי עי"ז גם תפילה בציבור ג"כ דהוי כמתפלל בפ"ע. ומשני לענין שאינן בקיאין וכיון דמהני לשאינן בקיאין דאי אפשר בענין אחר ממילא מהני לענין שיהיה תפילה בציבור דלענין זה הוי הבקיאין כשאינן בקיאין דאי אפשר בענין אחר ואף דאפשר שיקראו כולמו ביחד בשמעם הש"ץ זה לא עדיף מאם התפללו בפ"ע ושומעים אח"ז ותפילה בלחש להסדיר כדאי' שם ועמ"ש בפ"ט ה"ט עיי"ש ועיין ברכות מ"ב ע"א הסבו וכו' ודף נ"ג ע"א ב"ה אומרים ברוב עם הדרת מלך עיי"ש:

הלכה י

במד"א בשאר ימות השנה חוץ מר"ה ויו"כ של היובל וכו' לפיכך אם רצה היודע לסמוך בב' ימים על תפילת ש"ץ להוציא יד"ח הרשות בידו. ועי' בכ"מ ולח"מ. והנה ממ"ש רבינו בהל' הקודמת והן שומעים ואומרים אמן וזה לא שייך בעם שבשדות ממש. והנה אם צריך זה שמוציאו לענות אמן עיין בב"י או"ח סי' מ"ו שכתב שגם בשאינו שומע ולא עונה אמן יצא והביא ראיה לדבריו וכיו"ב בפר"ח סוף ס"ק ב'. ובמג"א ס"ק ח' כתב דוקא בשומע עיי"ש. ולב"י ולפר"ח צ"ע דעונה אמן ושומע שכתב כך רבינו היינו שמחויב כן כמו בכל ברכה ששומע אבל לשון כיצד וכו' צ"ע. וע"ע בב"י בסי' תקצ"א באו"ח בענין עם שבשדות ועי' ברמב"ם פ"א מהל' ברכות הי"א בשומע א"צ לומר אמן עיי"ש:

והנה עי' ברש"י ר"ה דף כ"ט ע"א בד"ה אע"פ שיצא מוציא שהרי כל ישראל ערבים זה בזה למצות עכ"ל. ועיין ברא"ש ברכות דף כ' עיי"ש. ועי' בפרי מגדים בפתיחתו הכוללת ח"ג סי' כ"ח שכתב דערבות משום אף שאינו מחויב שיצא כבר אפ"ה משום ערבות הוי באותו הדבר אבל מוציא הוא מטעם שליחות עיי"ש. והנה מטעם שליחות שייך אף כשאינו שומע. דבשומע שייך שומע כעונה. עי' בתוס' בסוגיא דב"ק בענין הרהור כדיבור עיי"ש ועי' ברכות ל"ד ע"ב במשנה מפני ששלוחו של אדם כמותו עיי"ש והנה בעם שבשדות למאי דמפרשים אף שלא בביהכ"נ יצאו הרי צריך שיכוין המוציא ומי שמוציאו ומסתמא הוי דעת שניהם כך וכשליחות בפירוש. ועי' בקצה"ח בסימן קפ"ב ס"ק ב' במילה וכסוי שכתב דהוי כמצוה שבגופו דלא שייך שליחות עיי"ש. וא"כ לכאורה אין לך מצוה שבגופה יותר מתפילה האיך דלא שייך שומע כעונה. ונראה מטעם ערבות ועיין בקצה"ח שכתב ביבום דקטן במקום שיש גדול אינו מטעם שליחות והתפלא בזה על התבואות שור שכתב דהוי מטעם שליחות עיי"ש. אבל עיין במס' יבמות דף י' ע"ב איהו שליחותא דאחים קעביד ושם דף מ' ע"ב וברש"י שם בד"ה אא"ב עיי"ש צ"ע:

ועי' בר"ן מגילה כ"ג שכתב דבתפילה תיקנו להוציא בציבור דוקא משום יקרא דקדושה עיי"ש. והנה כן לשאינו בקי לדידן וי"ל דהוי הכל מדרבנן אבל לרבן גמליאל אף בבקי

כן ויש לחלק בין האי דיבמות דאף דהוי מצוה שבגופו מ"מ לא שייך טעמא דתוס' רי"ד דשאני בתפילין דעכ"פ לא הניחו על ידו וראשו המצווים על כך. משא"כ שם דהמצוה או אח זה או וא"כ נעשה המצוה על מי שמחויב ג"כ עכ"פ ושייך שפיר שליחות דעכ"פ שייך בו. וא"כ לפ"ז במי ששייך בו לא שייך מצוה שבגופו בכה"ג דרק אחד יוכל לקיימו ומזה במילה וכסוי דם י"ל דלא שייך מצוה שבגופו ושייך שליחות אבל בתפילה דכל אחד יוכל להתפלל בפ"ע א"כ הוי מצוה שבגופו דעכ"פ הוא לא קיים בפיו המוטל עליו וחבירו הוי בפ"ע וצ"ע לומר משום שליחות בזה וכנראה טעמא דערבות הוי העיקר ועם כל זה כיון דעכ"פ צריך שיכוין המוציא ומי שמוציאו שברוב פעמים ע"י שמבקש ממנו וא"כ הוי כשליחות אבל שליחות זה רק מטעם ערבות ומהני משום דגילה דניח"ל ומכוין שיוציא בזה דבלא כונה לא עביד מידי. ונראה כי מדרבנן עשו שליחות כזה מטעם ערבות ובמידי דאורייתא לא שייך רק מטעם שליחות היכא דשייכי ומשו"ה בכמה דוכתי עשו בציבור דוקא הם אמרו וכו' ולשאינו בקי ולעם שבשדות למסקנא אף לר"ג. ובברכות הנהנין ברהמ"ז בשומע כעונה ולדעת הרמב"ם וי"ב בעונה אמן דגדול מהמברך וא"כ א"צ לומר מטעם כשליחות בעלמא וצ"ע. ועיין שו"ת תשב"ץ חלק ג' סי' ע"ט וברכי יוסף או"ח סי' קכ"ד בערבות בדרבנן עיי"ש. ועיין בענין שומע כעונה סוכה ל"ח ע"ב וברש"י בד"ה הוא אומר ברוך וכו' ובתוס' בד"ה שמע ופ"א מהל' ברכות הי"א ע"ש. וסי' רי"ג סעיף ב' בשו"ע או"ח עיי"ש. בשומע א"צ לומר אמן והנה כנראה אף בשומע ועונה צריך המחויב בדבר וכמ"ש ברא"ש מטעם ערבות מהני. ועם כל זה בכה"ג לאו מטעם שליחות הוי וכמו שתיקנו בקדושה צירוף בעשרה כך תיקנו צירוף עם המוציאו בערבות עכ"פ ועיקר משום שומע או עונה כמ"ש ברמב"ם פי"א מברכות הנ"ל דאו זה או זה עיי"ש. ועי' מ"ש לעיל בהל' שופר ה"א עיי"ש:

הלכה יא

אין ממנין ש"צ אלא גדול וכו' ומי שלא נתמלא זקנו אע"פ שהוא חכם גדול לא יהיה ש"צ מפני כבוד ציבור אבל פורס הוא על שמע משביא שתי שערות אחר י"ג שנים.

ועי' בכ"מ ולח"מ ובמרכבת המשנה דבירושלמי מגילה שם נראה בעראי ג"כ לא עיי"ש. ומפני כבוד ציבור שכתב רבינו עיין בטו"ז או"ח סי' נ"ג ס"ק ב' שכתב דלא מהני מחילה בכה"ג דהוי כבוד ציבור כבוד השמים. ובפר"ח השיג עליו עיי"ש. ועי' בס' מוצל מאש סי' י"א עיי"ש ובמג"א בסי' קמ"ג ס"ק י"ז עיי"ש ועיין במסכת סנהדרין מ"ז ע"א ישראל גופיה ניחא להו דמחלי יקרייהו לגביה עיי"ש דנראה דמהני מחילה כבוד ציבור אבל

שם הוי כבוד ציבור בלבד וכמ"ש בטו"ז כבוד הציבור הוי לכבוד השמים עיי"ש ועיין מ"ש אח"ז:

הלכה יב

וכן העלג וכו' והרב ממנה אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור וכו'. עי' בלח"מ מקורו בגמ' ועי' בפר"ח בסי' נ"ג ס"ק ב' שכתב מדאשכחן במסכת ברכות שירד שמואל הקטן לפני רבן גמליאל ושם מעשה בתלמיד אחד שירד לפני ר"א וההוא דנחית קמיה דרבה ואמר כמה ידע וכו'. ובמסכת ב"מ הוריד לר' חייא ובניו ובמסכת תענית ירד ר' עקיבא אחר ר' אלעזר ע"ש. והנה האי והרב וכו' היה נראה מקומו בהל' הקודמת כשכתב אלא גדול שבציבור וכו' ומאי ענינו בעלג לשון. ואולי כונת רבינו על קושית התוס' במסכת מגילה כ"ד ע"ב האיך הוריד רבי לר"ח שאמר על חי"ת ה"א עיי"ש. ובתוס' ב"מ פ"ו ע"א. וי"ל דדעת רבינו דהנה לא נאמר שלא יתפלל כלל העלג לשון גם בפ"ע רק שאין מכבוד הציבור להיות עלג לשון יתפלל לפניהם וא"כ כשהרב הגדול בהציבור מוחל על כבודו וממנה אותו כרבי לר"ח כל הציבור נגררין אחריו. ומזה דמהני מחילה בכבוד ציבור אף בכה"ג ועי' מ"ש בהל' הקודמת וצ"ע:

אבל מי שכתפיו וכו' אינו נעשה שליח ציבור לתפילה עד שיהיה עטוף. עי' בכ"מ שמצוין פי"ג ממסכת סופרים וצ"ל פי"ד הט"ו ושם איתא פוחח הנראים כרעיו או בגדיו פרומין או שראשו מגולה פורס את שמע. וי"א דכרעיו ובגדיו פרומים פורס אבל בראשו מגולה אינו רשאי להוציא הזכרה מפיו וכו' עיי"ש. ולשון עטוף שכתב רבינו נראה שמפרש ראשו מגולה פי' שאין עטוף אף שמכוסה בכובע ועי' פ"ה ה"ה שם ולא בראש מגולה וכו' דרך כל החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהן עטופים עיי"ש ועיין בטו"ז או"ח סי' ח' ס"ק ג' ובראי"ש במסכת ברכות דף נ"א בעשרה דברים וכו' בפי' עטוף עיי"ש:

פרק ט

הלכה א

סדר תפילת הציבור כך הוא בשחר כל העם יושבים וש"ץ יורד לפני התיבה ועומד באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונין איהש"ר מברך וכו'. הנה כפי סדר התפילה הנאמר בסוף "אהבה" קדמו מזמורים וברכות וכנראה ממ"ש רבינו לעיל וגם הקדיש לא מצינו בראש אבל כאן כתב מסדר תפילת הציבור ממה שמחויב להיות בציבור פריסת שמע וקדושה ובזה ההתחלה בקדיש דגם כן רק בציבור:

ועונין אמן בסוף קדיש וכו'. ועי' בלח"מ דלהלן בסדר הקדיש כתב דעונין ה' פעמים אמן ועיין במרכבת המשנה שכתב לפרש בסוף קדיש וכו' אחרי שיצא מפי המברך יענה אמן כדאיתא בגמרא ולהלן בדברי רבינו עיי"ש:

הלכה ז

מי שאומר בתחנונים מי שריחם על קן ציפור שלא ליקח האם על הבנים או שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד ירחם עלינו וכיוצא בענין זה משתקין אותו מפני שמצות אלו גזירת הכתוב הן ואינן רחמים שאלו היה מפני רחמים לא היה מתיר לנו שחיטה כל עיקר. במסכת ברכות דף ל"ג במשנה האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך. מודים מודים משתקין אותו. ובגמרא שם בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמחזי כשתי רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי משמע על הטובה ולא על הרעה ותנן חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אלא על קן ציפור יגיע רחמיך מ"ט פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות עכ"ל הגמרא שם. ועי' במ"נ בח"ג וברמב"ן בפ' כי תצא עיי"ש ובתוספות במסכת מגילה דף כ"ה ע"א בד"ה מפני מה שהקשה על הפיוט שאמר טעם זה ועיין במדרש רבה בפרשת כי תצא כן. וגם לשון ואינן אלא גזירות צריך פי' ועיין במ"נ הנ"ל:

והנראה לענ"ד הוא כי ההבדל בין רחמים וחסד הוא כי רחמים היא הערת ורגשת הרגשה על כל דבר צער ויסורין שנראה באחרים להסירו. או לפעמים למנוע את עצמו מלעשות דבר לטובת עצמו או להפיס רצונו וכעסו דבר אשר יעשה צער גדול להנעשה ככה לו. והן זה לא ימצא רחמים רק אחרי המצא צער ויסורין כי בלעדיהם לא יעלה הרגשה הזאת בלבבינו ורחמים רק להאומללים ועניים או בלעדי זאת בצערם אבל חסד אף לאלה אשר יצליחו בדרכם לעשות להם נחת רוח וטובה ליהנות ממנה ובה' יתעלה לא נוכל לומר כי עשה העולם ברחמים כי אז נחליט בשוא חלילה כי ברא הרע וברחמים יעמוד עליו למען הרע לא יכלה הכל. והן אין שנוי רצון בו יתעלה. ולזה נאמר כי ברא העולם בחסד "עולם חסד יבנה תהילים פ"ט. ומה שמצינו בו יתעלה רחום וחנון ורז"ל אמרו כי שיתף מדת הרחמים עם מדת הדין. וזה מצד מעשינו אשר אנחנו הביאנו עלינו הרעה וה' ירחם עלינו וכל זה בהנהגתו עלינו. ולא בתחילת הבריאה. כי רק באדם יאות הרחמים בכל מעשיו כי יעשה אבל במעשי ה' בהטבע בראשונה לא יתכן לומר רק בחסד ולא ברחמים עשה הכל כי אין רע יוצא מלמעלה. והנה ה' אשר נתן לכל חיה

וחיה משמרתו על הארץ ואת האדם נתן עליהם והתיר להרוג בהמה וחיה ועיין ברמב"ם בפי' משניות עיי"ש. וציוה עלינו על קן ציפור וכמ"ש ברמב"ן עבור כי יושרש בנו מדת הרחמים ע"י מעשים כאלה עיי"ש. אבל האומר על קן ציפור יגיע רחמיך כאלו ה' יתעלה ציוה כן על כי הוא רצה ע"י מצוה זאת להשלים במה אשר בהטבע לא נתן להעוף להציל א"ע כי יעשה ככה האדם להשלים מה שחסרה הטבע. וזה כי רחמי ה' על הציפור הגיעו הנה שוא ידבר כי אם ככה נאמר יהיה כאלו רחמים יתעוררו אחרי כי יצא דבר חוק הטבעי מלפניו. וחלילה לומר כן שנוי רצון בה' יתעלה רק מדותיו גזירות. כמו גזירות המלכות אשר אין לשנותם אחרי כי יצא דבר המלכות מלפניו וחלילה לו משנוי דעת בו יתעלה וכמו שמצינו במדרש רז"ל כבר נגזרה הגזירה וכו' כי לשון גזירה על דבר שאין להשיב עוד כן מדותיו ית"ש בלי שנוי ולכן לא יתכן על מעשי בריותיו מתחילה רק חסד ולא רחמים והנאמר מאתו יתעלה רחמים כמ"ש על הנהגת העולם ומלואה אשר הרע יצא מבני האדם אבל בחוקי הטבע "עולם חסד יבנה. וגם הרחמים בהנהגת העולם עבור כי הוא ית"ש החסד ולא מצד הרחמים כי הרחמים בנו מהרגשת הלב והתעוררת מבחוץ עלינו ובו ית"ש אין דבר מבחוץ ממנו פועל עליו והכל ממנו וע"י חסדו אשר גברו עלינו אשר בערכינו המה רחמים. וכן מדותיו הי"ג מצ"ע אינם רק חסד וגזירות קיימות ובערכינו המה בערך רחמים וזה שמיחסים לו יתעלה רחמים כדרך דברה תורה כלשון בני אדם כמו בהרבה דברים וכמ"ש במורה נבוכים בח"א באריכות בזה.

ולכן המתפלל על קן ציפור יגיע רחמיך וע"ד הנ"ל משתקין וכו' שעושה מדותיו רחמים ואינן אלא גזירות. ודומה למודים מודים הנאמר שם שמשתקין אותו דדומה כשתי רשויות ועל טוב יזכר וכו' כאלו מודה על הטוב בלבד וכל זה מאמינים בשתי רשויות אבל אנחנו נדע כי אין רע מוחלט בעולם ובורא הטוב ברא הכל כדאיתא במסכת ברכות בפ"ק עיי"ש ובר"י וכן האומר כי ברא ברחמים כאמונת ב' רשויות כי נכמרו רחמי פועל הטוב על הרע היוצא מפועל רע ולכן משתקין אותו כי לבורא ופועל הכל האחד למה יברא בתחילה רע לעורר רחמים עליו וכמ"ש כי אין שנוי לפני האחד המיוחד:

וכן לא ירבה בכנוים של שם ויאמר האל הגדול וכו' אלא אומר מה שאמר משה רבינו ע"ה. ועי' מ"ש רבינו במורה נבוכים חלק א' פרק נ"ט בזה גם נכבדות מדובר בזה בפנ"י במסכת ברכות דף ל"ג ע"ב שם לחלק במתפלל על דבר הנוגע במדה מיוחדת כמו לגבורה יאמר הגיבור וכן במתפלל על רחמים יאמר רחום וכיו"ב כי בזה לא שייך סיימת כולה שבחיה דמארי כי בתפילה זאת אין שייכות רק כנוי זה עיי"ש ונראה כי הכנה"ג ביחנו כי לתפילת י"ח נכון לומר לפי ענינם כנוי אלה הנאמרים בראש י"ח ולכן ארז"ל אי לאו

דאמרו משה ואתו אנשי כנה"ג ותקנינהו בתפילה וכו' דייקי בתפילה. התפילה הידועה בי"ח ולכן אמרו משה באומרו וכנה"ג בתפילה דודאי משה באומרו יהיה די אבל עם כל זה בתפילה ג"כ כמו שביחן משה רבינו ע"ה שם באורייתא וכמ"ש בפנ"י כי בפעם אחת נאמר בתורה לא כל הי"ג מדות עיי"ש. וכן הכנה"ג בחנו בתפילה לפי ענינם. ועי' בספר גבורת ה' להגאון מהר"ל מפראג ז"ל בפרק א' עיי"ש:

הלכה ח

במנחה וכו' ונופלים על פניהם וכו' ומגביה ראשו הוא והם ומתחנן מעט מיושב כדרך שעשה בשחרית ועומד ואומר קדיש וכו'. מלשונו ומתחנן מעט מיושב וכו' נראה שיהיה דוקא מיושב ועיין באו"ח בסי' קל"א סעיף א' ובמג"א ס"ק ה' וטו"ז ס"ק ד' אם יש קפידה בנפילת אפים במיושב עיי"ש. וכנראה מלשון רבינו אף אח"ז מעט יהיה מיושב ונראה דמיושב דווקא:

הלכה ט

בערב כל העם יושבין וכו' ואי' חוזר ומתפלל בקול רם ערבית לפי שאין תפילת ערבית חובה לפיכך לא יברך ברכות לבטלה שאין כאן אדם שנתחייב בהם כדי להוציאו י"ח. עי' מ"ש בזה בפ"א ה"ו מהל' תפילה עיי"ש. והנה למ"ש לעיל בפ"ח ה"ט דעיקר תפילה בציבור לדעת רבינו ע"י התפילה בש"ץ עיי"ש וא"כ הרי גם בערבית לענין זה אף דהוי רשות מ"מ לא הוי לבטלה לענין שיהיה בציבור. וי"ל דכיון דלא שייך להוציאו בעיקר חיובו לא שייך צירוף להיות בציבור בערבית עי"ז רק הצירוף לענין ברכו בלבד וצ"ע. נראה דעיקר החזרת התפילה מש"ץ לשאינן בקיאין או ברשות הציבור רק לענין ברכו ולא לתפילה:

פרק י

הלכה א

מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכונה ואם כיון לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך וכו'. ועי' לעיל בפ"ד הט"ו. ואם התפלל בלא כונה חוזר ומתפלל בכונה וכו'. בפ"ד ה"ז מהלכות ק"ש ובראב"ד וכ"מ ובלח"מ שם. "ואם כיון וכו'" עי' מ"ש לעיל בפ"א ה"ב דמזה דתפילת השבח עיקר התפילה דמדאורייתא לרבינו ומדרבנן לרמב"ן ולכן באבות כונה לכו"ע עיי"ש:

מי שטעה וכו'. ואם טעה באחת האמצעיות חוזר לתחילת ברכה שטעה בה ומשלים תפילתו על הסדר וכו'. עיין בכ"מ שאינו מפרש אמצעית אין לו סדר כרש"י ועי' מ"ש

לעיל בפ"ב ה"ב שכתב רבינו בכל תפילה וכו' ברכות אלו על הסדר וכו' דתפילות מקודם היו ידועים מכנה"ג ובימי רבן גמליאל רק הסדר נשכח וכי מחוייבים להתפלל על הסדר דוקא כנראה במסכת מגילה עיי"ש. ועי' בטור בסי' ק"א דאם התפלל כולם בכונה חוץ מאבות ג"כ אינו יוצא מדינא וזה מסכים למ"ש כי השבח העיקר תפילה ועיין בשו"ע שם דבזה"ז אינו חוזר עיי"ש:

וכן ש"ץ שטעה כשהוא מתפלל בקול רם על דרך זה הוא חוזר. ועי' בכ"מ ובהגהות מיימוני דבירושלמי ש"ץ ששגר שתים ושלוש ברכות אין מחזירין אותו וכו' ועיין בירושלמי שם בפ' אין עומדין ה"ג והנה שם פי' הפני משה שהשמיט הברכה ולא אמרה כלל ואפ"ה לא החזירו עיי"ש. ונראה שהיו הכל בקיאין והתפללו בלחש דבלא"ה ודאי צריך להחזיר להוציא שאין בקיאין וצ"ע. ונראה דרבינו מפרש לא שלא אמר ג' ברכות כלל רק שגמגם בהם כנראה מלשון שגור שבמרוצות לשונו לא אמרה כהוגן וכנראה שאי' שם תניא ופליג לכל אין מחזירין אותו חוץ ממי שלא אמר מחיה מתים ומכניע זדים ובונה ירושלים אני אומר שמא מין הוא שמואל הקטן וכו' ואשגיר מכניע זדים וכו' שרי משקיף וכו' אמרי ליה לא שיערו החכמים בך עיי"ש. ובבלי כ"ט שם איתא שכחה והשקיף בה ב' וג' שעות ולא העלהו וכו' ואמאי לא העלהו והאמר רב יהודה וכו' טעה בכל הברכות וכו' בברכת הצדוקים מעלין אותו וכו' נראה דטעה היה ולא כי לא אמרו כלל וא"כ אין מזה ראיה בשכח לגמרי שאינו חוזר:

הלכה ב

אבל אם טעה ש"ץ כשהוא מתפלל בלחש אני אומר שאינו חוזר וכו' והוא שלא טעה בג' הראשונים שאם טעה בהם לעולם חוזר כמו שיחיד חוזר. ועיין בכ"מ ובלח"מ. ונכבדות בזה בספר מרכבת המשנה עיי"ש שכתב דתפילת הש"ץ בראשונות הוי שנוי מטבע להיחיד ורבינו שתיקן משום שלא ידברו בשיחה בטילה שלא יתפללו בלחש רק הכל עם הציבור כמוזכר במכתביו ובמהרל"ח בקונטרס הסמיכות תיקן לומר בקול רם ואתה קדוש כמנהג הספרדיים עודנו עיי"ש:

הלכה ג

ש"ץ שטעה ונבהל ולא ידע מהיכן יתחיל ושהה שעה יעמוד אחר תחתיו וכו'. ועי' בכ"מ דשעה שתים ושלש דאיתא בגמרא לאו דוקא ובלח"מ כתב דשמואל הקטן שהתקינו המתינו ב' שעות עיי"ש. ובמרכבת המשנה כתב דלשון שעה אינו שעה ממש רק זמן מה עיי"ש וכיו"ב ברבינו יונה ריש פ' אין עומדין דשעה בכ"מ זמן מעט רק לא אותו דחסידים הראשונים שהיה שוהין שעה וכו' עיי"ש ובש"ך יו"ד סי' שפ"ט ס"ק ד' עיי"ש וברמב"ם

פ"א ה"ח מעבודת יו"כ אבל לשון השקיף בה שתים ושלש שעות לא נראה רק על שעה ממש דבשעה מעט לא שייך ב' וג' שעות. ונראה כמ"ש בלח"מ ובספר מעשה רוקח הקשה דג' שעות הוי הפסק כדי כולו וכן הקשתי מעצמי ואמרתי דכה"ג לא הוי הסח הדעת משום דחוזר לזכרו והוי כמו גביל לתורא ומצאתי בס' הנ"ל כמו כן שכתב כן:

ואם טעה בברכת האפקורסים אין ממתינין לו וכו'. ובירושלמי פ' אין עומדין ה"ג לכל אין מחזירין אותו חוץ ממי שלא אמר מחיה מתים ומכניע זדים ובונה ירושלים אני אומר מין הוא. ובטור בסי' קכ"ו הביאו ועי' בב"י בשם רבינו יונה דבאלו אם מין הוא יאמר אותם אבל בברכת אפקורסין לא יקלל א"ע עיי"ש. ועיין בטו"ז שם. ונראה דעת הבבלי שאין להוציאו מחזקתו כשנוכל לומר דנוטה ביותר שטעה ועיין מ"ש בהל' ה':

הלכה ה

האומר איני יורד לפני התיבה מפני שבגדי צבועין אף בלבנים לא יעבור באותה תפילה וכו'. עי' בראב"ד ובכ"מ. ובלח"מ כתב שמא הרהר תשובה וכו' עיי"ש. נראה משום שראינו שאינו חושש עכשיו לזה מסתבר ששב. ובטורי אבן במסכת מגילה כ"ז הקשה ממ"ש ברמב"ם בפ"ב מהל' שחיטה ה"ו בשוחט לגומא בשוק ואם שחט לגומא בשוק אסור לאכול משחיטתו עד שיבדקו אחריו שמא אפיקורס הוא עיי"ש. ותירץ ע"ז שפי' כמ"ש בר"ן אף דלא הוי דבר ידוע למינים שעושין רק משום שחייש למאי דלא חיישינן יש לחוש שמא מינות בו ולכן רק באותה תפילה בלבד משא"כ בגומא דהוי דבר ידוע שהוא מעשה המינין פסול לעולם בלי בדיקה עיי"ש:

ועי' בב"י בסי' נ"ג בשם רבינו יונתן אפי' נתן אמתלא שהוא עושה דרך כבוד וענוה לא מהני ומובא בשו"ע שם. ונראה שהוציא כן מלשון אף בלבנים דשייך אמתלא אפ"ה לא יעבור. וא"כ י"ל משו"ה רק באותה תפילה משום דשייך אמתלא והאי דלא מהני אמתלא בזה ובטעה בולמלשינים כמ"ש רבינו יונה במחיה מתים לא אמרינן דלא יעבור י"ל דשם הוי כהוכחה שאינו משום מינות כמ"ש שם. אבל מ"ש בין אותה תפילה לאחרת. ונראה מזה כמ"ש בלח"מ כל זמן שאין עושה מעשה בודאי למינות אין מחזיקין אותו לרשע לעולם ואמר שמא לא היה רק כאמתלא שאמר ושמא שב וכיון שלא נתחזק לפסול מהני ספק ספיקא להכשירו. ועי' בפר"ח בסי' קכ"ו שכתב בטעה בברכת הצדוקים ג"כ אין פסול רק לאותה תפילה עיי"ש. וגם שם י"ל שמא טעה ושמא שב ובס' מעשה רוקח כתב בטעה בולמלשינים פסול לעולם עיי"ש. והאי דמעבירין באותה תפילה מספיקא ולא משוינן בעלמא מספק לרשע נראה בתפילה שצריך להיות זקן ופרקו נאה וזה עכ"פ לא הוי מוחזק בכשרות דאתרעי חזקתו לשעתא:

הלכה ו

מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל אינו חוזר ומתפלל אלא אם כן התפלל תפילה זו על דעת שהיא נדבה שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפילת נדבה יתפלל וכו'. ועי' בשו"ת הרשב"א בסי' צ"א שכתב לר' יוחנן דרשאי לחזור ולהתפלל בנדבה ואין כאן משום מוציא שם שמים לבטלה צריך לחזור דכיון שרשאי ספיקו כודאי שהרי אפי' בודאי לא התפלל אינו מחויב רק מדרבנן וא"כ כשנסתפק ורשאי למה לא יחזר ואם אינו חוזר כמראה בעצמו שאינו חושש לתפילה לפיכך צריך הוא לחזור ולהתנדב עיי"ש ובפר"ח בסי' ק"ז הקשה עליו למה יהיה צריך לחזור בספק דרבנן עיי"ש ובמקום אחר כתבתי דיש לחלק בדרבנן בכה"ג דאם קיימה הוי מקיים דאורייתא ברשות ומדרבנן הוי חובה בזה לא אזלינן לקולא דלא שייך תירוצם ז"ל לרמב"ם דהוי בכל דרבנן דאורייתא מלא תסור למה בספיקו לקולא וכתבו דרבנן הקילו בעצמם עיי"ש. אבל בכה"ג דבקיומם קיים דאורייתא נאמר דלא הקילו בספיקם וזה הנראה בדברי הרשב"א כיון דליכא לא תשא וא"כ י"ל בתפילה בהתפלל קיים מצוה דאורייתא ברשות וביותר לרמב"ם תפילה דאורייתא רק בלי שיעור ובהוסיף הכל מדאורייתא ועכ"פ קיים דאורייתא ברשות וכמ"ש וכן נראה מלשונו עיי"ש ועי' שכתב שיתנה אם לא התפלל יהיה חובה ומובא בב"י ובשו"ע שם. והנה כמ"ש לעיל בסוף פ"א דמשו"ה לא שייך לא תשא בנדבה דבזה שהוסיפו לתקנו נגד הקרבנות בכלל זה להתנדב ג"כ עיי"ש. אבל בתורת חובה אין רשאי וא"כ לפ"ז בקרבן שמחויב בחובה אין יוצא במאי שמביא בנדבה ולפ"ז לא קיים חיובו ונשאר בספיקו לענין חובה ומשו"ה נראה כמ"ש ברשב"א שיתנה שאם לא התפלל יהיה חובה גם י"ל דאף נגד קרבן חובה לא יצא מ"מ עיקר חיוב דתפילה כמ"ש בצל"ח הנ"ל דמתחילה תיקנו תפילה ואח"ז נגד הקרבנות עיי"ש. ועכ"פ תיקן בהנדבה עיקר תקנתא ושאני בקרבן חובה שהוא על דבר ידוע והקרבן דוקא ע"ז ואין יוצא בנדבה וכאן אין יוצא נגד התמידין בנדבה וצריך לתנאי אבל בעיקר תקנתא דרבנן קיים בכל גונא:

הלכה ז

מי שטעה והתפלל של חול בשבת וכו' אבל במוסף פוסק אפי' באמצע הברכה וכו'. עי' בכ"מ ובסי' רס"ח בב"י וטור ושו"ע ובמג"א שם. ובתוס' במס' ברכות כ"א ע"ב בד"ה עד בשם הירושלמי דמשמע שם שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלימות במוסף של חול ובחוה"מ וכתבו מיהו אנן סמכינן אהא דאמרינן דף כ"ט תמני סרי תיקן תשסרי לא תיקן והביאו בתוספתא כמנהגינו וגם בירושלמי י"ל דט"ס הוא עיי"ש. וכן דעת רבינו:

הלכה י

טעה ולא הזכיר יעלה ויבוא וכו'. בהגהות מיימוני פסקו בה"ג ובשאלתות דכל היכא דטעה ולא הזכיר דבר שחייב להחזיר כדי להזכיר יכוין דעתו לתפילתו של ש"ץ מתחילה ועד סוף ויוצא יד"ח ואע"פ שבקי הוא כדאמר רשב"ג בשילהי ר"ה כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי עיי"ש בתוס' עכ"ל. ועיין במס' ברכות דף כ"ט ע"ב בד"ה טעה שכתבו אף דאמרינן התם לא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות דאניסי היינו כשלא התפלל כלל עיי"ש ובתוס' במס' ר"ה ל"ד בד"ה כך עיי"ש. ויש לפרש למ"ש ז"ל דשכחה הוי אונס עיין יו"ד בסי' רל"ב סעיף י"ב. אבל כנראה בעם שבשדה דאנוסין עוד שאין יכולין להתפלל מטרדות וי"ב. אבל זה שטעה אינו אונס עתה אף שהיה אונס בשכחה. ובתוס' במס' ר"ה הנ"ל כתבו דאפי' להפי' עם שבשדות ששומעין הש"ץ יוצאין עם כל זה יש לחלק בין טעה והתפלל ללא התפלל כלל. ונראה שלא לומר שאר הברכות שהתפלל כבר לבטלה או הראשונה לבטלה הוי כאונס גם השתא כיון דאפשר בש"ץ יוצא:

הלכה יג

עשרה ימים שמר"ה וכו' טעה וחתם בהם בברכה שלישית האל הקדוש חוזר לראש וכו' טעה וחתם בעשתי עשרה מלך אוהב צדקה וכו'. היה כתוב בנוסחה מקדם בשתים עשרה עי' בשו"ת הריב"ש בסי' תפ"ה בזה עיי"ש. ועי' בראב"ד שיוצא בדיעבד ולרבינו צ"ל דחמיר ממי שלא הזכיר המאורע בחנוכה וענינו וכיו"ב. ואולי הוי כשנוי מטבע בזמן האז שתיקנו שיחתום ככה:

הלכה טו

שכח ולא התפלל מנחה בע"ש וכו' וכן ביו"ט שכח לא התפלל מנחה בשבת או ביו"ט מתפלל במוצאי ערבית שתים של חול מבדיל בראשונה ואין מבדיל בשניה. ואם הבדיל בשתיהן או לא הבדיל באחת מהן יצא. אבל אם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה חוזר ומתפלל שלישית מפני שהראשונה לא עלתה לו מפני שהקדימה לתפילת ערבית וכו'. במס' ברכות דף כ"ו ע"ב בגמ' טעה ולא התפלל וכו' לא הבדיל בקמייתא כמאן דלא צלי דמי ורמינהו וכו' מפני שיכול לאמרו על הכוס קשיא. ובתוס' שם בד"ה טעה שהוכיחו מהאלפסי דס"ל דצריך לחזור ולהתפלל גם בלא הרויח בתפילתו כמו בשכח יעלה ויבוא בר"ח דבלילה יתפלל של חול מדהביא אוקימתא דגמ' ובמהרש"א הקשה דמאי נילף מהגמ' ומאי נדע מאלפסי יותר מהגמ' וכתב משום דבגמ' אסקי בקושיא עיי"ש ובראש דקושיא פרוקא אית לה. ולכאורה תמוה דמאי מקשינן ורמינהו וכו' דהרי

י"ל דשאני בזה דגליא דעתיה שאינו רוצה לצאת בקמייתא כמ"ש ברש"י ועי' בתוס' ובמהרש"א בזה:

וי"ל ע"ז דבלא"ה יקשה דלמה לא יצא כלל כשהקדים ההשלמה דמ"ש מכמה דברים דתדיר קודם ואפ"ה אם הקדים השאינו תדיר יצא וראיתי במעדני מלך ובטו"ז בסי' ק"ח ס"ק י' שעמד ע"ז ובמעדני מלך השיג על הלבוש שכתב הטעם משום תדיר דבדיעבד בלתי מעכב עיי"ש. ועי' בתוס' מנחות ל"ח ע"א בד"ה ואם דסדר בלתי מעכב עיי"ש:

ונראה די"ל בטעמא שלא יקדים ההשלמה אחד משום דחובה קודם משום תדיר גם י"ל כמ"ש ז"ל דכיון שלא התפלל כתיקונה תפילת המוצאי שבת לא הוי השלמה כמו בלא התפלל בע"ש דצריך להתפלל בליל שבת שתים כשל שבת ואף דבהתפלל י"ח בשבת יצא היינו כמ"ש דרק משום טירחא ביטלו י"ח בשבת ותפילת שבת במוצ"ש אינו יוצא להשלמה לשל שבת. והאי בהתפלל בראשונה בהבדלה א"צ להבדיל בשניה זה משום דכבר אזלא חובת הבדלה והוי אח"ז ההשלמה כתיקונה כפי סדר התפילה אז כשאר תפילת החול ובהתפלל בנדבה ב' פעמים במוצ"ש ג"כ אינו מבדיל בשניה וכללא דהשלמה צריך שתהיה כפי סדר ותיקון התפילה בזמן שהשלימה ובלא"ה לא מהני. ועי' בסי' ק"ח סעיף ט' בראש חודש בשכח בער"ח צריך לומר בהשלמה בלילה כר"ח עיי"ש:

ונפק"מ בין הטעמים דלטעמא דתדיר יוצא אם הקדים כמ"ש ולטעם השני דהוי כמ"ש בתר"י וי"ב דבלא הוי השלמה כתיקונה כל התפלה כשנוי מטבע ואינו יוצא כלל. וא"כ בזה שהבדיל בשניה דגילה דעתו שאין רוצה שישלימה בה רק בראשונה לא יצא בשניהם. ובגמ' כדמקשינן כמאן דלא צלי דמי כפי' השני שכתבתי ופי' ורמינהו וכו' דיוכל לאומרו על הכוס בתפילת מוצ"ש גופה אם לא הבדיל א"צ לחזור משום שיוכל לאומרו על הכוס וא"כ לא שייך לומר דהשלמה הוי שלא כתיקונה. ונשאר רק משום דע"י גלוי דעתו בהבדלה בשניה דהקדים ההשלמה נגד מעלת התדיר ומה"ט למה נאמר כמאן דלא צלי דמשום תדיר מהני בדיעבד. והנה עיין בטו"ז שכתב בסי' ק"ח ס"ק י' דמעלת חובת שעתיה גדולה ממעלת התדיר עיי"ש וגם במעדני מלך כתב משום פשיעה פעם אחרת עיי"ש. וא"כ עכ"פ חדשות נלמד מהרי"ף שהביא נגד הקושיא בגמ' אשר פירוקא צריך חיפוש ועי' במג"א ופר"ח בסי' הנ"ל בשכח לא שייך גליא יוצא ולמ"ש צ"ע דמטעם גליא בלבד לא שייך שאין יוצא בדיעבד לפי המסקנא ולטעמא אחרינא לא מהני שכחה וכמ"ש ז"ל באומר שכיון בראשונה לחובה צ"ע למ"ש:

וכל המתפלל שתי תפילות אפי' שחרית ומוסף לא יתפלל זו אחר זו אלא ישהה בין תפילה לתפילה כדי שתתחונן דעתו עליו. במס' ברכות דף ל' ע"ב כמה ישהה בין תפילה

לתפילה רב הונא ור"ח חד אמר כדי שתחונן דעתו עליו וחד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו מאן דאמר כדי שתתחונן דעתו עליו דכתיב ואתחנן אל ה' ומ"ד כדי שתתחולל דעתו עליו דכתיב ויחל משה. וברש"י כמה ישהה וכו' מי שיש עליו לחזור ולהתפלל וכו' או משום מוספין וכו' שתתחונן. שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחינה שתתחולל. לשון חילוי והיא היא אלא בלישנא בעלמא פליגי עכ"ל:

ונראה כי ויחל בתפילה מתוך פחד ואימה מלשון חיל. וכן יהיה התפילה באימה ויראה. וואתחנן הבקשה וצריך להכין ע"ע ולהעיר האימה בלבבו וגם על מה שיבקש וזה סידור הבקשה ובראשונה נאמר שיתחולל ועל שניה שיתחונן ואף דתפילות סדורות לנו מכנה"ג עם כל זה הסידור לראות ולהתבונן מה יתפלל שלא יבוא לידי טעות וגם כמ"ש ברש"י שתהיה דעתו מיושבת להעיר האימה ועל סידור התפילה ולכן בחר רבינו כדי שתתחונן שכולל שניהם יחד:

הלכה טז

אסור לו וכו' יתפלל עמו בלחש וכו' ועונה קדושה וכו'. עי' במרכבת המשנה שמפרש לשון ועונה עמ"ש לעיל משמו דיחיד אומר בכל פעם ואתה קדוש וכו' ולכן במתפלל עם הש"ץ אומר נקדש בראשונה וע"ז נאמר עונה ואח"ז אתה קדוש ולא חשיב הפסק עיין שכתב שרבינו פי' כן בגמ' זה שא"ר יהושע בן לוי אין יחיד אומר קדושה:

פרק יא

הלכה א

כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו לתפילה בכל עת תפילה ומקום זה נקרא בית הכנסת וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית הכנסת ולקנות להם ספר תורה נביאים וכתובים. ועי' בשו"ע חו"מ סי' (קי"ג) [קס"ג] בשם רבינו ירוחם דאפי' מיעוט כופין את המרובים עיי"ש:

הנה כנראה אינו מטעם כמו לכל מגדר מלתא ביד הרבים טובי העיר לכוף ליחידים כדאיתא במס' ב"ב דף ח' ע"ב ורשאין בני העיר להתנות על המדות על השערים ועל שכר הפועלים ולהסיע על קצתן. ועיין במהרי"ק שורש א' ושם דף ז' ע"ב במשנה כופין אותו לבנות בית שער וכו' ועיין ברמב"ם בפ"ו מהל' שכנים שהביא זה הנ"ל ג"כ שם. אבל כנראה שם הוי מטעם כי ביד טובי העיר כן כמ"ש במהרי"ק בשם המרדכי דהם בכחם כגדולי הדור בדבר דליכא רווחא להאי ופסידא להאי עיי"ש. ועל דעת זה נמנו טובי העיר לבטל דעת המיעוט בכל מקום. אבל בזה שנאמר המיעוט כופין את המרובים לא

שייך האי טעמא וגם לשון התוספתא סוף מס' ב"מ שמשם יצא מקור בזה דאיתא כלשון רבינו וכופין וכו' זה את זה נראה ג"כ על כי לא נאמר כופין בני העיר לבנות ביהכ"נ כי לא על הבי"ד בלבד רק כל מי שיכול לכפות כופה ע"ז. וכנראה הוי כמו הכפיה בכל המצות ולאו דוקא סוכה ואינו עושה וכו' ומשום דנוגע לכל יחיד יכול כל אחד לכוף לחבירו ע"ז ולא צריכין לטובי הקהל ע"ז וכל יחיד כבי"ד ע"ז ובי"ד בודאי כופין לכל בני העיר אם כולם אין רוצים לבנות ביהכ"נ:

ולקנות להם ס"ת נביאים וכו'. ובח"מ בסי' קס"ג אי' שיקרא בהן כל מי שירצה מן הציבור עיי"ש. ועי' במג"א בסי' ק"נ ס"ק א' דדוקא בימיהם שלא ניתן לכתוב רק תנ"ך אבל עכשיו מחוייבין גם לקנות גמרות ללמד בהם לקטנים וגדולים ועי' ביו"ד סוף סי' ר"ע עכ"ל. והנה בימי רבי כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו הותר לכתוב המשניות אף דגמרא היה עוד בע"פ כמ"ש במקו"א דכנראה היה גמרא קודם רב אשי אבל ממשנה לא נאמר בתוספתא וי"ל דוקא תנ"ך דאסור ללמדו בע"פ צריך לכתוב אבל משנה וגמרא דאפשר עכ"פ בע"פ א"צ לכופו ע"ז. ועם כל זה כמ"ש במג"א דעכשיו דהוי כאי אפשר גם בגמ' בע"פ וביותר לקטנים ואף לגדולים וזה שדייק במג"א לקטנים ולגדולים דקטנים הוי ודאי אי אפשר ואף לגדולים דכנראה מלפנים אף דהותר לכתוב משום עת לעשות לה' עם כל זה לא היו הגדולים למדין מבכתב תמיד ואולי הם לא כלל ובזה יש ליישב הרבה ממה שהקשו על דברי הרמב"ם הנ"ל. ועי' בהקדמת המאירי למס' אבות עיי"ש:

הלכה ג

ומעמידין בימה באמצע כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר אומר לעם דברי כיבושין כדי שישמעו כולם וכשמעמידין התיבה שיש בה ס"ת מעמידין אותה באמצע ואחורי התיבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם. ועי' בכ"מ והנה הטעם "כדי שישמעו כולם" עי' בפ"ט ה"א שכתב "וש"ץ יורד לפני התיבה ועומד באמצע העם וכו'" ובזה שייך לחלק כמ"ש בכ"מ בין ביהכ"נ גדול וקטן עיי"ש. אבל מ"ש וכשמעמידין התיבה שיש בה ס"ת וכו' נראה מטעם אחר היה באמצע ג"כ. ואולי כאשר מצינו במדבר ב' "איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו" הנה כל ישראל יחנו סביב עם דגליהם לאוה"מ אשר שם התורה וק"ק היכל ה' כליל כל הקדושות והאמצע מורה הנקודה אשר מהם תצא הכל ולה כל עין פונה גם הדגלים לנס על הרמת קרן התורה לכן יסבבו התורה והק"ק אשר באמצע ועתה יהיה סביב התורה בעת הקריאה ככה אף כי בלעדי זאת התורה בהיכל כמו במקדש הק"ק בשעת הקריאה יהיה כמו דמיון מחנה ישראל. וטעם זה שייך בכל ביהכ"נ שבעולם ועי' בשו"ע סי' ק"נ

סעיף ה' שמובא מרמ"א שעושין באמצע ואינו מחלק בין ביהכ"נ גדול או קטן עיי"ש. ולשון התוספתא כיצד יושבין וכו' וכל העם יושבין לפניהם שורות שורות וכו' וכן כולם כדי שיהו כל העם פניהם כלפי ההיכל וכלפי הזקנים וכלפי התיבה וכו' נראה דלאו משום שיהו שומעין בלבד באמצע דא"כ מאי זה נגד הזקנים וההיכל דלא שייך שומעין:

הלכה ה

ביהכ"נ ובתי מדרשות נוהגין בהן כבוד וכו' ונוהגין כל ישראל בספרד ובמערב ובשנער ובארץ הצבי להדליק עששיות בבהכ"נ וכו'. ועי' בשו"ע בסי' קנ"א בפי' מהגאון מו' אליהו מווילנע ז"ל שכתב לעיין במסכת ברכות נ"ג ע"א אור של ביהכ"נ וכו'. ונראה כונתו עמ"ש בתוס' שם בשם ר"ח דהאי דמחלקין שם בין איכא שם חשוב דמברכין דהוי לאורה ובליכא אדם חשוב עשוי לכבוד בית הכנסת עיי"ש. ובכל בו בסי' י"ז כתב מה דאי' במדרש תנחומא אע"פ שהקרבנות בטלו הנרות לא בטלו על נרות דביהכ"נ וכתב שהמה הוקצו למצותם ואין להשתמש בהם עיי"ש. ועיין בשל"ה דף רל"ג ע"ב:

הלכה יד

מותר לעשות בית הכנסת בית המדרש אבל ביהמ"ד אסור לעשותו בית הכנסת שקדושת בית המדרש יתירה על קדושת בית הכנסת ומעלין בקודש ולא מורידין. הנה האי דמעלין בקודש ולא מורידין מצינו בכמה דוכתין ובמשנה במסכת מנחות דף צ"ט ע"ב שני שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית אחד של שיש ואחד של זהב. על של שיש נותנים לחם הפנים בכניסתו. ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורידין ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד. ובמסכת מגילה כ"ו ע"א במשנה מטפחות יקנו ספרים וכו' אבל מכרו ס"ת לא יקחו ספרים וכו' שם וברש"י שם דמעלין בקודש וכו':

ומובא בכמה דוכתי כדבר מוחלט במסכת ברכות דף כ"א לענין שאין מורידין נשיא ממעלה למטה הימנו ובמסכת יומא דף י"ב לענין כהן משיח ובמסכת מגילה דף ט' ובמסכת שבת כ"א ע"ב לענין נר חנוכה למאן דאמר מוסיף והולך משום דמעלין וכו'. ועיין בשו"ע או"ח בסי' כ"ה אחר שלבש טלית וכו' יניח תפילין שמעלין וכו' עיי"ש. ובמסכת מנחות הנ"ל ילפינן מקרא דמעלין ואין מורידין וא"כ נראה דהוי דאורייתא וכ"כ בס' ארעא דרבנן עיי"ש. וכנראה אין מחלוקת בזה:

והנה מצינו ג"כ לענין דרבנן כן בנר חנוכה במסכת שבת הנ"ל אבל שם מחלוקת בזה ויש לחקור אם המחלוקת אם אמרינן כן אף במצות דרבנן או בטעם אחר כמ"ש בס"ד. ועי' בר"ן במס' מגילה כ"ו שדעתו דקדושת בית הכנסת ואיסור מכירה בלי עילוי וז"ל

לפיכך נראה לי דבית הכנסת ודכותיה כיון שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם וכו' עיי"ש. וא"כ לדעתו פשוט לכו"ע מעלין וכו' אף בדרבנן ויש להבין ממס' שבת הנ"ל:

והנראה לענ"ד הוא. דהנה סוגית הגמרא במסכת שבת כ"א ע"ב הוא ת"ר וכו' ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך. וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי וכו' חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסים וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים. וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה דמעלין בקודש ואין מורידין אמר רבה בר בר חנה ב' זקנים וכו' זה נתן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נתן טעם לדבריו דמעלין בקודש וכו'. וברש"י בד"ה מעלין בקודש ואין מורידין ממקרא ילפינן לה במנחות צ"ט עכ"ל. והנה שם שייך שניהם דמאן דס"ל מוסיף ולא פוחת שמעלין ושלא לפחות דאין מורידין בקודש:

והנה לא נראה דב"ש וב"ה וזקנים פליגי בדבר הנראה מוסכם דמעלין בקודש וכו' וחד מאמוראי למה יבחר לומר דפליגי בזה ולא בכנגד הנכנסים וי"ב דאין מוסכם להלכה ולא נגד קראי. ועל כרחך כמ"ש דבטעם אחר פליגי אם שייך האי דמעלין בקודש וכו' גם בנר חנוכה:

ולכאורה כנראה דפליגי אם גם במצוה דרבנן אמרינן מעלין וכו' אבל עמ"ש במקו"א בפרסומי ניסא כשמקיימה הוא מקיים מצות הרשות מדאורייתא וחיובו מדרבנן. וא"כ י"ל חומר דאורייתא לענין זה גם הנראה ביותר נגד זה דהנה יש לחלק בין מעלין וכו' לאין מורידין דמעלין וכו' הוי בגדר מצוה ואין מורידין בגדר איסורא. והנה משום מעלין וכו' יש לחלק בין דאורייתא ודרבנן אבל אין מורידין דהוי בכלל בזיון מצוה דמצינו אף בדרבנן לאסור במס' שבת שם אסור להרצות מעות נגד נר חנוכה משום בזיון דמצוה ואי' שם ואבוהן דכולן דם. וא"כ אמרינן בדרבנן כמו בדאורייתא כן ועיין ברמב"ן המובא בר"ן בריש פ' בני העיר שכתב במכירת ביהכ"נ דאיסור מכירתו משום בזיון מצוה עיי"ש. וביותר יקשה למאן דיליף מפרי החג דפוחתין והולכין וא"כ נראה אף בדאורייתא מורידין וכו' ויקשה להאי דמסכת מנחות הנ"ל ובכמה דוכתי דפשיטא דמעלין ואין מורידין בקודש נגד מאי דמצינו בפרי החג במקרא מפורש ומאי עדיפא קרא דיליף במס' מנחות הנ"ל שאינו מפורש כ"כ:

ולכאורה יש לומר דמצותן בכך שאני דלא שייך ירידה וירידה זו עליה היא וה"ט דלא שייך מעלין וכו' בפרי החג וס"ל לבית שמאי לחד אמוראי דנר חנוכה כמו"כ מצותו בכך ולא שייך מעלין וכו'. וא"כ לפי"ז לבית הלל דס"ל גם בזה מעלין וכו' היה נראה דלא

סבירא ליה לחלק בין מצותו בכך וא"כ יקשה עוד כנ"ל מפרי החג. וי"ל ע"ז דהנה ב"ש דמדמהו לפרי החג הנה משם דרשאי להפחית אבל למה יפחית דוקא ועל כרחך טעמא אחרינא בזה וכמ"ש בפנ"י ומפרי החג לא נלמד רק דאם יש סברא וטעם לומר דיפחות דהוי מצותו בכך ולא שייך מעלין וכו' וב"ה לא סבירי ליה האי טעמא ולמה יפחית דוקא וממילא הוי בכלל מעלין וכו' דלא הוי מצותו בכך. ועיין מגילה כ"א ע"ב ומ"ש לקמן בפי"ז ה"ד עיי"ש:

אמנם יש לומר עוד דשאני האי דמורידין ומעלין בנר חנוכה ובפרי החג מבשאר מקומות שנמצא כן כי שם הוי בדבר שחל עליו הקדושה או המצוה כמו בהאי דלחם הפנים שלא להורידה וכמו"כ בכה"ג שקדושתו עליו וכן בהאי דס"ת וביהכ"נ עיין ברש"י מגילה כ"ו ע"א בד"ה תוספתא מעלין וכו' כיון שהוקדשו עכ"ל ועוד שם בד"ה לא שנו דאין מורידין דמים מקדושתן וביהכ"נ מחשיבותו וכו' עכ"ל. אבל בחנוכה ופרי החג דלא שייך הפקעת קדושה שאין מפקיעים דבר שחל עליו קדושה. ועיין בס' טורי אבן במסכת מגילה דף ט' שכתב דהאי דמעלין בקודש ואין מורידין הוי מה"ט דקדושת הגוף לא פקעה בכדי כדאיתא במסכת נדרים דף כ"ט וכתב דהאי דאמרינן בעלמא קדושת הגוף לא פקעה נלמד מהאי דמעלין ואין מורידין עיי"ש. וא"כ היה נראה לומר דבזה פליגי ב"ה וב"ש לחד אמוראי אם גם במצוה שייך בכה"ג מעלין וכו' דאין דומה להאי דמסכת מנחות ממחתות קרח ועדתו דהוי בחלות קדושת הגוף דלא שייך בזה דהוי כל אחד בפ"ע ולא דבר לחול ולהפקיע אחרי שחל כבר. והנה לכאורה נגד דברינו זה האי דמסכת מגילה כ"ו דאין מוכרין מטפחת וס"ת וכו' וכמ"ש ברש"י משום מעלין וכו' והרי שם נשאר בקדושתו וכמ"ש ברש"י הנ"ל בד"ה לא שנו עיי"ש ואין שייך שם מעלין וכו' רק שעלינו לעלות במצוה ולא נראה דמחלוקת במסכת שבת על הנאמר בסתם במשנה. וגם ע"כ לפי המשנה הזה גם בפרי החג שייך ע"כ מעלין וכו' אם לא נאמר כמ"ש משום דהוי מצותו בכך שאני. והנה יש לומר דמכירה הוי בזיון כמ"ש ברמב"ן הנ"ל ועיין במסכת ע"ז דף נ"ג ע"א דמכירה הוי ביטול בע"ז בצורף נכרי עיי"ש ובתוספות שם. וא"כ לפ"ז הוי מאבוהון דכולן דם שלא יהיו המצות בזויות ואפי' שלא בשעת קיומם נאמר כן ורש"י שכתב מעלין וכו'. י"ל שכתב כן שצריך אף להעלותו שזה לא נדע מדם ועבור שמעלין בקודש הוי מצוה משו"ה מותר למכור ע"מ להיות מעלין וכו' ולא הוי בזיון. אבל כמ"ש עכ"פ מעלין בקודש לא נדע מדם ואם באין מורידין י"ל כמ"ש מ"מ מעלין בקודש ממשנה הנ"ל נראה מפורש דשייך בכל גוונא. וכנראה כמו"כ לענין מעלין וכו' לא מסתבר לחלק כ"כ בחל הקדושה רק לחלק בין מצוה וקדושה בלבד ולומר במצוה בלבד פליג וכ"ז

נראה לדוחק וגם מורידין הוי בכ"מ בגדר בזיון המצוה:

גם בגוף הדבר שכתב בטורי אבן הנ"ל דהאי דאמרינן בקדושת הגוף לא פקעה נלמד מהאי דאין מורידין. לכאורה נגד זה במאי דמצינו האי דלא פקעה באיסורי הנאה עיין בתוספות במסכת גיטין דף מ' ע"ב בד"ה הקדש ובכמה דוכתי מאצטלא דמלתא דפרסוהו אמיתנא עיי"ש. דשם לא שייך למילף מהאי דאין מורידין וע"כ האי דאמרינן קדושת הגוף לא פקעה מסברא אמרינן כן וא"כ לפמ"ש ע"כ אין מורידין וכו' דילפינן מקרא אף היכא דלא שייך הפקעת קדושת הגוף דבכה"ג לא צריך קרא דכמ"ש דזה מסברה וקרא לאין מורידין בכ"מ אף היכא דלא שייך הפקעת קדושה כמ"ש:

והנה בגמרא במסכת מנחות הנ"ל ילפינן דאין מורידין ממקרא דויקם משה את המשכן וכו' ומעלין מאת המחתות החטאים וכו' כי הקריבם לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל בתחילה תשמיש המזבח ועכשיו גופו של מזבח עיי"ש. ועי' ברש"י במסכת מגילה כ"ו שמביא להיפוך בשם התוספתא דמעלין ילפינן מויקם משה ואין מורידין מאת המחתות עיי"ש:

והנה לפי הסוגיא במסכת מנחות דילפינן מן ויקם משה וגם למ"ש ברש"י במגילה הוי באופן דשייך פקיעת קדושה דמאי שנא הפקעת קדושה למקצתו לכולהו:

יש לומר דזה שתהיה על ידי משה לאו משום הפקעת קדושה שהקדושה כמו שהיה רק משום כבוד הקדושה כמו דאיתא במשנה שם בלחם הפנים להניחו בשל זהב אף דמשום הקדושה שיש קדוש כשל זהב. וא"כ נדע מזה אף בדבר דאין תליא בהפקעת קדושה אמרינן אין מורידין אבל למ"ש ברש"י במסכת מגילה דילפינן אין מורידין מאת המחתות יקשה דשם הוי הפקעת קדושה אם היה מוריד אותם וכמ"ש ברש"י שם כיון דהוקדש יוקדשו עיי"ש. וא"כ מנ"ל עוד היכא דלא שייך הפקעת קדושה ובאיכא הפקעת קדושה כמ"ש לא צריך לקרא דעל כרחך מסברה הוי כן מדאיתא באיסורי הנאה כמו"כ:

(**ב**) יש לדקדק בלשון הגמרא במסכת מנחות צ"ט ע"א מנ"ל שאין מורידין וכו' מנ"ל שמעלין וכו' הנה הוי להגמ' להקדים מנ"ל דמעלין כלשון המשנה שם מעלין ואין מורידין בקודש וגם אין מורידין הוי בגדר איסורא ומעלין בגדר מצוה וצריך ביותר לימודא למעלין דאין מורידין הסברא תסכים אם משום הפקעת קדושה היכא דשייכי וגם משום בזיון מצוה דנדע מדם גם עיין בספר טורי אבן במסכת מגילה שם שהקשה כיון דמעלין פשיטא שאין מורידין וגם אנכי עמדתי ע"ז. והנה ע"ז י"ל דזה למצוה וזה לאיסורא. אבל בדבר דלא שייך מלקות ודחיה לל"ת מאי שנא איסורא ממצוה. והנה כמ"ש בדרבנן די"ל דלא שייך מעלין אבל אין מורידין שייך בכל גוונא כמ"ש אבל שם

הקרא לדאורייתא קאתי גם למ"ש מטעם בזיון לא צריכין לאין מורידין:

ונלע"ד דכולהו מנ"ל דמקשינן הוי לענין מעלין בקודש דהנה עיין ברש"י שכתב לפי' אחד שילפינן אין מורידין ממה שהקים משה המשכן ולא ע"י אחרים עמו משום דאין מורידין עיי"ש:

והנה משם נלמד דאין מורידין דבר שבקדושה אף דעי"ז נהיה מעלין דבר שבקדושה אחרת. שהרי אם היו עם משה כהנים אחרים המה יעלו בקדושתם דגם בכהנים נאמר מעלין בקודש כדאיתא במסכת יומא דף י"ב ובכמה דוכתי אפ"ה אין מורידין. ומובן לשון רש"י שכתב דלא סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת העמודים והאדנים עכ"ל. ובמסכת מגילה שכתוב ללמוד מזה מעלין כתב מדלא סייעו בצלאל עמו. וכמ"ש מובן דכהנים המה קדושים לה' היה מסתבר אף דהוה הורדה למשכן הוי עליה להם שכ"כ קדושים לה' ואפ"ה אין מורידין בכה"ג ובלחם הפנים י"ל כמו"כ לאחר שהיה בפנים נתקדש ביותר וא"כ הוי העלאה להמזבח של שיש ואפ"ה אין מורידין לעלות אותו ולזה צריך לקרא דלא נדע כ"כ מסברה (גם הפקעה לא שייך בשל שיש דהדבר נשאר בקדושה רק משום כבוד וכמו"כ שם במשכן רק מפני כבוד וצריך קרא לזה) ואחר זה מקשינן מעלין מנ"ל וכו' י"ל אפי' בכה"ג במחתות הרשעים אשר היה מסברה שלא היה בקדושת כלי שרת כלל. אם שלא עשו עבודת מקדש ועיין במסכת יומא דף י"ג עבודתן מחנכתן ולא נמצאו שנמשחו. ואם גם נאמר כיון דהיה ע"פ הדיבור הוי בכלל הקדש ועבודה הרי המה לא נתכונו למצוה ובכלל זבח רשעים והיה נראה להוריד אותם ועם כל זה נאמר להיות מעלין אותם למזבח ומזה ילפינן דאפי' בכה"ג מעלין ומובן דיקשה מנ"ל משם שהרי נאמר שהיה לאות ולזכרון אבל כמ"ש דאם לא נאמר בעלמא דמעלין וכו' והוי בגדר מצוה עי"ז לא היה מעלה אותם כיון דמסברא להורידן דע"כ דהוי מעלין מצוה ומשו"ה עשהו למזבח לאות ולזכרון. ולמ"ש ברש"י במגילה כ"ו דממחתות ילפינן אין מורידין נראה כמ"ש דהיה מסברא להורידם. וא"כ לפ"ז מנ"ל שאין מורידין ומנ"ל שמעלין וכו' הוי הכל לענין מעלין וכו' נאמר באמת דמקשים מנ"ל שאף במקום שמעלין לאחרים אין מורידין וא"כ הוי בענין מעלין המנ"ל לפשוט באיזה דבר שאין מעלין ואח"ז מנ"ל שמעלין אפי' במקום שמסברא להורידו וא"כ שניהם בפ"ע וצריכין לקרא למעלין וכמו"כ לאין מורידין וכמ"ש (ולא שייך לומר מעלין וכו' דהוי בגדר מצוה לדחי לאין מורידין וא"כ נאמר מעלין אף במקום שמוריד זה אינו דדחיה לא שייך רק בב' דברים אבל בדבר אחד אם חמור שיהיה בו מצוה מכ"ש שהאיסור חמור בו של"ת חמור מעשה כדאיתא במסכת יבמות בפ"ק רק דברים שונים שייך דחיה או לא נאמרה הל"ת משא"כ

בדבר אחד):

(ג) והנה למה שכתבתי לעיל דהיכא דשייך בו קדושת הגוף דאמרינן לא פקעה לא צריכין להאי דאין מורידין וא"כ יקשה ממסכת יומא דף י"ב ובמסכת מגילה ט' ויומא ע"ג בכה"ג ובכהן המשיח דאמרינן שם משום אין מורידין והרי בהם הוי קדושת הגוף ולא שייך הפקעה ולמה צריך לאין מורידין אמנם עיין בתוספות במסכת יומא דף י"ב ע"ב בד"ה כה"ג שכתבו בכה"ג מתמנה בפה ומסתלק בע"פ ובירושלמי דרש לה מקרא וכתבו דמשו"ה לא אמרינן דכהן העבר לא יעבוד עבודת כהן הדיוט משום מחוסר בגדים דאם לא היינו נאמר אין מורידין ביד הבי"ד להוריד אותו עיי"ש. וא"כ לפי דבריהם דביד הבי"ד להפקיע קדושתם צריך לאין מורידין בקודש. אמנם בהאי גופא יש לעיין. דהנה ז"ל הירושלמי במסכת יומא פ"א ה"א ומגילה ה"י כהן המתמנה מנין רבנן דקסרין בשם רב חייא בר יוסף בפה אמר ר' זעירא הדא אמרה שמתמנין זקנים בפה וכו' אמר ר' חייא בר אדא מתניתא אמרה כך חזור וכו' ונעשך אב"ד עכ"ל. ועיין בקרבן אהרן בתו"כ בפרשת אחרי מות פרשה ח' דף קפ"ז מ"ד דאיתא שם האי דירושלמי דכהן וכו' מנין שהוא כהן אף שלא נמשח עיי"ש. וא"כ לא נדע מהירושלמי רק שנתמנה בפה. ובספר שיח יצחק כתב דהוי מסברא מדמתמנה בפה מסתלק בפה עיי"ש. ולכאורה למ"ש יש לחלק הרבה דבכל קדושת הגוף שחלין בפה ואפ"ה אין נפקעין בשום דבר דשאני להחיל הקדושה מלהפקיע אותה. ועיין בירושלמי במס' סנהדרין פ"ב ה"א כה"ג שחטא מלקין אותו ואין מעבירין מגדולתו א"ר מנא כתיב כי נזיר שמן משחת אלקיו עליו אני ה' כביכול מה אני ה' בקדושתי אף אהרן בקדושתו. ובספר שיח יצחק כתב ע"ז דמ"מ בראוי להוריד מורידין כדאיתא בשהרג נפש אין לך הדיוט גדול מזה עיי"ש. אבל מ"מ להורידו בחינם מנ"ל ובהרג הנפש נפסל בלי כי אנחנו נורידו כמו בקדשים שנפסלו במומם וכיו"ב. ועי' בתוספות שהביאו מיוסף בן אולם וכו' וידע שהוסע מכהונה עיי"ש. והנה הרי קיי"ל אין מורידין וע"כ נראה הוסע כר"י שלא יהיה ככה"ג ולא ככהן הדיוט. ובגמרא מביא מיוסף וכו'. ואמרינן האי דאין מורידין ומסתמא הירושלמי לא יחלוק במציאות.

וביותר יקשה כמו שהעיר בספר קרבן אהרן בת"כ הנ"ל דבבבלי בפ"ק דיומא י"ב ע"ב איתא עבודתו מחנכתו עיי"ש כמו בכלי שרת דעבודתן מחנכתן. וא"כ מנ"ל דמסתלק ע"י בי"ד. והקושיא לדוכתא דלמה לנו האין מורידין וכו' בכה"ג וכהן המשיח וכיו"ב דהוי קדושת הגוף. ועי' בתוספות ישנים במסכת שבת דף כ"א ע"א בד"ה שמחת שכתבו דלא שייך לב ב"ד בקדושת הגוף בלי פדיון. ועי' במל"מ בהל' כלי מקדש בפ"ח הל' ה' דהוכיח דאף בפדיון אינן יוצאים מקדושתם ובמקו"א כתבתי ליישב דברי התוספות

עיי"ש. וזה לא שייך כאן ואם בבגדי כהונה לא שייך הפקעת קדושה בהם בעצמם לא כ"ש. והנה אם נאמר כמ"ש בטורי אבן הנ"ל דזה גופא דקדושת הגוף לא נפקעה נדע מאין מורידין לק"מ דא"כ צריכין להאי דאין מורידין בקודש שפיר לזה. אבל למ"ש הוי זה דאין קדושת הגוף נפקע מסברה בלא קרא וא"כ יקשה כמ"ש וגם קושית התוס' לימא משום מחוסר בגדים כיון דלמ"ש אין הכרע כ"כ מהירושלמי ומבבלי:

והנראה לענ"ד לומר דזה שאין להפקיע קדושת הגוף משום דקדוש לגבוה ואין להפקיע קדושת הגבוה וכ"ז כשראוי לגבוה אבל בכה"ג שאינו ראוי לגבוה עוד כיון דכל קדושת הגוף אינה קדושה מצד עצמה רק מלגבוה וכשאינו עומד לגבוה עוד נפקעה הקדושה ממילא ממנו ובקדשים פסולים מהני פדיון עי' בכורות דף ל"א וקדושת דמים עליהם וכהנים במומם עודם בקדושתם לענין אכילת תרומה דהוי עבודה כדאיתא בכמה דוכתין והוי כראוי עוד ובכהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה דקדושתו עליו כמ"ש במ"א שאין עומד לעולם בערלתו ויוכל למול ברוב השנים כמ"ש במקו"א וא"כ יכול לבוא לידי עבודה גם כמ"ש בתוס' במס' זבחים דף כ"ב ע"ב בד"ה ערל דוקא מומר לערלות פסול לעבודה דמתו אחיו מחמת מילה הוי אנוס כמ"ש בפירוש ביותר כן במס' חגיגה דף ד' ע"ב בד"ה דמרבה עיי"ש:

גם י"ל דקדושה דממילא דהתורה הטילה קדושה על כל השבט לא נפקעה ועיין במס' יבמות דף ע"ו ע"א כהן פצוע דכא בקדושתיה קאי ע"ש. אבל קדושת כהן גדול בפה ע"י בי"ד כמ"ש בירושלמי בזה יש לומר כשאינו ראוי נפקע דקדושת פה לא חלה רק על הראוי וכמו בקרבן נפקע במום מקדושת הגוף לקדושת דמים ומאי דל"ש בזה וא"כ י"ל בכה"ג שאין ראוי לעבודה נפקע קדושתו. ועיין במס' קדושין דף נ"ז ע"א בגמ' שם ואי ס"ד מחיים אסורה וכו' עיי"ש ושם אינו ראויה עוד ולא שייך פדיון עי' מ"ש שם בס"ד ע"ז עיי"ש. ועי' ברמב"ן במלחמות ב"מ ל"ח ע"א בענין אפי' אבודין לא יגע שכתב תרומת דבש שהדביש נפקעה הקדושה עיי"ש:

אמנם עיין בתוספתא מובא בר"ן במס' מגילה ריש פ' בני העיר אבני היכל ועזרות שנפגמו אין להן פדיון וטעונין גניזה מ"ש וא"כ נראה אף בשאין ראויים לא נפקעה קדושתם. אבל עיין ברמב"ם בפ"א מהל' בית הבחירה הט"ו שמובא דין זה ובמל"מ שם שכתב דהוי מטעמא דאי' במס' ע"ז כיון שנשתמש בו גבוה לאו אורח ארעא להשתמש בו הדיוט עיי"ש וא"כ אין משם ניגוד לדברינו זה ונהפוך נראה כמ"ש:

ועי' במס' הוריות דף י"ב ע"ב עבר מחמת מומו מאי ת"ל והוא. ועי' בטורי אבן מגילה ט' הנ"ל שכתב דגם זה אמרה התורה משום דאין מורידין עיי"ש וליכא למילף משם דאין

מורידין דס"ד שמא משום דאינו קדושת הגוף נפקע אף בכה"ג. אבל השתא דידעינן מאין מורידין וכו' י"ל דשם הוי משום דאין מורידין:

וא"כ י"ל לפ"ז להבין דברי התוס' הנ"ל דיש ביד בי"ד להפקיע קדושת כהן גדול אם לא הוי האי דאין מורידין. דהנה משום איבה ביטלו את הכהן שעבר מכל העבודה דהוי במ"ע משום דבשב ואל תעשה ביד החכמים לעקור ד"ת וגם הרי זה שאינו רשאי לעבוד הוי ג"כ בכלל הורדה ואפ"ה משום איבה עשו כן. וא"כ כיון דממילא איננו ראוי לשום עבודת המקדש ואין המזבח מפסיד בהפקעתו ונהפוך שמעתה אפי' ככהן הדיוט אינו עובד. וא"כ בכה"ג שאינו ראוי לעבוד יש לומר לפמ"ש לא שייך הפקעת קדושת הגוף כלל כמ"ש דהוי רק קדושת גבוה ונשאר לו רק קדושת כהן הדיוט. ולכאורה י"ל דלא צריך לבי"ד אבל בתוס' הוכיחו דבי"ד או מלך יכולין להורידו. ועיין שהקשו עמ"ש במלך דהרי במנוי דוקא בי"ד וכמו כן יהיה בסילוקו. ולמ"ש דממילא נפקע וי"ל דמ"ש בתוס' דמסתלק בפה היינו במה שהפקיעו מעבודתו וממילא מסולק ונפקע קדושתו. רק לזה להפקיעו מעבודתו ע"י בי"ד או מלך להודיעו לו כן.

אלא דיקשה לדברינו שהרי נשאר לומר דראוי לכה"ג כשימות הכהן המשמש כדאיתא מודה ר' יוסי שאם וכו' שזה עובד או כשאירע לו דבר עוד הפעם. ונאמר ע"ז דהנה באם מת הכהן המשמש דמודה ר"י שזה עובד מקשינן פשיטא ומשני מ"ד הוי ליה צרה בחיים קמ"ל. וכנראה בירושלמי שחשו מאוד לאיבה דאיתא שם לחד מ"ד שלא הי' מיחדים אצלו שלא יהרגנו. וי"ל דבאמת מה"ט היו מורידין אותו רק במה שהוא חשש איבה גדול מבחיים אף דהוי גם זה בכלל אין מורידין עשו כן אבל לא לאחר מיתה רצו לעשות ולדחות משום איבה לא קרובה כ"כ האין מורידין. אבל אם לא היינו אומרין אין מורידין גם מלאחר מיתה הי' מורידין אותו שלא יהיה כצרה מחיים. וגם ע"ז שאם יארע לו דבר שיהי' הוא תחתיו עי' בטורי אבן במס' מגילה דכתב דגם בזה שייך איבה ומדחהו וכן נראה דל"ש בזה חשש איבה. אבל י"ל שהיו מורידין אותו שלא לבטל מ"ע דעבודה דלא יכול לעבוד לא ככה"ג ולא ככהן הדיוט ומה"ט היו מונעים אותו מלעבוד גם אחרי מותו של כה"ג וממילא לא יהי' קדושת כה"ג עליו למען להפקיע אותו לגמרי מקדושת כה"ג אם לא נאמר אין מורידין וא"כ דברי התוס' מובנים ומיושב דאף בקדושת הגוף לא שייך הפקעה ואפ"ה צריכין לומר משום אין מורידין בכה"ג ואתי שפיר:

אבל לכאורה יקשה עוד בכהן גדול שלקה בירושלמי במס' סנהדרין והוריות הנ"ל נימא דימנעו מלעבוד ויפקע מקדושתו ויורידו אח"ז. אבל זה אינו אחרי דנדע מאין מורידין וכו' ולא יועילו בזה. ונ"ל דמשו"ה צריך קרא דהוי בקדושתו ות"ל דאין מורידין אבל י"ל כה"ג

כמו משום איבה הפקיעו כמו כן בזה קמ"ל דלא. ומיושב בדברינו דברי התוס' ישנים במס' שבת כ"א הנ"ל שכתב דיש פדיון בבלאי כהונה ויקשה דקדושת הגוף אין יוצא בפדיון דכמ"ש בשאינו ראוי לקדושת הגוף לגבוה נפקע קדושת הגוף ונשאר קדושת דמים ממילא דשייך פדיון בו:

(**ד**) בפירוש מעלין בקודש. הנה יש לפרשו דהוי בגדר מצות רשות שאם מקיימו מקיים מצוה. ויש לפרשו ג"כ שרשאי להיות מעלין כמ"ש בטורי אבן במס' חגיגה דף כ"ה דס"ד שאין משנין מקדושה לקדושה חמורה כדאיתא במס' בכורות דף נ"ג בקדשי גבוה כן עיי"ש. ויש לפרש כמו"כ מעלין לחיובא כגון במכר ספרים ומטפחות במס' מגילה הנ"ל שצריך להיות מעלין בדמים עיי"ש. והנה ודאי לא שייך מעלין לחיוב בכל קדושה דא"כ לא ימצא קדושה קלה רק למצוה:

ובטורי אבן מגילה ט' הקשה למה נאמר מעלין ואין מורידין דנדע דאין מורידין מכ"ש דמעלין עיי"ש. וי"ל דמעלין למצות רשות ואין מורידין באיסורא ובטורי אבן שם כתב בס"ת משמע דבעי להיות מעלין עיי"ש. אבל שם במכירה דלדעת הרמב"ן הוי בזיון מצוה דבזה המעלין משום העושה שלא יהיה כבוזה מצוה כי הדבר מצ"ע נשאר בקדושתו בכ"מ שהוא כמו בס"ת וי"ב ובלחם הפנים רק דהורדה הוי בזיון וצריך להעלות שאז המכירה להעלות הדמים לא הוי בזיון. אבל בעלמא הוי המעלין בקודש רק מצות רשות ומסתברא דלא הוי רשות בלבד דכיון דהוי רשות ממילא במעלהו בקודש עשה מצוה ואף דדרך בזיון נילף מדם במס' שבת הנ"ל שם בבזיון בעת קיום המצוה וכאן אף שלא בשעת קיומם. ועיין בטורי אבן שמחליט דמעלין במס' מנחות רשות דאל"כ האיך נילף ממחתות דשם היה לאות ולזכרון אבל אם נשמע מזה דהוי רשות נילף שפיר משם עיי"ש. וברש"י במס' מגילה דף כ"ו כתב בשם התוספתא ללמוד אין מורידין ממחתות ומעלין מויקם משה בראשונה בצלאל ואח"ז משה היפוך מסוגיא דמס' מנחות והקשו ע"ז. גם בטורי אבן הקשה האיך נילף ממחתות דאין מורידין דשם הוי כמפורש בתורה לאות ולזכרון דמעלין ילפינן שפיר דעכ"פ הוי רשות להעלות עיי"ש:

ונראה לענ"ד בזה דלכאורה מה היה בזה אות שהיו מצפים בהם המזבח וכי לעולם היו זוכרין שזה הנעשה ממחתות אלה האנשים ובמה היה ניכר. אבל נראה לומר שהיה לאות ולזכרון נגד מחשבת קרח ועדתו שהיו רוצין להוריד אהרן הכהן מקדושתו וצוה לעשות אות במעשה מוכיח שנהיה מעלין בקודש להורות ע"ז דמעלין ואין מורידין וביותר כמ"ש לעיל וכנראה מלשון רש"י הואיל והוקדש יוקדשו שהיה מסתברא להורידן וא"כ מזה שהיה לאות ולזכרון מהאי גופא בלבד נלמד דמעלין ואין מורידין בקודש ואתי שפיר:

אמנם מה שכתב ברש"י כאן מעלין מויקם משה ובכ"מ במס' שבת כתב האי דמס' מנחות. דהנה כמ"ש לעיל במס' מנחות נלמד דאין מורידין אף דע"י הורדה מעלין דבר אחר והרי כאן במכירה אמרינן דמותר לעשות כן. אבל שאני שם דלא נרויח דמה שמעלין זה מורידין זה אבל כאן דאין עלוי והוי העלאה גדולה מהורדה שפיר מעלין בכה"ג (וכאן צריך עלוי גדול וכמ"ש משום בזיון ועי' ברמב"ן ור"ן בזה וצ"ע בעלוי גדול מהורדה בכ"מ):

גם שאני בזה דמס' מגילה להאי דמס' מנחות דבמכירת ס"ת וכיו"ב דעל הדבר גופא לא נעשה הורדה דמה שמוכר מורידו הלוקח מעלהו ויש לדון רק מצד העושה שהוא מורידו וכמ"ש דע"י הורדה בעלוי גדול מקודם הוי הירידה עליה. וזה לא נדע רק מויקם משה ולא ממחתות שלא היה באופן הזה לדון דמעלין בעלוי גדול דאף שבא הורדה קטנה ממנו מזה וזה נלמד מויקם משה שהיה בצלאל העושה והמתחיל במצוה אומרים לו גמור כדאיתא בירושלמי ועי' במס' ברכות בפ' כיצד מברכין והוא אומר על המוגמר אף דאיכא דעדיף מניה עיי"ש. וא"כ בזה שלא הקימה בצלאל ולא גמרה היה נראה כהורדה אף שהיה בצווי מפי ה' עם כל זה מדה' צוה כן נלמד דהרי המתחיל במצוה אומרים לו גמור דנראה כשאינו גומר שקשה וכבידה בעיניו ולמה נצטוה משה לעשותו והלא היה מכבודו של משכן שאחד יגמור אותו. אבל הירידה עלוי גדול שנתעלה שהיה ע"י משה ומזה נדע כי עלוי גדול בירידה קטנה מותר ואין מזה במכירת ס"ת וכיו"ב דרק בעלוי הוי בגדר מצוה וצ"ע. וגם י"ל במה שנמנע לבצלאל להקימו הוי לו הורדה ונשמע שעליה גדולה ע"י הורדה מותר אלא שיש לחלק בב' דברים זה משום זה לאותו הדבר בעצמו כמ"ש לעיל:

(**ה**) עי' בפנ"י במס' מגילה דף ט' שכתב לתרץ קושית הרשב"א דנימא דמתני' כר' יוסי ולענין דאורייתא וכתב דנפק"מ לענין דאורייתא דלר"י בשימוש בשמונה בגדים פסולה וכתב שדעת התוס' שמתמנה בפה ומסתלק בפה הוי כן שהורד לגמרי ובס' שיח יצחק הקשה שרש"י במס' יומא י"ב פי' דמודה ר"י בעבר ועבד בשמונה בגדים ופי' דעת תוס' שכתבו רק דאם לא נאמר אין מורידין היו מסלקין בפה לגמרי עיי"ש:

וחלילה להשות לפנ"י כטועה. ונראה שכ"כ רק לדעת התוס' שפי' דעתם שהיו מורידין לגמרי לר"י רק עם כל זה יהי' ככהן הדיוט בעבודתו ועיין כיו"ב בירושלמי במגילה במשוח מלחמה דאיתא שלא יאמר כה"ג פעם עובד בשמונה ופעם בארבע עיי"ש. ונראה דס"ל כן שהביאו ראיה שמסתלק בפה מיוסף וכו' והוסע מן הכהונה דיקשה דא"כ עשה המלך שלא כדין שהרי אין מורידין ואם גם נאמר דעשה שלא כדין מ"מ לא היה עושה

כן אם לא דעכ"פ בדיעבד נסתלק מ"מ יקשה דהרי בגמ' מביא האי דיוסף וכו':
ונאמר ע"ז שאמר לא ככה"ג ולא ככהן הדיוט וכי יפלגו על התוספתא ובמציאות ששם נאמר שהוסע מכהונה ודוחק לומר שהם אמרו כן והמלך לא עשה כדעתם שלא נראה כן. ונראה דעת התוס' בגמ' כמו"כ שהוסע ונסתלק לגמרי ודעתם שהרי אם נאמר שלא הורידו רק שלא לעשות עבודה גם זה הורדה. ונראה דמשום האי טעמא פליג ר' מאיר וס"ל דאף משום איבה אין מורידין והאי מודה ר' יוסי באם מת הכה"ג וכו' היינו למנותו מחדש והאי דסלקו ולא הניחו שאם יארע לו דבר יהיה תחתיו י"ל משום חיוב כל הדינין שלא יהיה עליו שלא לטמא וכיו"ב וצ"ע. אבל יקשה לכאורה דא"כ מאי מקשינן פשיטא שהרי צריכין לאשמעינן שממנין אותו מחדש י"ל דמשו"ה הוי פשיטא שהרי ביטלו ממנו המ"ע דעבודה ודאי הוא קודם לאחר למען לא יבטל מ"ע היכא דאפשר שיקיימו כיון דבטל חשש איבה כן נראה לענ"ד ליישב דברי הפנ"י ודעת התוס' כנראה כמ"ש ז"ל. אבל צ"ע לפ"ז צ"ל המשנה במס' מכות דף י"א ע"א ואחד שעבר מחזיר הרוצח מובא במס' יומא ע"ג יהיה דלא כר"י אם לא נאמר שם לענין דאורייתא נאמר. ועי' במס' הוריות דף י"ב ע"א דאמר רבא ר' שמעון היא ונסיב וכו' ולק"מ:

(ו) יש לעיין אם ע"י שלא נהיה מורידין יבטל כל המצוה מלעשותה אם אף בכה"ג נאמר אין מורידין. ולכאורה בכה"ג שעבר דמבטלין ממנו המ"ע דעבודה י"ל דעכ"פ נתקיימה העבודה ע"י אחרים אבל בכהאי גוונא שיבטל המצוה לגמרי יש לעיין לכאורה. ובירושלמי הנ"ל בכהן משיח שלא יאמרו פעם כה"ג עובד בארבעה ופעם בשמונה ואם שייך לומר כן בכה"ג העובר צ"ע דלטעם זה אף דמבטל לגמרי הורידו. אבל בסוגיא דידן ובכהן העובר לא נמצא בירושלמי כמו"כ טעם זה דיש לחלק משום דשם רואים אותו נשאל באורים ותומים בשמונה עיי"ש. וא"כ היה נראה דאף דמבטל המ"ע ע"י אפ"ה אין מורידין. והנה ראיתי בשו"ת כנסת יחזקאל סי' ט"ז שכתב דזקן שעשה כבית שמאי הוי באופן שאי אפשר לו לעשות כבית הלל ובכה"ג מודו ב"ה עיי"ש. ולכאורה כמ"ש היה נראה אף דמבטלין מצוה בכולהו מ"מ אין מורידין מכ"ש שם דהוי אפשר לו לקיים המצוה בלי פחות ובלי הוספה. ונראה לחלק דוקא בכה"ג דהוי ביטול מצוה דבר אחר ואין מורידין דבר בפ"ע אבל במצוה אחת שאם לא נעשה הורדה נבטל כולה יש לומר כמ"ש לעיל בס"ת דאם ע"י הירידה יהיה עליה גדולה מותר ובמצוה י"ל מחויב לעשות כן וא"כ אין לך עליה גדולה מזאת שע"י הורדה לא יבטל מצוה כולה ובכה"ג במצוה גופה ובאופן דהוספה או פוחת לבטל ענין זה כולה י"ל דלא שייך אין מורידין אם הוי לעלוי מצוה זאת ואין ירידה בה. דשאני בב' דברים דאין להוריד זה להעלות דבר אחר.

וי"ל כמו בפרי החג כמ"ש משום דמצותו בכך לא שייך מורידין וכמו כן בזה שא"א דכמו שם צ"ל משום דזה קיומו הוי העלאתו וכמו כן י"ל בזה באופן שאי אפשר בענין אחר. ומובן שזקן זה הביא ראיה מפרי החג דכה"ג הוי הירידה עליה דזה ודאי גם ב"ה מודו ע"כ ואתי שפיר. ומזה אפילו לא לבטל המן המובחר במצוה מורידין באותו הדבר והוי ירידה עליה וכמ"ש:

(ז) והנה לר' מאיר דס"ל דהוי ככהן גדול לכאורה היה נראה אף דשייך איבה אפ"ה סבירי ליה דאין מבטלין אותו מעבודתו המ"ע כל ימי כה"ג שמשמש. אמנם עיין במס' יומא דף ע"ג ע"א דאיתא שם כי לית ליה איבה בדכותיה בדזוטרי מניה אית ליה איבה עיי"ש גבי כהן המשיח. אמנם למסקנת הגמ' שם נשאל אתמר לא צריכין לומר כן וי"ל בכהן משוח בלא איבה אינו משמש מדאורייתא בשמונה בגדים וי"ל דס"ל כמו"כ טעמא דאיבה רק כמ"ש אם דאין מורידין משום איבה דגם זה שלא ישמש בשמונה הוי מורידין או זה שלא ישמש כלל דהוי ביטול מ"ע. ועי' בתוס' במס' יומא דף י"ג בד"ה הלכה שכתבו דנפק"מ לזמן הזה לפרנס הממונה על הציבור ועבר מחמת אונס שכשיעבור האונס חוזר לשררותו וגם נוהגין כבוד בשני כהאי מעשה דרבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה במס' ברכות עיי"ש. ולכאורה שם בר"ג וראב"ע הוי כר"מ דשניהם בעבודתם רק לראשון היתרון בעבודת יו"כ ועשירית האיפה וכן שם לר"ג שתי שבתות ולראב"ע שבת אחת ועי' במהרש"א שהקשה שזה שהראשון חוזר לעבודתו גם מר"מ נשמע עיי"ש. ובאמת גם שבשני נוהגין כבוד מר"מ נפקא ושם כמ"ש כר"מ קאי דלר"י לא יהיה משמש כלל משום איבה. וצ"ל דשאני בכ"ג דאיכא עליו עכ"פ קדושת כ"ג לענין שאר דברים משא"כ שם בנשיא לא יהיה כלל והוי הורדה גמורה. גם הנראה דשם הורידו לר"ג ומסתמא כדינא וא"כ היה להראב"ע להיות לבד נשיא רק ר' יהושע אמר מאן דלביש מדא וכו'. וכמ"ש במהרש"א בחדושי אגדות משום שהיה ראב"ע כהן ועיין ברמב"ן ויחי בשם ירושלמי שאין לכהנים המלוכה ונשיאות עיי"ש. וא"כ רק משום דאין מורידין נשאר ראב"ע ג"כ אף דגם זה הוי הורדה לראב"ע שלא יהיה לכל שבתות וכמ"ש לר"מ אין מורידין באיכא טעם אחר גם כדאיתא שם נדרש מר חדא שבתא אתא לקנואי אלא ר"ג שתי שבתות וראב"ע שבת אחת והיינו טעמא דאיבה דלא חייש ר"מ ושפיר כתבו בתוספות דרק לר"י אתיא האי דר"ג ומיושב קושית המהרש"א דאין כונת התוס' דמר"ג דהוי חוזר לעבודתו ונהפוך ראב"ע היה בגדר כהן המשמש כיון שהורידו ר"ג כדינא. אמנם למ"ש די"ל משום הכי לר"י אין מורידין ולא חייש לאיבה משום ביטול מ"ע העבודה לא יהיה נשמע מר"י כ"כ. ועי' בטורי אבן במסכת מגילה דף ט' שכתב לחלק בין נשיא לכ"ג מטעם הפקעת

קדושה. וכמ"ש לעיל דאין מורידין לא תליא בזה וכן נראה דעת התוס' דאל"כ לא נלמד מכה"ג לנשיא כלל:

(ח) יש לעיין במחל כהן גדול השני אם מהני מחילתו להיות מורידין דבנשיא דאי' כמו"כ אין מורידין שם י"ל דמהני מחילתו דדוקא בשעה שהוא נשיא נאמר נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול. אבל במוחל שלא יהיה כלל נשיא יוכל למחול. אמנם בכה"ג שעבר יש לספק אם כיון דהטעם משום דאין מורידין וכו' והיה נראה דמשום כבודו ניתן למחול. ולכאורה נראה דלא מהני מחילתו לבטל קדושת הגוף וכמו דאיתא בירושלמי במסכת סנהדרין הנ"ל. רק הבי"ד היה יכולין להפקיע כמ"ש בתוס' אבל מחילה יש לומר דלא מהני ואין מורידין וכו' לא הוי משום כבודו רק שלא להוריד הקדושה. וגם מסתבר דאם נאמר שיכול למחול נכוף לכהן העבר למחול כדי לקיים מ"ע דעבודה ועי' בתוס' במסכת כתובות דף מ' ע"א שפירשו בפירוש אם אמרה לא בעינא מי איכא לעשה כלל דכופין אותה לומר לא בעינא עיי"ש. וע"כ נראה דלא מהני מחילתו. וזה יהיה לכאורה נגד מה שכתב בשו"ת כנסת יחזקאל בסי' י"ג דבנתיאש אינו חוזר כלל והביא ראיה לדבריו לראנ"ח בסי' ע' ונראה מדבריו לכאורה דכמו"כ מחילה מהני דיאוש ומחילה שוין לזה עיי"ש דברים נעימים בסוגית הגמרא אבל כמ"ש לכאורה נגד דבריו ועיין במג"א בסי' קנ"ג ס"ק מ"ט עיי"ש בזה:

והנה למ"ש בתוספות דמתמנה ומסתלק בפה וא"כ ס"ל דאף דהוי בקדושת הגוף נוכל להפקיעו י"ל דמחילה מהני ג"כ וכמ"ש לעיל בפי' דברי התוס' דרק באם הבי"ד מפקיעין שלא לעבוד ואז נפקע קדושת הגוף וממילא הוי רק אין מורידין וא"כ יהיה שייך לכאורה מחילה. אבל גם זה אינו דנשאר לו קדושה שאם ימות וכו' וא"כ לא שייך מחילה. ויש לפרש ומודה ר' יוסי שאם מת וכו' דע"כ מודה דאל"כ נאמר לכופו למחול שיהיה ככהן הדיוט אמנם כמ"ש בפי' התוס' לדעת הפני' דנפקע לגמרי לדעת התוס' ואין עובד ככהן הדיוט משום אין מורידין וכו' יקשה ימחול ונכופו למחול ודוחק לומר שמא ימות הכה"ג ויהיה אז מקיים המ"ע ביותר. דבשביל ספק זה לא יבטל מ"ע כל ימי כה"ג וצ"ע לכאורה ואין לומר על זה דנהי דלא הוי הפקעת קדושה בהורדה רק כבוד אבל כבוד הכהן דהוי כבוד הקדושה שלא ניתן למחילה וכמו דמחלקינן בין מלך ות"ח, דהרי אחרי הפקעת קדושה אי' כבודו ג"כ. ועיין מחלוקת הראשונים ז"ל במוחל על כבודו בין כבוד לבזיון ועיין בדרשות של אאמ"ו הגאון ז"ל בשערי תורה ח"א מ"ש בזה ולחלק בין עשה כן לקיים מצוה עיי"ש. והורדה בכלל בזיון ועיין בטורי אבן מגילה כ"ח עיי"ש:

ויש לעיין עוד במסכת יבמות דף כ' ע"א בגמרא איסור מצוה אלמנה לכה"ג ומקשינן

ליתי עשה וכו' עיי"ש. ויש לעיין למ"ש בתוספות דמסתלק בפה וכמ"ש בפנ"י וכמ"ש לעיל דאף לאחר דאמרינן אין מורידין לא הוי ממש כה"ג רק משום איבה אסור בכל הנ"ל מ"מ נאמר כשיחול עליו מ"ע דיבום הבי"ד יורידו אותו בפה לקיים מ"ע דבאמת חלה עליו רק דאין עשה דוחה לל"ת כהאי גוונא וכמו היכא דדחי, לר' אליעזר באפשר לקיים שניהם אינו דוחה כמו"כ באם לא דחי נאמר באפשר לקיים שניהם יקיים וחלה עליו ואם דלא הוי בידו רק ביד הבי"ד מ"מ הבי"ד יעשה כן כמו בחצי עבד וכו' בפריה ורביה. וגם אם לא נאמר כמ"ש בפנ"י עכ"פ משום קדושת הגוף יוכל הבי"ד להפקיע כמ"ש לעיל ולא נשאר רק מטעם אין מורידין וע"ז כמ"ש י"ל דשייך מחילה ואם גם לא יהיה שייך מחילה מ"מ בשביל זה לא נבטל מ"ע דיבום דשאני מ"ע דעבודה דאפשר בכהנים אחרים ואין מצות עבודה בטילה משא"כ ביבום ולמסקנא שם דאמרינן דאפשר בחליצה לא יקשה אבל בס"ד דאיתא בשלמא מהנשואין עשה ול"ת וכו' והרי כמ"ש בנשואין אפשר ג"כ לסלק העשה ול"ת. והנראה בזה אף דיש מקום לומר דשייך הפקעה בכה"ג בפה וכמ"ש אין מורידין הוי אף היכא דלא שייך הפקעה מ"מ בכה"ג כדאיתא בירושלמי סנהדרין דמהתורה לעולם בקדושתו הוי אין מורידין כמו כן מטעם הפקעת קדושה אף היכא דלא שייך צורך גבוה אבל זה עולה לדעת רש"י ולא כדעת התוספות לפמ"ש בפנ"י דיקשה הנ"ל. גם י"ל דזה שנסתלק בפה ולהיות מורידין הוי איסור על הבי"ד וס"ל אין אומרים חטא בשביל שיזכה חבירך למען יקיים הוא המ"ע דיבום והאי דאין מורידין איסורא דאורייתא. ועיין בתוספות שבת בפ"ק דדוקא היכא דאיסור בא ע"י אמרינן ניח"ל לחבר לעשות איסור קל וכו' עיי"ש אלא דא"כ יקשה לדוכתיה האיך הורידו לגמרי לכהן שעובר לדעת התוספות להפנ"י וצ"ל משום כמ"ש לעיל ועל כרחך דאמרינן חטא וכו' וא"כ יקשה גם בזה נאמר והקושיא ממ"נ לפי' הפנ"י לדעת התוס':

ועתה נבוא לדברי רבינו. הנה כתב מותר וכו' לעשות וכו' וכן בני עיר שמכרו וכו' כתב כלישנא דמתני' דלא נזכר מביהכ"נ למכרו לעשות ביהמד"ר רק בגמרא נמצא מבנין ביהכ"נ לבית המדרש. ועיין בספר טורי אבן במסכת מגילה שעמד ע"ז למה לא נאמר במשנה מכר ביהכ"נ יקנה בית המדרש עיי"ש. ולמ"ש דמשנה אתיא לאשמעינן דמעלין ואין מורידין בקודש אפי' היכא דליכא הפקעת קדושת הגוף וזה במכירה והאי דאיתא בגמרא ביהכ"נ לעשותו ביהמד"ר הוי בהפקעת קדושת הגוף דשייך לא פקעה. והאי דלא נקטי בגמ' מחלוקתם במכירת ביהכ"נ לביהמד"ר י"ל למ"ש בטורי אבן דלכן נקטי מעלין ואין מורידין דצריך לאשמעינן גם מעלין דבקדשי גבוה במס' בכורות נ"ג אין משנין אפי' קדושה קלה לחמורה עיי"ש. והנה אין משנין לא שייך רק בלעשות ביהכ"נ לביהמ"ד

ואשמעינן דזה שפיר לעשותו משא"כ במכירה דלא הוי שנוי בדבר. ומשו"ה גם רבינו כתב ככה בראשונה משנוי ממש מביהכ"נ לביהמ"ד דשרי ואח"ז מאין מורידין במכירה דהוא בלי הפקעת קדושה:

והנה במחלוקת דריב"ל ור' יוחנן אם מותר לעשות ביהמ"ד לביהכ"נ יש להבין אף לר' יוחנן דאמר הלואי שיתפלל כל היום כמ"ש דוקא בטעה ובמסופק אבל ודאי מודה ר"י דתורה עדיפא דת"ת כנגד כולם ולרמב"ן תפילה דרבנן ועיין בפ"ק דמסכת שבת מניחין חיי עולם וכו' עיי"ש. והנה י"ל דביהכ"נ ג"כ למוד דק"ש תורה וגם מתקנת משה ועזרא בקריאת התורה שם. וא"כ יש בו שניהם תורה ותפילה ועם כל זה מעלת ביהמד"ר לריב"ל דעיקרו לתורה ותמיד הלומדים שמה ברבים משא"כ ביהכ"נ לפרקים. והנה מצינו תפילה בביהמ"ד ג"כ כמו רב אמי ורב אסי דהתפללו רק בין עמודי דהוי גרסי כדאי' במסכת ברכות ובכה"ג י"ל דלא פליג ר"י על ריב"ל. ועיין במג"א בסי' קנ"ג ס"ק א' דיש לחלק בין ביהמד"ר של רבים משל יחיד לענין שיהיה עדיף מביהכ"נ עיי"ש. ובסי' צ' סעיף י"ח שציין שם לחלק בין ביהמד"ר קבוע לשאינו

הלכה טו

וכן אם גבו העם מעות לבנות בית המדרש או לבית הכנסת או לקנות תיבה וכו' ורצו לשנות כל מה שגבו. אין משנין אותן אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה ממנה וכו'.

ועי' בכ"מ בשם הרמ"ך שהקשה דאמאי אין משנין הדמים הא הוי כטוי לאריגה דליכא למ"ד דהרי אפי' בלבנים איתא בגמרא דף כ"ו ע"ב אבל בחדתא לית לן בה ואפי' למאן דאמר הזמנה מלתא היא ה"מ כגון האורג בגד למת אבל הכא כטוי לאריגה דמי וליכא למ"ד ומכ"ש בגבו מעות עיי"ש:

(**ב**) בטור או"ח בסי' קנ"ג וז"ל ואם בנו בית סתם והקדישוהו לבית הכנסת דינו כבית הכנסת. ומיהו אינו קדוש עד שישתמש בו. ואפי' אם בנהו מתחילה לשם ביהכ"נ עכ"ל. ומקורו מירושלמי במסכת מגילה מובא בב"י שם. ובב"י הקשה דמאי שנא במביא עצים ואבנים לבנין בהכ"נ לא תפסו קדושה ובגבו מעות לצורך בית הכנסת דאמר רבא במסכת מגילה כ"ו לא שנו אלא שמכרו והותירו אבל גבו מעות והותירו מותר וכו' ומזה שכנגדו תופס דמיו. ולחלק בין בא ליד גבאי דגבו מעות דמיירי כשבא ליד הגבאי כתב שהוא דוחק לומר כן. ועיין בט"ז שם בס"ק ב'. ועיין במג"א ס"ק ה' וברמב"ן ובעה"מ במסכת סוכה בסוגיא דסוכה ישינה עיי"ש:

[**ג**] במסכת מגילה כ"ו ע"ב לבני נמי חלפינהו וזבנינהו שרי אוזפינהו אסור הנ"מ בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה. ואפי' למ"ד הזמנה מלתא היא. הנ"מ כגון האורג

בגד למת. אבל הכא כטוי לאריגה דמי וליכא למ"ד וכו'. ועי' בטורי אבן שם שהקשה ממסכת סנהדרין דף מ"ז ע"ב דאי' שם ורבא מ"ט לא גמר מעגלה ערופה ומשני משמשין ממשמשין ילפינן לאפוקי עגלה ערופה דגופה קדושה. והרי בגוף הקדושה אפי' רבא מודה וא"כ למה אמרינן אפי' למ"ד הזמנה וכו' בכה"ג דהוי גוף הקדושה כו"ע מודו עיי"ש:

והנה דעתו דביהכ"נ מקרי גוף הקדושה. ועי' במג"א בסי' קנ"ג ס"ק ה' שכתב דבית הכנסת מקרי תשמיש קדושה ולא גוף הקדושה. ועיין בבעה"מ וברמב"ן במלחמות במסכת סוכה בסוגיא דסוכה ישנה עיי"ש. ובחידושי הר"ן במסכת סנהדרין הנ"ל מחלוקת בזה אם בגוף הקדושה גם רבא מודה דהזמנה מלתא היא עיי"ש. ולכאורה לדעת הבעה"מ קושית הטורי אבן לדעתו דביהכ"נ מקרי גוף הקדושה. ועיין בראב"ד פ"י מהל' ס"ת ה"ד ובר"ן מגילה ל"ב בשם הירושלמי עיי"ש דנראה דביהכ"נ לא הוי קדושה בעצמה רק תשמיש עיי"ש:

ונראה לענ"ד לומר ומקדם נעריך הסוגיא במסכת סנהדרין דף מ"ז ע"ב. דאיתא שם אתמר האורג בגד למת. אביי אמר אסור ורבא אמר מותר. אביי אמר אסור הזמנה מלתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מלתא היא. מ"ט דאביי גמר שם שם מעגלה ערופה מה עגלה ערופה בהזמנה מתסרא האי נמי בהזמנה מתסרא. ורבא גמר שם שם מע"ז מה ע"ז בהזמנה לא מתסרא אף הכא נמי בהזמנה לא מתסרא. ורבא מ"ט לא גמר מעגלה ערופה אמר לך משמשין ממשמשין גמרינן לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה. ואביי אמר לך מידי דאורחא ממידי דאורחא לאפוקי ע"ז דלאו אורחא וכו' ת"ש החוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית התם משום כבוד אביו. ה"נ מסתברא דקתני סיפא רשב"ג אומר אף החוצב אבנים לאביו וכו' אי אמרת משום הזמנה טוי לאריגה מי איכא למ"ד וכו' ת"ש מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו הב"ע שגבו מחיים וכו':

ובתוס' שם בד"ה מותר המת וכו' בדף מ"ח ע"א הקשו דלמה יתפוס הדמים ולמה יהיה מעות עדיף מטוי לאריגה דאמרינן לכו"ע לא הוי הזמנה. וכתבו בתירוצם הראשון דמיירי בבגדים שייך לקנותם ומחלקין בין פרסהו אמיתנא. ובתירוץ השני כתבו דמעות שאני דחזי לכל מילי עיי"ש. ועיין בר"ן בחידושיו שתופס לעיקר התירוץ הראשון דמיירי בבגדים וכתב דהוי מצית לתרוצי בגמ' דילמא מיירי בגבו מעות אלא דניחא לתרוצי אף בגבו בגדים עיי"ש:

ונאמר ע"ז ומקדם נדבר במה שיש להבין בהאי גופא דאמרינן בסוגיא ופשיטא להו

דטוי לאריגה ליכא למ"ד דכיון דילפינן מעגלה ערופה דין ההזמנה לאביי והרי שם גם קודם מעשה העריפה אין שם עגלה ערופה עליו ומחוסר מעשה כזה והוי לכאורה בגדר טוי לאריגה:

גם עיין במסכת קדושין דף נ"ז ע"א דאי' שם מאימתי נאסר א"ר ינאי גבול שמעתי ירידתה לנחל איתן אסרתה ומקשינן שם א"כ בצפורי מצורע נמי ומתרצין דשם אין לה גבול אחריני ויש לומר דתורה ריבתה ע"ז אבל במצורע כיון דתורה ריבתה דאסירי מחיים על כרחך משעת לקיחה משום דלית להו גבול אחריני עיי"ש. ויקשה לכאורה לפי מאי דאיתא שם דהאי דנדע דעגלה ערופה אסור בהנאה ילפינן מדכתיב בה כפרה כקדשים עיי"ש. וא"כ נאמר נמי שיהיה כמו הקדש דאסור בהנאה משעת ההקדש ואפי' בקדשים קלים דלאו בני מעילה נינהו עד לאחר הזריקה מ"מ אסורין בהנאה מדאורייתא מקודם ועיין במשנה למלך בפ"ב מהל' מעילה ה"א בשם תוס' שכתבו כן בכמה מקומות עיי"ש. (ועיין ברש"י במסכת קדושין שם שכתב קדשים אסורין בהנאה דהרי מועלין ויש ליישב) וא"כ לכאורה היה מסתבר לומר דכמו כן בעגלה ערופה שתהיה אסורה דומיא דהקדש מיד בהזמנתה:

וע"ז יש לומר דעיין ברש"י שם בד"ה ה"ג ועגלה ערופה מאימתי וכו' מאימתי נאסרת הואיל ואין דמיה קדושים לא קדושת מזבח ולא קדושת בדק הבית אלא היא עצמה לעריפה עכ"ל. ודבריו צריכין פירוש דכיון דלמדין מדכתיב ביה כפרה כקדשים למה לנו לחלק והלא גם האיסור הנאה לא ידעינן רק מגז"ש וכללא בכמה דוכתי אין גז"ש למחצה ונראה לענ"ד לפרש כונתו. דהנה גבי הקדש איכא ב' דברים אחד דקנהו ההקדש משום אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי גם תופס קדושה על הדבר ואסור בהנאה והנה כיון דמשעת אמירה חל דהוי כמסירה לענין חזרה שלא יהיה יוכל לחזור ממילא נמי מיד חל הקדושה על הדבר ג"כ. וגם ההזמנה הוי טובה וחזקה שהרי אינו יוכל לחזור מהזמנתו. ועי' בסוגיא נחלק בהזמנה במידי דאורחא וכו' וכמ"ש ברש"י שם בטעמו עיי"ש ולהלן היה אביו ואמו מזרקין וכו' התם אגב מרירייהו וכו'. ועי' ברש"י שם. דנראה משם דדוקא בהזמנה בגמר דעת מקרי הזמנה:

והנה בהקדש דאמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט במס' קדושין דף כ"ח ע"ב נראה טעמו משום דכל היכא דאיתא בגזא דרחמנא איתא וכן מצאתי בספר המקנה שם עיי"ש אבל בעגלה ערופה דלא שייך במציאות לומר בו דהקדש קונה אותו גם לא שייך לומר בו קדושה כלל רק תפיסת איסור בלבד להנאה. וא"כ מסברא לא יהיה שייך בו לומר שיהיה חל בשעת האמירה האיסור הנאה דהאמירה כמי שאינו בכ"מ דאתי דיבור ומבטל דיבור

ויוכל להחליפה באחרת. וכמ"ש קנין ואמירה לגבוה לא שייך בזה. וא"כ הסברא מכרעת שלא תהני ולא שייך בה הזמנה כלל כיון דלא הוי הזמנה גמורה דיוכל לחזור בו. דלא שייך ללמוד גם זה מהקדש. דגם בהקדש אינו מפורש בקרא רק מסברא נדע דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט כמ"ש משא"כ בזה דלא שייך כל היכא דאיתא וכו'. ולא שייך סברא זאת. כמ"ש בתוספות בכמה דוכתי דהיכא דיש סברא לחלק לא אמרינן אין גז"ש למחצה ועיין במל"מ בהל' עבדים ובטורי אבן ריש מסכת חגיגה וברמב"ם בהל' ע"ז בהקפת זקן בעבד דמה דנחלק בסברא ובמציאות לא שייך אין גז"ש למחצה עיי"ש:

וא"כ נאמר אף דרבתה התורה לנו דמהני הזמנה בעגלה ערופה לא נדע רק הגבול האחרון וזה ירידתה לנחל וכו' וזה כונת רש"י שכתב ואין דמיה קדושים וכו' פי' ולא שייך קנין כהקדש וכונתו ברורה כמ"ש. וא"כ יש לחשב במת דילפינן מעגלה ערופה דאסור בהנאה. ובמת במשמשין אמרינן נמי דומיא דעגלה ערופה דגבול האחרון כמו בעגלה ערופה אשר ג"כ רק גבול האחרון במחיים ירידתה לנחל איתן אסרתה וא"כ מובן למה נאמר טוי לאריגה ליכא למ"ד:

אמנם יש לחקור לפ"ז באופן דהוי במשמשין דמת בגונא דשייך ביה לומר דלא יוכל לחזור משעת לקיחה והזמנה כמ"ש להלן בס"ד אם לפ"ז נאמר דאסור מיד כיון דבכה"ג הוי דומיא דהקדש דכיון דעגלה ערופה דומה להקדש ומת כעגלה ערופה וממילא מת כהקדש לענין זה. והספק בזה משום די"ל כיון דילפינן מת מעגלה ערופה. ובעגלה ערופה דלא ימצא בכה"ג וא"כ במת ל"ל רבוי דלא יהיה יפה כח הנלמד מהמלמד או דנאמר לאידך גיסא דהנה בעגלה ערופה עכ"פ כיון דילפינן מקדשים אם יהיה שייך וימצא אופן דלא יוכל לחזור היה חל מיד ורק שלא נמצא בכה"ג ולא יהיה עדיף מהקדש דאיכא מעלה זאת. וא"כ נאמר במת היכא דהוי באופן כזה דלא יהיה יוכל לחזור והוי הזמנה גמורה כמ"ש ואפ"ה נאמר דלא חל מיד הרי הוי הגז"ש למחצה שהרי בעגלה ערופה עכ"פ באם הוי באופן הזה במציאות הוי חל מיד ולא שייך דהנלמד חמיר מהמלמד דעל אופן הזה בהזמנה גמורה גם במלמד יהני לכו"ע ואפי' באמירה בלבד רק דלא ימצא ובהנלמד דימצא ואם לא יהני יגרע מהמלמד ויהיה גז"ש למחצה. ועי' מ"ש לעיל בחילוק בסברא ומציאות דעתם ז"ל בגז"ש למחצה עיי"ש:

ועיין בתוס' במס' קדושין דף ג' ע"א בד"ה ואשה בפחות וכו' מ"ש שם לחלק בין רבוי קנינין למיעוט קנינין עיי"ש דמוכח כמ"ש שם בפי' דע"כ ילפינן מהמלמד הראשון להנלמד האחרון אשר אין בהנלמד הראשון שהוא מלמד השני כיון שהנלמד האחרון שוה למלמד הראשון עיין שם. וכמ"ש לעיל בענין פקעה בקדושת הגוף לענין איסור

הנאה ג"כ ראיה גדולה למ"ש עיי"ש:

וא"כ לפי דברינו זה נאמר. דהנה עיין בחידושי הר"ן בסוגיא דמקשינן לאביי ת"ש מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו וכו' והקשה למה לא מקשי לרבא ממותר המתים למתים וכו' וכתב וז"ל ומיהו במותר המתים למתים לא הוי תיובתא דרבא דלאו משום הזמנה הוא אלא מתורת צדקה שהממון שנגבה לצורך מתים אין ראוי לשנותו לדבר אחר. אבל במותר המת ליורשיו הוא משום הזמנה משום שכבר עשו צורך המת ואין טעם באיסור מותר זה אלא משום הזמנה בלבד שהרי אפשר להוציא הכל בענין המת כגון דימוס או זילוף וכו' עכ"ל. ועיין בטו"ז באו"ח בסי' קנ"ג הנ"ל. וסוף דברי הר"ן מחוסרי הבנה. ונראה שחסרון דברים יש שם עיי"ש ודעתו נראה דמשום בפיך זו צדקה ואף דבענין מת לא שייך כמ"ש ז"ל דעת הסוברים אף בצדקה אמירה לגבוה דלא שייך רק בחי בלבד דקני באמירה ובמת לא שייך קנין מ"מ כנודר למצוה הוי ובפיך זו צדקה שייך בזה ולא יוכל לחזור מדבריו. וא"כ לפ"ז נאמר כמ"ש אף במותר דדעת הר"ן דלא הוי בגדר צדקה מ"מ בעת כי נגבה לצורך צדקה קודם שנעשה מותר תורת צדקה על הכל וגם לא נודע חלק של מי הוי מותר. וא"כ שייך מעיקרא בפיך זו צדקה על הכל ולא שייך חזרה בזה וממילא הוי ההזמנה הזמנה גמורה ואף אחר שנעשה מותר נפקע שם הצדקה מהמותר מ"מ ההזמנה נשארה בתוקפה דהוי בגמר דעת בלי דיהיה שייך ביה חזרה עבור שם צדקה שהיה עליו מעיקרא וא"כ לפ"ז בכה"ג שאין יכול לחזור מדבריו אפי' טוי לאריגה בלבד ואפי' באמירה בלבד הוי הזמנה טובה לרבא וא"כ מיושב קושית התוס' הנ"ל בגבו מעות דהוי כטוי לאריגה דכמ"ש בכה"ג אפי' טוי לאריגה מהני ואתי שפיר ואף דיש שאלה גם לנדר והקדש מ"מ בכה"ג דבא ליד הגבאי לא מהני וגם כמ"ש בתוס' במס' ב"ק בסוגיא דיאוש דשאלה בהקדש לא שכיח עיי"ש:

ולמ"ש יש לקיים דברי ב"י אשר הוא ז"ל [הט"ז שם] דחה אותם מלחלק בין אתא ליד גבאי ללא אתא לידו. דהנה אף דלא יוכל לחזור מ"מ יכול לשנותו לדבר אחר רק בבא ליד גבאי דלא יכול לשנותו כלל אז הוי הזמנה מעליותא ואלימתא דומה להקדש וחל מיד בהזמנתו. ומיושב למ"ש קושית הרמ"כ הנ"ל דגבו מעות הוי כטוי לאריגה דכמו שכתבתי היכא דהוי בכה"ג דיכול לחול מיד כהקדש אפי' טוי לאריגה הוי הזמנה טובה ואתי שפיר. ובמותר המת דמיירי בבא ליד הגבאי וליכא למימר בלא"ה מצד דהוי לעני ידוע דלכו"ע אין לשנותו זה אינו כמ"ש דרק בעני בחי ולא במת דאינו בר זכיה ואין תופס כלל ורק מצד הזמנה נתפס ולפמ"ש תפיסת איסור הנאה תליא בקנין אבל כיון דמיירי בבא ליד גבאי אתי שפיר:

ולפי הנאמר נבוא לדבר חדש דהנה בסוגיא מקשינן ורבא למה לא גמר מעגלה ערופה משמשין ממשמשין וכו' ואביי מידי דאורחא וכו' וברש"י מידי שדרך היהודים לעשות כן אכן ע"ז אסור לעבוד אף לבני נח הילכך לא מתסרי תשמיש דידה בהנאמר אף בהזמנה דילמא מהדרי בהו ולא משמשי בהו עכו"ם עכ"ל. ויש להבין לכאורה דהרי סברת אביי טובה ומאי בדעת רבא ללמוד בע"ז אפשר לחלק טובא כדברי אביי הנאמרים וי"ל דרבא ס"ל דגם בע"ז כיון דחזינן דדעתו לעבוד ע"ז ומה גם בעכו"ם דחשיד על ע"ז והרי ר' אליעזר סבירא ליה דאמרינן סתם מחשבת עכו"ם לע"ז. ואפי' רבנן דלא סבירי להו כן בסתם אבל במגלה מחשבתו לע"ז לעבדה לא נאמר לדידהו לחוש שימלך ויחזור עוד. ועיין בר"ן נדרים בפי' תוך כדי דיבור כדיבור חוץ ממגדף וע"ז עיי"ש. וא"כ יש שפיר גם מסברא ללמוד מע"ז:

אמנם לפ"ז נאמר באופן שאי אפשר לו (למלוך) [להמלך] ולחזור עוד אף רבא מודה דדוקא כה"ג דיכול לחזור ילפינן מע"ז וכמ"ש דלא חיישינן לנמלך. אבל באופן דאי אפשר לחזור יש לומר אף רבא מודה דילפינן מכ"ש מעגלה ערופה דלית ליה מעוטי ללמוד בהיפוך מע"ז דשם עכ"פ יוכל לחזור. אבל לכאורה בלתי אפשר לומר כן דא"כ מאי מקשינן לרבא דנילף מעגלה ערופה נאמר דבאמת ילף מעגלה ערופה דהרי בעגלה ערופה צריך עכ"פ ירידה לנחל איתן ולמה לא חל האיסור הנאה מיד ועל כרחך כמ"ש שאין למדין מהקדש בכולו משום שאינו דומה להקדש כמ"ש דאין יכול לחזור ולא ידעינן רק גבול האחרון מחיים בו וכמ"ש. וא"כ ילפינן מיניה דדוקא בלא יכול לחזור חל ההקדש מיד ונדע כן מעגלה ערופה ואפי' במשמשין ואף בע"ז אית ליה למודא במשמשין אי לאו מעוטי. וא"כ הרי ילפינן ג"כ מעגלה ערופה וכמ"ש דמשם אנו למדין לחלק בין יכול לחזור לאין יכול לחזור. אמנם זה רק למסקנא דגמ' דמחלקין לאביי בין מידי דאורחא וכמ"ש ברש"י הנ"ל ואז ידעינן הסברא לחלק בין יוכל לחזור או לא ואז נוכל לומר כמ"ש. אבל בס"ד אמרינן שפיר לאפוקי עגלה ערופה דגוף הקדושה אבל למסקנא דידעינן סברת אביי הנ"ל יש לומר באמת דגם לרבא אין חילוק בין גוף הקדושה למשמשי הקדושה רק אם יכול לחזור אפי' בגוף הקדושה לא הוי הזמנה טובה. ובלא יכול לחזור אפי' במשמשין הוי הזמנה. וכן נראה דעת התוס' לכאורה דלמסקנא תשמיש הקדושה וגוף הקדושה שוין. ויש לקרבו לסברא דהנה עיין בתוס' בד"ה מ"ט שכתבו דקושית הגמ' ורבא מ"ט לא גמר מעגלה ערופה הקושיא לטעמו דס"ל דעגלה ערופה בעריפה אסור נילף מעגלה ערופה גופה דהזמנה לאו מלתא היא עיי"ש דיש להבין האיך נפרש לפ"ז תירוץ הגמ' לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה דאדרבה אם בגוף

הקדושה לא מהני הזמנה מכ"ש במשמשין ויש לפרשו בדוחק. אבל נראה די"ל דיותר שייך הזמנה במשמשין מבעגלה ערופה גופה דבעגלה ערופה עדיין אין שמו עגלה ערופה עליו עוד דהרי מחוסר עריפה וכאשר היא עתה אינה רק מוכנת להיות. אבל במשמשין הרי בטוי לאריגה לא הוי הזמנה רק באורג בגד. והנה הבגד משמש גמור ולא מחוסר בו כלל מלהיות נקרא משמשי מת. ועי' ברש"י בד"ה הזמנה שהזמינו לכך ונקרא שם המת עליו עכ"ל. וא"כ זה סברת הגמ' לדעת התוס' דעגלה ערופה היות היא גופה קדושה גרועה ממשמשין ואף שהלשון דחוק מ"מ י"ל מצ"ע כן:

ולפמ"ש מיושב קושית הטורי אבן הנ"ל ממס' מגילה דשם הוי בגוף הקדושה וכו"ע מודים כמו שהבאתי דבריו למעלה עיי"ש. דלמ"ש יש ליישבו דלמסקנא אפי' בגוף הקדושה אם יכול לחזור לא אמרינן הזמנה מלתא והרי למ"ש שם מירי על כרחך בלא בא ליד הגבאי ויכול לשנותו ואתי שפיר. ואף למ"ש הנ"ל להבין מסברה וכמ"ש שהלשון הגמ' דחוק לפרש כן וגם יש לחלק בין עגלה ערופה דמחוסר עוד מעשה לקדושה של ביהכ"נ דאינה מחוסרת עוד מלהיות שמה עליה מ"מ י"ל בלאו הכי ועכ"פ לדעת התוס' אי' מוכרח לחלק בין גוף הקדושה למשמשין ועיין בטורי אבן שם ובש"ך יו"ד סי' רנ"ט וצ"ע כעת. ועי' בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ס"ה שכתב ג"כ ומביא דברי הר"ן שבגוף הקדושה לכו"ע הזמנה מלתא עיי"ש:

(**ב**) ובמ"ש יש לומר גם כן במה שיש לחקור עוד בענין התפסת הדבר לענין איסור הנאה: **אח"ד** דהנה במס' קדושין דילפינן עגלה ערופה אסור בהנאה משום דכפרה כתיב ביה כקדשים עיי"ש. ויש לספק אם דומה לקדשים ג"כ דאמרינן בקדושת הגוף לא פקעה ולא שייך קדושה לזמן עיין במס' נדרים דף כ"ט בסוגיא דבר פדא מחלוקת אביי ורבא שם דאביי ס"ל פקעה בכדי ורבא ס"ל לא פקעה בכדי עיי"ש. ויש לספק לרבא דיש לומר דדוקא בקדושה סבירא ליה כן כיון דחלה עליו קדושה לא פקעה וכמו דאין לו פדיון אבל לענין איסור הנאה יש לחלק לכאורה. אמנם הדבר מפורש יצא במס' קדושין דף נ"ז ע"א דאיתא שם איתביה שחטה ונמצא טריפה יקח זוג לשני והראשונה מותרת בהנאה ואי ס"ד מחיים אסורה מה מותרת בהנאה:

וברש"י שם וז"ל דילמא בשעת לקיחה ראויה היתה והיכן הותר האיסור עכ"ל. ונראה לכאורה דגם לענין התפסת איסור הנאה כיון שנתפס האיסור הנאה בפעם אחת על הדבר לא נפקע וצריכין אנו לומר אף לאביי במס' נדרים הנ"ל דס"ל פקעה בקדושת הגוף היינו בתנאי ובקדושה לזמן אבל בלעדי זאת גם הוא מודה דלא שייך פקעה. ועיין ברשב"א שם שהקשה ממשולחת דאסירי עד השילוח ומותרת אח"כ ותירץ דשם על כרחך צ"ל

כן משום שלא יהיה שלח לתקלה עיי"ש. וז"ל התוס' רי"ד שם השתא מחיים וכו' פי' שהרי אסור מחיים מפני שהוא קודש מכשיר וכיון שאף לאחר שחיטה שמו עליו איסור שבו היכן הלך שאין זה דומה לבע"ח שמותרין בשחיטה לאכילה שיצאה משם אבר מהחי עכ"ל:

ועיין בתוס' במס' יבמות דף ס"ו ע"ב גבי אצטלא דמלתא דפרסי אמיתנא ובמס' גיטין דף מ' ע"ב בתוס' שם בד"ה הקדש וז"ל וי"ל ואומר ר"י דרבא לטעמו דאמר בפ' כל שעה דבע"ח מכאן ולהבא גובה וחשיב ברשותו ודוקא קדושת הגוף דאין לו פדיון מפקיע מידי שעבוד כגון שור תם למזבח או קונמות דבפ' אע"פ דף נ"ט ע"ב ואצטלא דפרסהו אמיתנא דיבמות דף ס"ו ע"ב עכ"ל. ועיין בחידושי הרשב"א שם וז"ל והא דלא חשיב רבא אצטלא דמלתא דפרסי אמיתנא דפ' אלמנה לכ"ג משום דבכלל הקדש דרבא איתא דהקדש כללא הוי לכל דבר שנאסר גופו שאין לו פדיון ומכר וכו' עכ"ל. מכל זה מפורש ומוכרע דתפיסת המת לענין איסור הנאה הוי כמו קדושת הגוף ולא שייך פקעה וכל דבר שבא האיסור ע"י דיבורו ואין לו פדיון שוו בזה להדדי:

ולכאורה מוכרע דלרבא אפי' בתנאי לזמן לא אמרינן פקעה כמו בהקדש. ועל כרחך צ"ל כן לרבא דהרי שעבוד הוי כתנאי דנוכל לומר כיון דמשועבד לא חל כלל עד ביאת השעבוד. וע"כ בכל אופן לא שייך לרבא פקעה גם באיסורי הנאה וכן נראה מתוס' במס' גיטין שם עיי"ש. ולמ"ש ברשב"א הנ"ל דתליא ביש לו פדיון או לא. עיין בפ"י מהל' רוצח ושמירת נפש ה"ו במשנה למלך שם דעגלה ערופה נפדית עיי"ש. וא"כ לפ"ז חמיר מת דילפינן מעגלה ערופה ומדמין להקדש דילפינן עגלה ערופה מיניה וזה ראיה למה שכתבתי לעיל די"ל דהנלמד השני עדיף מהנלמד הראשון שהוא מלמד שלו עיי"ש:

שנית יש לחקור דהנה בהקדש ובכל קנינים קיי"ל דאם אמר דלאחר הזמן יחול הקנין ולא מעכשיו לא מהני עי' במס' כתובות ובכמה דוכתי משוך פרה זו ולא תקנה עד לאחר ל' יום לא מהני ועיין במס' נדרים בסוגיא דקני ע"מ להקנות משום דהדרי סודרא למריה עיי"ש והטעם כיון דבשעת עשות הקנין אינו חל הקנין ואח"ז בעת כי יחול הקנין אינו עושה כלום והרי התנה שבשעת עשות הקנין לא יחול. ויש לחקור לענין תפיסת המת אם נאמר הזמנה מלתא היא באזמניה על לאחר הזמן אם חל ההזמנה כיון דבעת חלות ההזמנה לא הזמין ובעת הזמנה לא היה ברצונו שתחול ההזמנה דלאו דוקא בהקדש וקנין נאמר כן רק בכל דבר דתליא בדעתו ואין לחלק כיון שאין צריך למעשה כמ"ש בתוס' בד"ה נתנו לספר ועי' בחידושי הר"ן דעות בזה דגם בתליא באמירה מצינו כן ועי' במס' כתובות נ"ט מי איכא מידי דהשתא קדשו וכו' ובר"ן נדרים דף פ"ה בסוגיא דקונם

שאני עושה לפיך וכו' עיי"ש:

והנה בסוגיא נראה ג"כ כן דאי' נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה וברש"י שבנאו לשם חי לאחר שימות. ועי' ברש"י בד"ה האורג בגד למת לאחר שימות עכ"ל. ונראה דאף שאמר שיהיה לזה לאחר שימות. וע"כ כיון דבשעת הזמנה היה חי עודנו לא חל ההזמנה אף לאחר שימות. וכמו"כ נראה בטוי לאריגה דלא הוי הזמנה ואף שהתנה שתחול הזמנה לאחר זמן. וכן נראה מרהיטא דסוגיא ועל כרחך כמ"ש דדמי להקדש גם לענין זה או די"ל דבעי דומיא דעגלה ערופה גבול האחרון וכמ"ש לעיל. אמנם לפ"ז יקשה לנו בסוגיא דאי' מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו וכו' דכו"ע סברי הזמנה מלתא היא. ות"ק סבר דחזי ליה תפיס דלא חזי ליה לא תפיס ולשון רש"י שאין צריך להוציא בו דהיינו מותר עכ"ל:

ויש להבין אם פי' דבשעת נתינה חל על כולו ואח"כ פקע על המותר מצד דהוי כתנאי דעל כרחך לא הוי דעתם רק על הצורך וא"כ קשיא למ"ש בתפיסת איסור הנאה במת לא שייך פקעה וכמ"ש לעיל. ואם נאמר דע"כ לפ"ז אמדינן דעת הנותנין שלא יחול ההזמנה עד עשות הנצרך בו ואז יתפוס ההזמנה. וא"כ יקשה דאם אינו חל ההזמנה בשעת ההזמנה לאח"כ לא יחול כלל וכמ"ש לעיל. וא"כ ממ"נ יקשה לאחד מב' דברים שכתבתי דדומה התפסת איסורי הנאה להקדש בזה. אמנם באמת לא יקשה מידי דהרי מיירי בגבו מעות ובדמים דיש להם פדיון ושייך פקעה. אבל למ"ש בתוס' ובר"ן הנ"ל דמיירי בבגדים ועיין בתוס' בד"ה מותר שהקשו שם בבגדים האיך שייך יעשה דימוס דאסור לקנותו ותירצו לחלק בין פרסהו אמיתנא עיי"ש. והנה למ"ש על כרחך צריכין לומר דבשעת ההזמנה נתפס איסורו דהנאה דאל"כ גם לאחר זה לא תחול האיסור ההנאה וא"כ על כרחך אם נאמר כן אין לחלק בין פרסהו אמיתנא דאם חל מיד בשעת הזמנה לא תחול אח"כ והנה קושית התוס' דהאיך קנין דימוס למאן דאמר הזמנה מלתא. ולמ"ש יקשה גם למה יהיה ליורשיו אבל כמ"ש לעיל די"ל במעות ואפ"ה שייך ביה הזמנה אף דהוי כטוי לאריגה וא"כ במעות דשייך פדיון וא"כ לק"מ וא"כ מיושב הנ"ל לענ"ד ולפי זה אם פי' גבו מעות ממש אתי שפיר טפי מאם נפרש גבו בגדים וכמ"ש:

ולכאורה הייתי אומר לאביי לשיטתו דס"ל הזמנה מלתא י"ל במס' נדרים הנ"ל פקעה אפי' בקדושת הגוף. ואף למ"ש בשם הר"ן ועי' בטו"ז באו"ח בסי' קנ"ג דלענין צדקה לכו"ע חל הרי בצדקה שייך פדיון ושייך פקעה:

והנה לכאורה היה נראה לומר בבאו ליד גבאי אפי' אמר שיחול לאחר זמן הוי הזמנה כמ"ש בתוס' לענין קנין לאח"ז לחלק בקדושין אם הוי בשטר או בכסף היכא דהוי בעין.

אמנם מהסוגיא דאיתא הב"ע כשגבו מחיים וכו' דנראה אפי' בבא לידי הגבאי מחיים ומת אח"ז לא מהני הזמנתו אף שהמעות ביד הגבאי בעת מיתתו וצ"ע בכה"ג:

ועי' עוד בטו"ז או"ח בסי' תרע"ב שהקשה שם במותר השמן למה הוקצה למאי דאיתא במס' סנהדרין הנ"ל למאי דצריך תפיס עיי"ש ולמ"ש לעיל יש ליישב ולחלק בין מעות וגם לבין בגדי מת לשם וצ"ע:

הלכה טז

בד"א שמותר למכור ביהכ"נ בביהכ"נ של כפרים שלא עשו אותה אלא על דעת בני הכפר לבדם שתהיה להם להתפלל בה שאם רצו כולם למכרם מותרין. אבל ביהכ"נ של כרכין הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה שיבוא ויתפלל בו כל הבא אל המדינה נעשה של כל ישראל ואין מוכרין אותו לעולם. ועי' בכ"מ דדעת רבינו אפי' דלא הוי דמי העולם בו. ובתוס' ובראשונים ז"ל מחלוקת בזה. ויש לעיין אם הקנין רק לאלו שבאו מעלמא שמה אבל לא לאלה שלא היו שמה ולא קנו בזכות הזה כמ"ש בתוס' דלכו"ע בנו וזכו כו"ע בו:

ומלשון התוס' במס' מגילה דף כ"ו ע"א בד"ה כיון שכתבו כיון שרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל וכו' ולשון הירושלמי שאני אומר שאחד מסוף העולם קנוי בה. וברא"ש ע"ז פי' יש לו זכיה ביה ואפי' הסכימו כל הרגילים לכנוס לזאת העיר למכרה שמא יש אחד בסוף העולם שהיה סמוך לעיר הזאת והיה רגיל לכנס בה ולדעתו הוקדשה עכ"ל. (ועי' ברש"י חולין דף קל"ו ע"א בד"ה ביהכ"נ עיי"ש):

מלשון הזה נראה כמפורש דדוקא להבאים מעלמא שיזכו בה ולא לאלה שלא באים עוד שמה. אמנם מלשון רבינו שכתב ועל דעת אנשי העולם נעשה שיבוא ויתפלל בו כל הבא אל המדינה נעשה של כל ישראל וכו' נראה דאף ללא באו בה ולא זכו בה הוי שלהם. ויש לעיין במה זכו אלה שלא היה באים שמה כיון שלא זכו ע"י אחרים להם ולשון אין מוכרין אותו לעולם שכתב הרבינו נראה דאין תקנה למכרה ובשו"ת מהר"ם מלובלין כתב אופן שמותר למכרו עי' במג"א צ"ל דלעולם לאו דוקא והכונה אם לא יש טעם לומר דניח"ל. ויש לדחוק ולפרש דברי רבינו כהרא"ש ותוס' הנ"ל ובפרט כי בירושלמי דדרכו של רבינו למשוך אחריו וכמ"ש ז"ל נראה כמוהם. ונפק"מ אם עתה מזמן רב מאוד לא יבואו ממרחקים שמה שלא ניחוש:

אמנם הנראה דלכאורה מאי קנין שייך בזה אף להבאים שמה הלא לא כיונו לקנות והעודר וכו' לא קני רק הנראה דהנה ההזמנה משוי לקדושה ובבני העיר אמרינן דמסתמא ההזמנה שלהם היה לדעת טובי העיר שלהם והוי כעל תנאי אבל אלו הבאים

מעלמא בהזמנתם לא שייך תנאי ואינה בטלה וא"כ הכל מצד ההזמנה וכיון דהוי הזמנת הבאים מעלמא ברשות בני העיר הוי הזמנה לעולמית דלא תליא בז' טובי העיר ולאו מטעם קנין ולשון קנין הנאמר בזה הכונה רשות וקנין לפי שעה להתפלל שם וזה משוי להזמנה דהזמנה ברשות בעי דאל"כ אין אדם אוסר שאינו שלו וא"כ לכל הבאים שמה שייך הזמנה ולא לאלה שלא היו שמה ולא הזמינו:

והנה לשון הגמ' האי ביהכ"נ זוטי הוי ואינהו עבדוהו ובירושלמי איתא אלכסנדרים עשו אותה משל עצמן מלשון הזה נראה כדעת הסוברים דוקא כשנתנו אחרים מעות לבנין הביכ"נ. ונראה דבגמ' אמרינן זוטי הוי ואינהו עבדהו נקטי תרווייהו דהוי זוטי ולא הוי כשל כרכים שלא היה לעלמא מתחילה וגם מעלמא לא נתנו להם לבנותם דאם היו נותנים אף בזוטי לא נמכרה ובירושלמי נקיט האחרון משל עצמן עשו אותה אבל ג"כ צריך עוד לזה כבבלי דזוטי הוי. ועי' בב"י בסי' קנ"ג בשם מרדכי ישן שראבי"ה פירש דבכפרים אפי' אחרים נתנו להם כיון שאין רגילות לבוא שם רוב עם אדעתא דדהו יהבי דמאי דבעי עבדי עיי"ש ובשו"ת מ"ב עיי"ש וצ"ל דגמ' משני שני תירוצים דהוי זוטי וגם לא היה מעלמא נותנים אבל באמת בזוטי הוי בלבד יכולין למכרה:

הלכה יח

וכן אם התנו שבעה טובי העיר וכו' על מותר הדמים שיהיה חולין הרי הן חולין וכו'.

הלכה כ

כשם שמותר להם למכור ביהכ"נ כך נותנין לו במתנה וכו'. עי' בכ"מ הי"ח דוקא במותר אבל בגוף הדבר המעות אין יוצאין לחולין ולא כן דעת התוס' ורש"י והרבה מהראשונים ז"ל עיי"ש. ובלתי מובן מאי שנא מתנה דהוי על הקבלה משלעבר מיוצא לחולין מהשתא ועיין בר"ן שהקשה דאם לא שייך פקעה מאי מהני מתנה ועי' מ"ש ע"ז. ולדעת רבינו צ"ל דשאני במתנה ממכר דבמכר המעות הוי כפדיון וחל עליו קדושה ממילא ואין יוצא לחולין משא"כ במתנה והאי דצריכין לומר אי לאו דקיבל הנאה וכו' זה דאל"כ הוי כבזיון שנותן בחנם שאין נחשב בעיניו:

הלכה כא

רחובה של עיר אע"פ שהעם מתפללין בו בתענית ובמעמדות מפני שהקיבוץ רב ואין בתי כנסיות מכיילין אותן אין בו הקדושה מפני שהוא עראי ולא נקבע לתפילה וכו'. ונראה דהוי כצר בו ולא אזמניה ועיין בר"ן במס' סנהדרין בסוגיא דהזמנה מלתא דף מ"ח עיי"ש:

פרק יב

הלכה א

משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה ועזרא תיקן שיהיו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות. וגם הוא תיקן שיהיו קורין בשני וחמישי ג' בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים. והנה בגמ' לא נמצא שתיקנו שיהיה הקריאה ברבים. ולא מצינו ברבים רק בקדושה דלמדין מונקדשתי כל דבר שבקדושה לא יהיו פחות מעשרה. והנה אי' שם ב"ק פ"ב אתא הוא תיקן ג' גברי ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין ועי' ברש"י עיי"ש. ובמס' מגילה כ"א ע"ב הני עשרה כנגד מי ריב"ל אומר כנגד עשרה בטלנין שבביהכ"נ ר' יוסף אמר כנגד עשרת הדיברות שנאמרו למשה בסיני ור' יוחנן אמר וכו' עיי"ש. אולי משם נלמד דבעי לפני עשרה כיון שכנגדם תיקן מנין הזה אבל גם זה מתקנת עזרא ורבינו כתב משה תיקן וכו' ברבים. והנה תפילה ברבים רק להוציא אחרים ולעצמו מהמובחר עי' בפ"ח מהל' תפילה ה"ד ומ"ש שם. ולכאורה לרבינו שפוסק ק"ש דאורייתא וא"כ למה תיקן קריאת התורה הלא לא יהיה בלי תורה אין יום אחד דק"ש תורה הוי. ונראה דמשו"ה תיקנו שיהיה ברבים ממעלת תורה ברבים שאז כולמו לא יפשעו ובהקרא ברבים ישמעו הכל אף מי שיקל בפ"ע וישכח אף מק"ש ועיקר התקנה היה שיהיה ברבים דבפ"ע מחויב מדאורייתא בק"ש. ובמס' מגילה כ"ג דאי' ואין קורין בתורה פחות מעשרה י"ל אחרי תקנת עזרא וגם שם י"ל להוציא אחרים כמו אין עוברין לפני התיבה ולכן לא מקשינן מנ"ל:

מפני יושבי קרנות וכו'. ברש"י במס' ב"ק פ"ב ע"א יושבי קרנות יושבי חניות כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני וחמישי תיקן בגינייהו קריאה יתירה עכ"ל ובשיטה מקובצת במס' ב"ק שם שהולכין ומשתכרין באותה שעה על הקרנות כדאיתא במס' תענית דאז זמן שכרות ומשו"ה תיקן דיהיו קורין בתורה דניתי לביהכ"נ ולכך תיקנו ואני תפילתי וכו' שיושבין ומשתכרין בקרנות ואני בא לביהכ"נ וכו' עיי"ש. ומ"ש באני תפילתי וכו' עי' בטור בסי' רצ"ב כן:

והנה כמ"ש לעיל דמאין קורין בתורה פחות מעשרה אין להוכיח דוקא עשרה די"ל משום להוציא ידי אחרים כמו בתפילה שם. וראיתי ברשב"א בחידושיו שכתב ואין מפטירין צ"ע למה צריך עשרה בהפטרה עכ"ל. הנה לא הקשה כן באין קורין בתורה וי"ל כמ"ש ולא רצה לפרש להוציא אחרים ויש לעיין דלמה לא נאמר מתקנה כן כמו בגוף הקריאה. ועי' מנחות ל' שמונה פסוקים יחיד קורא וברמב"ם פי"ג דנראה בעלמא

בעשרה ועי' מה שכתבתי בפי"ג ה"ו עיי"ש:

ועי' במג"א בסי' קל"ה ס"ק א' ובירושלמי מגילה פ"א מ"א דמקשינן על יום הכניסה ולא עזרא תיקן שיהיו קורין בתורה בשני וחמישי ובשבת במנחה ומרדכי ואסתר מתקנים על מה שעזרא עתיד להתקין וכו' ומובא בברכי יוסף ועיי"ש ובקרבן העדה בתוספותיו שם דנראה מירושלמי נגד הבבלי הנ"ל דאיתא דמנין גברי ופסוקי מעזרא עיי"ש. וראיתי בפמ"ג בסי' קל"ה שהקשה כמ"ש לעיל דהאיך הלכו בלא תורה הרי קראו ק"ש ותירץ קריאה מתוך הכתב עיי"ש. וזה לדעת דבכתב בע"פ מדרבנן דאל"כ גם ק"ש היה אז צריכין לקרות בכתב וגם מנ"ל שהיה התקנה בכתב דוקא לענין זה אם הוי מדרבנן תמיד זולת זה:

הלכה ג

אין קורין בתורה בציבור פחות מי' וכו' ואין קורין פחות מי' פסוקי' וכו' ואין מתחילין בפ' פחות מג' פסוקי' וכו'. במס' מגילה כ"א ע"ב הני ג' כנגד מי אמר ר' אסי כנגד תורה נביאים וכתובים. רבא אמר כנגד כהנים לוים וישראלים וכו' אין פוחתין מעשרה פסוקים וכו' כנגד עשרה בטלנין שבביהכ"נ רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני ור' יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכו' עיי"ש:

קורין ג' פסוקים בתורה כנגד תורה ונביאים וכתובים דליכא מידי דלא רמיזא בתורה וכל דברי נביאים וכתובים מעיני התורה ישאבון ותורה אחת לעדי עד וכהנים ולוים וישראלים אף כי מצות שונות ללוים וכהנים למטרה אחת וממקור אחד יצאו ויבואו. ועשרה בביה"כ הנקראים ציבור כי לכל ישראל נאמרה לכל איש ואיש בלי שנוי מהות ומקום מי ועשרה בני אדם הנקראים עדה כנגד כל ישראל וגם אלה עשרה בטלנין נמנו מהעיר כולו והמה כנגדן. וכנגד עשר דיברות עי' ברש"י בתורה בשם רבינו סעדיה גאון ז"ל שתרי"ג מצות נכללו בהם וכנגד עשרה מאמרות וכו' כמ"ש רז"ל שהעולם נברא בשביל התורה ולכן כנגדן נרמז במנין עשר ואין סתירה בדברים כי נרמז במנינים אלו כנגד כולמו ובדף כ"ג שם כנגד שלשה שומרי הסף ועי' בתוס' דף כ"א ע"ב בד"ה כנגד שזה אינו עיקר הטעם עיי"ש. ולמ"ש כל הטעמים ביחד יכולין להתקיים ושומרי הסף היו שומרי שער המקדש וכמ"ש ברד"ק במקום שהיה כלי המקדש עיי"ש והשמירה במקדש לבל יחולל הקודש תורה לכל ישראל בכל עת ודור להפקיד שומרי הדת ולכן נרמז ככה בקריאת התורה ועבור כל הטעמים אלה בחרו במנין הג' לרמז על כל אלה הרעיונות היקרות לנו אחרינו בכל דור ודור:

הלכה ד

שלשה שקראו עשרה פסוקים שנים קוראין שלשה שלשה ואחד ארבעה ובין שהיה הקורא ארבע ראשון או אחרון או אמצעי הרי זה משובח. במס' מגילה כ"א ע"ב אמר רבא ראשון משובח וכו' ואחרון שקרא ארבעה משובח משום מעלין בקודש וכו'. עי' מ"ש לעיל בפ' י"א הי"ד בסוגיא דמס' שבת בפרי החג ומחלוקת שם וכתבתי שם דהיכא דשייך מצותו בכך לא שייך מעלין וכו' עיי"ש. וא"כ בזה דלא שייך מצותו בכך וא"כ האיך שייך בכולן משובח אף דהוי נגד דמעלין וכו' ובארבעה לא הוי כנגד שום דבר ונראה דחשיבות כולמו מצד עצמם גדולים מהאחרון לדחות המעלין וכו' ובאחרון לא הוי רק משום מעלין וכו' הנה העירו רז"ל גודל מעלות המתחיל ומעלות האמצעי והאחרון שאין לו מציאות בהתורה שאין קץ ואחרית לה רק משום מעלין וכו' יש בו:

ועיין במג"א בסי' קל"ז ס"ק ב' שעמד ע"ז דמ"ש מחנוכה דאמרינן מעלין ולא אמרינן הראשון משובח ותירץ לחלק בין חד גברא לשני גברי ואין תולין זה בזה עיי"ש. וצ"ע ממס' מנחות צ"ט דילפינן מעלין וכו' מויקם משה וכו' בתחילה בצלאל ואח"ז משה. וא"כ הוי בתרי גברי ומשם נלמד מעלין ותולין זה בזה. ועי' במחצית השקל שכתב בחד גברא עדיף מעלת מעלין וכו' ממשובח ובב' גברא לא עדיף עיי"ש. ונראה שכיון למ"ש ועכ"פ מיושב לפי דבריו:

הלכה ה

כל אחד מן הקורין פותח וכו' ואח"כ אומר ברכו וכו' ברוך וכו' אשר בחר וכו'. עי' בפר"ח בסי' קל"ט במה שהשיג על מה שיש שכותבים ז"ל דמחויב מדאורייתא בברכה זאת אף כשבירך בקודם על התורה ועי' במג"א שם. ועי' בטור בסי' הנ"ל שכתב וז"ל ואע"פ שכבר בירך על התורה בבוקר קודם פרשת הקרבנות חוזר ומברך אשר בחר בנו כשקורא בתורה ולא הוי ברכה לבטלה דמשום כבוד התורה נתקנה כשקורא בציבור ועיי"ש:

ובפמ"ג בפתיחה הכוללת לאו"ח להל' ס"ת עמד ע"ז למה כתב דמשום כבוד התורה בציבור נתקנה ולמה לא כמו בכל תקנות דרבנן שמברכין ומ"ש בזה עיי"ש. ונראה דטור כתב לחלק דהנה בשאר הברכות שהם על התקנה ומצוה דרבנן ומברכין אשר ציונו וכו' וכמו"כ בברכת התורה בשחר הברכה אשר צונו לעסוק בתורה. אבל בברכה בקריאת התורה שאין מברכין רק אשר בחר וכו' דהוי לכבוד התורה ושבחיה ונתקנה בברכת השחר בלומד ביחידות ומיוחד בקורא ברבים וברכה זאת לכבוד התורה בלבד ולא על התקנה כלל כי בזה יצאנו בברכת התורה בשחר שכוללת הכל ומענין הברכה על כבוד התורה בציבור ולא שייך ברכה לבטלה דבכ"מ דיש כבוד התורה מיוחד תיקנו ברכה

ע"ז. והאי דלא תיקנו אשר צונו לקרוא בתורה ברבים. נראה דעיקר התקנה היה שיהיו קורין בציבור בעשרה ולא מצינו שצריך השומעין לכוין שיהיה יוצאים בברכה וקריאת הקורא והמברך ולא תיקנו ברכה וציונו רק מה דהוי על כולם וצ"ע. ועי' בה"ט שמביא קרא שאסר לספר בעת הקריאה ולא כתב משום שמחויב לשמוע כמו בשופר ומגילה ובה"א עזרא תיקן במנחה משום יושבי קרנות מזה נראה שלא היה הכל באין לשמוע אף דהוי המצוה על הכל החיוב רק על הקריאה בציבור אבל יקשה עוד בפ' זכור דמחויב מהתורה למה אינו מברך אשר ציונו וכו'. והנה כיו"ב יקשה כמה קושית בענין ברכות שאין מברכין על סיפור יצי"מ בליל פסח עיין בשו"ת הרא"ש מ"ש ע"ז וצ"ע:

וכל אחד מן הקורין פותח וכו' ואח"כ מברך וכו'. עי' בברכי יוסף בסי' קל"ט מ"ש בשם מהרימ"ט בענין דשינו אח"ז לברך כל העולה ובזמן המשנה רק הפותח והחותם עיי"ש ומ"ש ע"ז. ועי' בטו"ז בסי' תכ"ח ובמס' סופרים פי"ב ובפי' נחלת יעקב שם ובירושלמי מגילה פ' בני העיר ה"ו ובקרבן העדה שם עיי"ש:

הלכה ח

הקורא יש לדלג ממקום למקום בענין אחד וכו' והוא שלא יקרא על פה שאסור לקרות שלא מהכתב אפי' תיבה אחת וכו'. ועי' בספר ברכי יוסף באו"ח בסי' מ"ט אם הוי איסור מדאורייתא כמו בדברים שבע"פ בכתב או מדרבנן וקרא אסמכתא הוי עיי"ש:

והנה לשון עת לעשות ומוטב שתעקור נראה שהוא מדאורייתא ובמסכת ברכות דף ה' ע"א תורה זו מקרא וכו'. וברש"י מקרא חומש שמצוה לקרותו בתורה עכ"ל. ועיין בהכותב בעין יעקב אבל מזה אין להוכיח דלא הוי אסמכתא ובברכי יוסף כתב לצדד שהוא מדרבנן משום דהקילו בעשור לחודש בע"פ משום כבוד ציבור עיי"ש מ"ש ע"ז. והנה מצינו הרבה קולות בזה. שהתירו בדבר השגור עיין במרדכי גיטין דף ס' ובפר"ח בסי' הנ"ל ועי' במרדכי מגילה פ"ב סי' תשצ"ג. ובתוספות תמורה י"ד ע"ב לחלק בין להוציא אחרים י"ח עיי"ש. ברבינו יונה במסכת ברכות פ"א בד"ה לא הפסיד דבדבר של חובה כמו ק"ש מותר בע"פ ועיין בירושלמי פ' בא לו ובמג"א מ"ש ממס' תענית כ"ח ובשו"ת חות יאיר סי' קע"ה:

בתוס' ב"ק ג' ע"ב בד"ה כדמתרגם דסגי נהור מותר לקרות בע"פ שבכתב עיי"ש. ועיין ברבינו יונה ברכות דרב ששת מהדר אפי' וגריס דהוי סגי נהור ואינו מחויב בקריאה שלא נאמר בע"פ אשר נראה להיפוך מדברי התוספות ועיין תוס' סוטה ל"ט עיי"ש. והנה סומא בכל ל"ת מחויב. מכל זה נראה דהוי רק מדרבנן דאל"כ לא היה מקילין כ"כ. וראיתי בספר יראים עמוד הזמנים סי' קכ"ח דף מ"ה ע"א וז"ל ואין לתמוה איך נוכל

לחלק בין הוצאת עצמו להוצאת אחרים הלא מהמקרא למדנו בתמורה ובגיטין דברים שבכתב וכו' האי לא קשיא דקראי אסמכתא בעלמא נינהו ומדרבנן נינהו שאם היינו אומרים דברים שבכתב בע"פ היה מתיאשין מלכתבו. וגם לא היה מאמינין ע"ה בתורה כ"כ כי היה אומרים לא נכתבה וחכמים אומרים רצונם. ואחר שהוא מדרבנן לא גזרו אלא להוציא אחרים יד"ח. אבל כשהוא קורא לעצמו אין נותנין האחרים אוזן ולב ולא אתי לידי תקלה וכו'. ומן הטעם הזה הרגילו רבותינו בביכ"נ וכו' שהן חובה מהתורה ומתקנת החכמים וכו' עכ"ל:

ועי' בהקדמת הש"ס לרמב"ם שכתב שמשה רבינו ע"ה כתב קודם מותו התורה וכן נראה מקרא ומקורו במדרש תנחומא והרי משה רבינו ע"ה תיקן קריאת התורה. וא"כ קראו בע"פ קודם כתיבתו ודוחק לומר דגם תקנה זאת היה קודם מותו. וגם א"כ למד כל פרשה בפ"ע בכתב ועי' במסכת גיטין אם תורה חתומה וכו' וברשב"א שם עיי"ש. ונראה דלשון עת לעשות ומוטב שתעקר וכו' קאי על בע"פ בכתב דהוי ודאי דאורייתא:

הלכה ט

כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה אלא הכל שומעין ושותקין ומשימין לבם למה שהוא קורא שנאמר ואזני כל העם אל ספר תורה. ואסור לצאת וכו' ומי שהוא עוסק בתורה תמיד ותורתו אומנתו מותר לו לעסוק בת"ת בשעה שהקורא קורא בתורה. הנה רבינו כתב כיון שהתחיל ובגמ' איתא כיון שנפתח הס"ת וברבינו יונה דייק מלשון הזה דאף בין גברא לגברא שסוגרין הס"ת אסור לספר ועיין בשו"ע בסי' קמ"ו סעיף ב' ובמג"א ס"ק ג' עמד ע"ז עיי"ש. ועיין בב"ח שכתב דרש"י כרבינו עיי"ש. ועי' ברש"י סוטה ל"ט על ובהפתחו כשהתחיל ועי' באליה רבה ס"ק ג':

והנה נאמר בסתמא ונראה אף בלא שמע הקריאה וכיו"ב שמחלקים בין בלחש עיין בהגהות מיימוני ובשו"ע הנ"ל. ובשו"ע שם ובב"י וכל זה אינו ענין לפרשת זכור שהם בעשרה מדאורייתא שצריך לכוין לשמעם מפי הקורא והנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשמעם מפי הקורא עכ"ל. וא"כ נראה כמ"ש לעיל בהל' ה' דעיקר התקנה הקריאה בציבור ועשרה שומעין ולא השמיעה אף דראוי לשמוע מכל אדם. ובב"י בשם שבולי הלקט מצאתי כתוב בשם רבינו שמחה האידנא אמאי נהוג לקרות ולעיין בספרים בעוד שהם קורין ונ"ל דדוקא לספר אסור כדי שלא יהיה נטרדים שאר העם השומעים אבל לקרוא בלחש שרי ומיהו תימה לרבינו שגם הוא מצוה לשמוע קריאת התורה דכתיב ואזני וכו'. ואם יקרא בספר לא יוכל להבין מה שקורין הילכך נראה דאסור עכ"ל. ומלשון השו"ע נראה שכללו בלשון וראוי למדקדק וכו' הנ"ל. ומכ"ז

נראה לכאורה כמ"ש לעיל וצ"ע. ועיין במג"א בסי' רפ"ב ס"ק י' דאשה חייבת לשמוע קריאת התורה נראה דשמיעה מצוה. ונראה ג"כ לפרש מצוה אבל החיוב רק בהקריאה כנ"ל. ועיין שו"ת תרומת הדשן סי' כ"ד עיי"ש ועיין מ"ש בפי"ג ה"ו עיי"ש:

הלכה י

מימות עזרא נהגו שיהיה שם תורגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה כדי שיבינו ענין הדברים וכו'. ולשון מנין לתרגום וכו' שמובא בכ"מ בשם ירושלמי היה נראה מדינא ולא ממנהגא ובמסכת סופרים פי"ח ה"ד ומן הדין הוא לתרגם לעם לנשים ולתינוקות כל סדר ונביא של שבת לאחר קריאת התורה וזו היא שאמרו בשבת מקדימין לבוא ומאחרין לצאת מקדימין לבוא כדי לקרות ק"ש כותיקין עם הנץ החמה ומאחרין לצאת כדי שישמעו פירוש של הסדר וכו' עיי"ש. ועיין בתוספות מגילה כ"ג ע"ב בד"ה לא שנו שכתבו על מאי דאיתא שם לא שנו אלא במקום שאין תורגמן. וע"כ אנו סומכין שאין אנו מתרגמין הפטורות שבכל השנה וכן הפרשיות עכ"ל. ועיין בטור בסי' קמ"ה שכתב כמו כן והביא ירושלמי ממה דאנן חמי רבנן נפקי לתעניתא וקרא ולא מתרגמין הדא אמרה שאין התרגום מעכב עיי"ש:

הלכה יב

ולא כל המקראות מתרגמין בציבור מעשה ראובן וברכת כהנים ומעשה העגל מן ואומר וכו' עד וירא וכו' ועוד פסוק אחד ויגף ה' וכו' נקראין ולא מתרגמין ובמעשה אמנון במקום שנאמר אמנון בן דוד נקרא ולא מתרגם. עי' בכ"מ ובמרכבת המשנה כי ועוד פסוק ויגף וכו' בירושלמי ובתוספתא עיי"ש. ועיין בתוס' יו"ט בברכת כהנים ובקרבן העדה מגילה שם דבירושלמי שלא כדבריו וע"ע מ"ש בתוס' יו"ט באמנון ותמר עיי"ש:

הלכה יג

המפטיר בנביא צריך לקרות בתורה תחילה אפי' שלשה פסוקים חוזר וקורא מה שקרא לפניו וכו'. הנה מי ובאיזה דין תיקנו ההפטורות בלתי מפורש כמו בשאר דברים. ועיין ברש"י במסכת שבת דף כ"ד ע"א בד"ה המפטיר בנביא במנחה בשבת מצאתי בתשובת הגאונים שהיו רגילים לקרות בנביא בשבתות במנחה עשרה פסוקים ובימי פרסים גזרו שלא לעשות וכיון שנסתלקו נסתלקו עכ"ל. ועי' במסכת מגילה כ"א ע"א בד"ה הקורא שכתבו דבכתובים היו מפטירין במנחה כדאיתא בשבת קט"ז ע"ב וכ"כ בתוס' שבת הנ"ל בד"ה אלמלא מדאי' בשבת קט"ז ובנהרדעא פסקי סידרא במנחתא דשבתא עיי"ש:
ובטעם תיקון הפטרות בלבוש בסי' רפ"ד סעיף א' ומפטירין בנביא מענינא של הפרשה והטעם שמפטירין בנביא הוא מפני שפעם אחת גזרו עכו"ם גזירה על ישראל שלא

יקראו בתורה וקראו בנביאים שבעה כנגד השבעה שהיו צריכין לעלות ולקרות בתורה ולא היו קורין עם כל אחד פחות משלשה פסוקים והרי בין כולם כ"א פסוקים לכך אע"פ שהגזירה בטל מנהגם לא בטל ותיקנו שלא לפחות מכ"א פסוקים בנביא מעין ענין הפרשה אם לא שישלים הענין בפחות מכ"א פסוקים וכו'. ומטעם זה נקרא הפטרה לפי שנפטרין בה בקריאת התורה בשעת הגזירה. ויש אומרים שנקראה הפטרה משום דאמרינן וכו' כיון שנפתח ס"ת אסור לספר וכו' ולאחר קריאת התורה הותר להם לפתוח ולדבר והוא מלשון יפטירו בשפה ואין הכונה שמותר לפתוח לדבר דברים בעלמא חלילה שהרי ודאי כולם צריכין אלא וכו' שמותר לדבר בדבר הלכה וכו' וזה שקורין ההפטרה דוקא בנביא ולא בכתובים י"ל מפני שגם הגזירה היה עליה ולא על הנביאים א"נ משום בנביאים נמצא מעין ענין כל הפרשיות שבתורה משא"כ בכתובים ולא נתקנה הפטרה אלא בציבור אחר שקראו בס"ת כיון שהיתה ההפטרה במקומה בעת גזירת העכו"ם וכו' עכ"ל עיי"ש. וכן בספר מעשה רוקח כתב כמו"כ שבעת גזירה נתקנו עיי"ש. וכיו"ב בספר התשבי שמצא כתוב שבימי אנטיוכוס הרשע היה כן עיי"ש. ועיין בפי' אין (נפטרין) [מפטירין] ברע"ב במ"ח פ"י דמס' פסחים עיי"ש:

ואפי' ג' פסוקים חוזר וקורא וכו' "שכתב רבינו צריך פי' וראיתי במעשה רוקח שעמד ע"ז ופי' דלא נאמר דדי בפסוק אחד מפני כבוד הציבור ולא להטריחם ביותר כמו שהיה קודם עזרא עיי"ש. ובהאי דחוזר וקורא עיין בתוספות מגילה כ"ג ע"א בד"ה כיון עיי"ש. והנראה דאפי' קאי על חוזר וקורא ונקט ג' פסוקים שהמה השיעור הקריאה:

הלכה טז

כמה הן הקוראין בשבת קורין שבעה וביו"כ ששה וביו"ט חמשה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהם. בר"ח ובחוש"מ קורין ארבעה. בשבת וביו"כ במנחה ובשני וחמישי של כל השנה ובחנוכה ופורים בשחרית ובימי התענית בשחרית ובמנחה קורין שלשה ואין פוחתין במנין זה ואין מוסיפין עליהן. עי' בכ"מ שהקשה ממסכת תענית י"ב ע"ב דנראה דבתענית אין קורין רק במנחה. ועיין במרכבת המשנה ובמעשה רוקח שכתבו דשם בתענית מגזירה. ורבינו כאן מיירי בתענית ציבור עיי"ש:

הלכה יז

אשה לא תקרא בציבור מפני כבוד הציבור קטן היודע וכו'. עי' במג"א בסי' רפ"ב ס"ק ו' שהוכיח מכאן דאשה חייבת לשמוע קריאת התורה כמו מצות הקהל עיי"ש:

הלכה יח

בכל קריאה וקריאה מאלו כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל ומנהג פשוט הוא היום שאפי' כהן ע"ה קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל. במסכת גיטין נ"ט ע"א במשנה אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי השלום. ושם ע"ב בגמרא מנה"מ א"ר מתנה דאמר קרא ויכתב משה וכו' כהן ברישא וכו' ר' יצחק נפחא אמר מהכא ונגשו הכהנים וכו' ר' חייא בר אבא מהכא וקדשתו לכל דבר שבקדושה וכו' א"ל אביי לרב יוסף מפני דרכי השלום דאורייתא הוא א"ל דאורייתא ומפני דרכי השלום כל התורה כולה נמי מפני דרכי השלום היא דכתיב דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום אלא אמר אביי לכדמר דתניא שנים ממתינים זה לזה בקערה וכו' הבוצע הוא פושט ידו תחילה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו ואמר מר עלה לא שנו אלא בסעודה אבל בביהכ"נ לא דאתו לאנצוי וכו'. וברש"י במשנה שם מפני דרכי השלום כי היכא דלא אתי לאנצוי תיקנו להו רבנן האי סדרא דכיון דתיקון דרבנן היא תו לא מצינן לאשנוי ולמימר אנא קרינא ברישא עכ"ל:

הנה במאי שכתב ולא מצינן וכו' נאמר בזה דלא מהני מחילת הכהן והלוי כדאיתא בגמרא כמ"ש לעיל:

ויש לעיין בתקנה זאת דכהן קורא ראשון אפילו מת"ח כדאיתא שם דדוקא רב הונא דמיכף כייף ליה ועיין בסוגיא שם דאיתא א"ר מתנה הא דאמר בביהכ"נ לא לא אמרן אלא בשבתות ויו"ט דשכיחי רבים אבל בשני וחמישי לא. איני והא רב הונא קרי בכהנא בשבתות ויו"ט. שאני ר"ה דאפי' רב אמי ורב אסי כהני חשיבי דא"י מיכף הוי כייפי ליה. ובתוספות שם בד"ה דאפי' הקשו ממס' מגילה כ"ח דאמרינן דוקא בשוין דאל"כ הקורא אחר כהן ע"ה חייב מיתה וכתב דרב פרידא שאמר מימי לא ברכתי וכו' באינם שוין ממש וכולמו היו כייפי ליה עיי"ש. ועיין ברא"ש שם בגדול מופלג ועיין בטור בסי' קל"ה דדעת רב עמרם גאון ורב נטרנאי גאון דאפי' כהן ע"ה קודם לישראל ת"ח אפי' הוא נשיא שבישראל ולא כן דעת הרמב"ם בפי' משניות שם עיי"ש. ועיין בב"י שם אם ר"ה דקרא בכהנא היה בלי מחילת הכהנים עיי"ש. ועכ"פ שאר ת"ח אף דאיכא עשה דכבוד התורה ותלמיד נגד רבו אפ"ה תיקנו לעקור:

והנה יש לומר דלאחר התקנה לא הוי עקירת התורה משום דאין קורין לת"ח תחילה משום התקנה והחכמים העוקרין ולא אנו וכיו"ב כתב בפנ"י בחציו עבד וחציו בן חורין דלא הוי עקירת העשה דלעולם בהם תעבודו דחכמים הפקירו והאדון לא עביד מידי

עיי"ש. אמנם יש לומר כמו שאין ביד החכמים לעשות תקנה כי אנחנו נעבור על קום ועשה כמו"כ בכה"ג אין בידם כי המה העוקרים דמ"מ אין ביד החכמים לעקור דאורייתא בקום ועשה כדאיתא בסוגיא דפרוזבול ובמסכת יבמות דף צ' ובכמה דוכתי. ונראה שאינו דומה לשב ואל תעשה דכלאים בציצית ושופר בשבת וכיו"ב דהמה גזרו שלא נתקע דהוי מצד אותנו שב ואל תעשה וגם החכמים אין עושים מאומה בקום ועשה דכל מצות התקיעה עלינו הוא אבל היכא דתיקנו לבטל כבוד התורה דהוי מצוה תמידית והרי בשעת התקנה עוקרים כבוד התורה דהתקנה בעצמה נגד כבוד התורה דבלעדי תקנתם מדינא הת"ח קודם וא"כ הוי מצד החכמים עקירה בקום ועשה אף די"ל דמשום לא אתו לאנצוי ליכא בזיון לת"ח מ"מ נבטל כבוד התורה המוטל עלינו. והנה י"ל דת"ח מחלי על כבודם וגם בזה יש לעיין כמ"ש לעיל וגם אין לעשות כן לגרום לבטל מ"ע דכבוד התורה דעכ"פ לא יוכל לקיימה והחכמים המסכימים עם התקנה בגרם התקנה הוי:

ויש לומר דמצינו דעשה דשלום חמיר ודוחה עיין במסכת חולין דף קמ"א עיי"ש. ויהיה מובן דנקטו במשנה מפני דרכי השלום ולעיל דף מ"ח ע"ב באין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין כתב ברש"י וז"ל דאתו לקוחות לאנצוי ולמימר מיניה גבי שהרי יש לך מקום עכ"ל וא"כ גם שם הוי משום דלא אתו לאנצוי. ושם איתא במשנה מפני תיקון העולם וכאן איתא מפני דרכי השלום אבל לפמ"ש דמשום דרכי השלום הטעם דיוכלו לעקור עשה דכבוד התורה. ומובן ג"כ במ"ש דא"ל אביי לרב יוסף מפני דרכי השלום דאורייתא היא א"ל דאורייתא ומפני דרכי השלום. וברש"י התורה אמרה כן מפני דרכי השלום עכ"ל. ומקשינן עוד שם כל התורה כולה נמי מפני דרכי השלום וכו' אלא אמר אביי כדמר וכו' אבל בביהכ"נ לא וכו' דיקשה דמשני דאורייתא ומפני דרכי השלום דיקשה עוד לשון המשנה אלו הדברים אמרו וכו' דלשון אמרו נקטי בגמרא אפי' על כהן כקושית הגמ' וזה בלתי מתורץ עוד דהאיך שייך אמרו על דבר שהוא מדאורייתא משום וקדשתו וכו':

והנה הוי ס"ד לומר בזה דהנה יש לספק במצוה דוקדשתו דאמרינן לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון וכו' אם הכונה שהתורה זיכה כן להכהן והוי ממילא שלו ויוכל להוציא בחזקה המנה היפה מיד האחרים או רק המצוה עלינו לקדשו וליתן לו היפה וכיו"ב אבל הוא לא יקחנו מעצמו ואין לו תובעין כמו דנראה כן מלשון וקדשתו דהוי עלינו. אבל כאשר נדייק בלשון וליטול וכו' ולא אמרו וליתן כמו דאיתא במקומות אחרים היה נראה להיפוך. והנה במתנות כהונה דכתיב נתינה וי"ל דשאני מזה וצ"ע. וראיתי במרדכי במסכת חולין בפ' כסוי הדם וז"ל וכן מפרש

הריב"א דאפי' היה כהן ועומד אחר במקומו אין לחייבו. ואע"ג דדרשינן וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון אסמכתא בעלמא הוא כמו ליטול מנה יפה ראשון דאין יכול לגבותה בבי"ד עכ"ל. ועיין בתוספות במסכת חולין דף פ"ז ע"א בד"ה וחייבו עיי"ש. הנה כתבו כן משום דס"ל דוקדשתו אסמכתא. אבל אם יהיה דאורייתא נראה מדבריו דיוכל לגבותו בבי"ד ועיין ברא"ש שם שכתב ג"כ כמרדכי והתוס' הנ"ל והחילוק בין דאורייתא ודרבנן לענין לגבותו בבי"ד מצינו כיו"ב בריבית דרבנן. ועיין בחו"מ בסימן ט' וכיו"ב בהרבה דברים. ואם באיסורי דרבנן נאמר כן מכ"ז בממון המחויב במצוה מדרבנן ועם כל זה צ"ע דמצי לומר להיפוך ג"כ:

והנה אם נאמר דמ"ע דוקדשתו הוי מצד הישראל לקדשו ואין להכהן ליקחו מעצמו כמו במתנת כהונה וכיו"ב. א"כ אף דנאמר וקדשתו דאורייתא יש לומר דרבנן הוסיפו שיהיה מנת הכהנים ושלהם מבלי רשות מישראל ותיקנו כן משום דלא אתו לאנצוי וזה יהיה נכלל בתירוץ הגמרא אלא לכדמר וכו'. אבל מבלעדי זאת שדוחק לומר שלאחר דמהתורה מצוה לקדשו הצריכו החכמים להוסיף בתקנה שיהיה שלו בלי רצונם אחרי שעברו על הדאו'. גם כנראה דלא הועילו בתקנה הזאת. דהנה לפי הנראה מהגמרא דמהתורה הכהן יוכל למחול ומתקנת החכמים שלא אתי לאנצוי הוסיפו שלא יהיה יוכל למחול. ויש להבין במאי דמצינו ת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול וכמו כן כמ"ש בכהן דמדאורייתא כבודו מחול. דאף דמחילתו מהני מ"מ הרי מבטל שיקיים הישראל המ"ע דאורייתא ואף דאין צריך לקיימה אחרי מחילתו מ"מ כדאיתא במסכת מנחות בפ' התכלת ענשיתו אעשה והוכיחו משם בכמה דוכתי שיש להביא א"ע לידי חיוב מ"ע לקיימו. ולמה להיפוך נאמר דרשאי לבטל שלא יהיה בחיוב המ"ע. וראיתי לאאמ"ו הגאון ז"ל בספר שערי תורה ח"א בדרשותיו שם דרוש ב' שעמד ע"ז והקשה מהגמרא כל המונע תלמיד מלשמשו וכו' ותירץ דמחילה מהני שלא יהיה מחויב במצוה זאת. ומ"מ אם עשה אותה מקיים המ"ע והביא ראיה מהראשונים ז"ל דגם אחרי המחילה שייך מ"ע דכבוד התורה למקיימה עיי"ש. אמנם כל זה שייך לומר בת"ח שמוחל על כבודו בקימה וכיו"ב. אבל כאן בכהן כיון דמוחל ההקדימה להקריאה לאחר מבטלו הכהן בידים וגם הלה מחויב לקבלה כדאיתא בשו"ע דהוי בכלל עוזבי ה' וכו' הנקרא לס"ת ואינו עולה וא"כ הוי בכה"ג ביטל המ"ע שא"א לקיימה אחרי המחילה:

והנה יש לומר ע"ז בכהן המוחל לת"ח נוח לו לקיים המ"ע דכבוד התורה משיקיימו אחרים המ"ע דוקדשתו כמו דאמרינן אין אומרים חטא וכו' כמו"כ בכה"ג לא שייך דמבטל קיום מ"ע לאחרים אם עי"ז הוא מקיים מ"ע והוא קודם להם. אמנם כל זה אם

נאמר דוקדשתו זכות מהתורה לכהנים בעצמם אבל אם נאמר דמהבעלים יזכה בו בלא"ה לא יקשה דהכהן לא יזכה בכבוד הזה מבלי שיקדימו הבעלים והמה כבר קיימו המ"ע דוקדשתו בזה שזיכו אותו ומה שמחל אח"ז בזה אין מבטל המ"ע והוי כאלו אחרי שנתנו לו המנה יפה נתנו לאחרים דעי"ז לא נתבטל הוקדשתו מהנותנים וכן בזה. וכה"ג שעושה מכבוד התורה לא שייך עוזבי וכו' אבל מבלי כבוד התורה אף דכמ"ש דאין מבטל המ"ע דוקדשתו מ"מ צ"ע אם במכבד לאחרים שייך ועוזבי וכו' דנראה דלא שייך כן בכה"ג וא"כ למ"ש יהיה שייך מחילה אף לשאינו ת"ח מהתורה:

וא"כ לפמ"ש דכשנאמר דוקדשתו מהבעלים יוכל הכהן למחול לכל אף למי שאינו ת"ח. אבל אם הוי הזכות לכהנים מהתורה מצד עצמם דוקא לת"ח ולא לע"ה למחול. ולפ"ז אם נאמר דהוי של הכהנים בעצמם שייך ביותר מחילה מאם נאמר שעל האחרים לקדשם. אבל מ"מ גם בכה"ג שייך מחילה וא"כ לא שייך לומר כמ"ש שהוסיפו על דאורייתא שיהיה של כהנים דמאי הועילו בזה דכמ"ש דגם בנאמר כן שייך מחילה. גם יהיה מגרעים בתקנה זאת דאם נאמר דמהתורה דעל אחרים לקדשם מסתמא לא יתנו לאחרים לעבור על התורה. אבל השתא דרבנן נתנו לכהנים בעצמם הרי המה כמ"ש ימחלו בהתר לת"ח לקיים מ"ע דכבוד התורה וא"כ לא יוסיפו בתקנה זאת ולהיפוך יגרעו עי"ז כמ"ש. וא"כ זה שהקשתי לעיל במקומה עומדת דאם וקדשתו דאורייתא אם גם נאמר דמדאורייתא מפני דרכי השלום כדאיתא בגמ' מ"מ יקשה לשון אמרו דאיתא במשנה:

אמנם י"ל דהנה מקשים הלא כל התורה כולה מפני דרכי השלום איכא. דיקשה ג"כ כיון דבכל מצות איכא מפני דרכי השלום יקשה מה שכתבתי לעיל דלמה עקרו דאורייתא. ותירצו מפני עשה דשלום דדוחה דחמירי אבל אם כל המצות מפני דרכי השלום ומ"ע דכבוד התורה אין יוצאת מכלל הזה וא"כ למה עקרו משום דלא אתו לאנצוי דהוי ספק ביטול דרכי השלום מצוה דאו' דהוי ודאי דרכי השלום עמה:

וי"ל ע"ז דהנה מאי דאיתא כל התורה דרכי השלום דודאי לא שייך לומר דהמצות כולמו משום דלא אתו לאנצוי רק כי המצות בלעדי טעמם המיוחד בכל מצוה ומצוה נכלל בתוכם לעשות שלום וקשר האחדות בנו. וא"כ י"ל כדמשני ומפני דרכי השלום ודאורייתא אין הכונה משום דלא אתו לאנצוי רק מפני דרכי השלום בזה כמו בכל המצות וכן בוקדשתו וכו' והחכמים הוסיפו משום דלא אתו לאנצוי דלא מהני מחילה. והקשו ע"ז דכל המצות מפני דרכי השלום. וא"כ לא שייך לומר דחכמים הוסיפו שלא יהיה יוכל למחול אפי' נגד הת"ח דהאיך עקרו דאורייתא כיון דלא שייך עשה דשלום

חמירי. ומתרצין דהוי דאורייתא משום וקדשתו. וא"כ לא שייך כבוד התורה מצדינו אלא לענין מחילה לת"ח ע"ז שייך לומר שתיקנו החכמים דלא אתו לאנצוי ולא יהני מחילה ולא שייך עקירה דאורייתא וכמ"ש ברש"י הנ"ל בפי' במשנה דכיון דמדאורייתא לכהן בלבד. וא"כ לא הוי עקירה לחכמים בהתקנה שלא יהיה יוכל למחול ויהיה כמו במדאורייתא שא"צ למחול ובא"צ מדאורייתא לא הוי עקירה מדרבנן כשתיקנו שאינו יכול למחול:

הנה כתבתי במה שיש לומר דאפי' נגד הת"ח הכהן קודם ועי' בפי' משניות לרבינו שם שכתב להפליא המנהג שכהן קורא קודם לת"ח וכתב אני נפלא הפלא ופלא מערי הגלות שנוהגין בזה המנהג אחרי היותם בריאים מחולאי המנהגים ומדעות האחרונים ודרכיהם ואין אצלם אלא ענינים נאותים ללשון הש"ס ואיני יודע מאיזה מקום בא להם וכו' עיי"ש. ועיין בירושלמי במסכת ברכות ס"פ אין עומדין עיי"ש. ולכן כאן כתב ומנהג פשוט הוא היום שאפי' כהן ע"ה וכו' דלאו מדינא כן רק ממנהגא. והנה דעת רבינו דוקדשתו דאורייתא עיין בספר המצוות סי' [מצוה] ל"ב ובמג"א בסי' ר"א ס"ק ד' שהאריך בזה עיי"ש. ועם כל זה דעתו דת"ח קודם וראיה ממסכת הוריות י"ג במשנה דאיתא במד"א בשוין אבל ת"ח ממזר קודם לכה"ג ע"ה ומרב אמי ורב אסי ורב הונא דקרי בכהני עיי"ש ובמסכת הוריות למדין מקרא אלא די"ל דת"ח מחלי ליקרייהו אבל כדאיתא מגילה כ"ח ע"א אין רשאי למחול ועיין ברש"י ותוס' שם ובב"י הנ"ל. ועיין בטורי אבן שם שכתב דהוי בכלל בזיון דאינו בכלל מחילה עיי"ש. וי"ל ג"כ בנאמר דכהן מהתורה יוכל למחול אף באין מוחל לת"ח מ"מ שייך לומר כדאיתא במסכת כתובות דף מ' כי אמרה לא בעינא מי ליכא לעשה עיי"ש ועיין בטורי אבן שם. משא"כ בת"ח שאין יכול למחול דהוי בזיון כמ"ש בטורי אבן הנ"ל:

(**ב**) אמנם בענין מחילה מכהן יש לעיין עוד:

עי' באו"ח בסי' קכ"ח סעיף מ"ה בהג"ה אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה דהוי כמעל בהקדש עכ"ל. ועיין בטו"ז בשם המרדכי דאע"פ שיש בהם קדושה יכולין למחול כדאמר בפ"ק דקדושין דף כ"א ע"ב דאין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום משמע דבלאו הכי מותר להשתמש בו עיי"ש ומ"ש בטו"ז שם. ועיין במשנה למלך בפ"ג מהל' עבדים ה"ח בשם המכילתא שהיה ר' מאיר אומר אין כהן נרצע והן אומרין נרצע. אין כהן נמכר והן אומרים נמכר. והקשה דכיון דס"ל לר"מ דאינו נמכר ממילא אינו נרצע עיי"ש שקושיתו על הלמוד בדרך אחר קצת ועיין במקנה דף כ"א ע"ב שם:

ולענ"ד לומר בזה ומקודם נדבר במאי דקיי"ל דאין דבר נקנה באמירה בלבד עיין בשו"ע

חו"מ בסי' קפ"ט. וסי' ר"ד ס"ז. דאינו חייב במי שפרע החוזר מדיבורו רק מחוסר אמונה עיי"ש. ויש לחקור אם מעלת הקנין שאינו יוכל לחזור בו דבדבור יוכל לחזור בו. וכל זמן שאינו חוזר הוי קנוי לו ונפק"מ בקידש אשה וכיו"ב בו ואח"ז עשה קנין גמור אם נאמר כיון שלא חזר היה מקודם שעשה הקנין שלו כיון שלא ביטלו הלה למפרע. ועיין בתוספות במסכת ב"ב דף קכ"ג ע"ב בד"ה הכא שכתבו במתנה מועטת אע"פ שאם חזר מהני חזרתו כל זמן שלא חזר הוי קנין לו משום שאסור לחזור עיי"ש:

אשר עוד לעיין בענין קנין לדעת הרמב"ם בהל' מכירה בפי"א הל' ט"ו שכתב דחייב בשאינו חייב לא בעי קנין ועיין בשו"ע בסי' מ' ובקצה"ח שם וכנראה טעמו כמ"ש הרב המגיד בפ"ה מהל' מכירה הי"א עמ"ש שם ויש דברים שאין צריכין קנין וכו' והמ"מ שם וז"ל אלו הדברים וכו' שלא מצינו בהם קנין בשום מקום ולא יאות בו דבאמירה הם גמר הדברים וכו' עיי"ש:

ונראה כוונתו דאין צריך לקנין רק בדבר דצריך מעשה לקנות מצד הקונה אבל היכא דנגמר הדבר בלי המקבל לא צריך לקנין כמו במחילה ושעבוד וכיו"ב וכמ"ש במקו"א להסביר טעמו עיי"ש. וא"כ לפ"ז דעתו דשעבוד א"צ לקנין כלל משום שמשעבד גופו ואין לאחר לקבל ולעשות בו דבר ונגמר בדבריו בלבד מיד בהדברו. ואין להקשות לפמ"ש הריטב"א במסכת קדושין דף י"ז ע"א להוכיח דאף למאן דס"ל עבד עברי גופו קנוי היינו רק לענין האיסור דמותר בשפחה אבל מצד חלק ממון ידו בפ"ע עיי"ש. וכן נראה מתוס' במסכת ב"מ דף צ"ט ע"א בד"ה דלא עיי"ש דלא הוי רק שעבוד עליו ובמוכר עצמו דאסור בשפחה ע"כ לא שייך גופו קנוי כלל ועיין ברמב"ם בהל' עבדים. ואפ"ה צריך קנין בכסף ובשטר ולא אמרינן דהשעבוד נגמר בדברים בעלמא די"ל דהתורה ריבתה כן בעבד בלבד דצריך קנינים אלו ועיין בפ"ק דמסכת קדושין עיי"ש:

אמנם יש לעיין אם נאמר כיון דבלעדי גזה"כ היינו נאמר דלשעבוד גופו די בדיבור. ואין לחלק ולומר שמחוסר לעשות מלאכתו דהרי בחייב בשאינו חייב מחוסר ג"כ מעשה הנתינה כיון דעל השעבוד אינו מחוסר מאומה נגמר מקרי. וא"כ אם נאמר דמגזה"כ דלא הוי בלא קנין כלל אפי' לא חזר מדבריו. או דנאמר דמגזה"כ דבלי קנין יוכל לחזור. אבל כל זמן שלא חזר הוי משועבד והשטר והכסף שלא יהיה יוכל לחזור דבגזה"כ אמרינן תפסת מועט תפסת בכ"מ. והנה יש לומר דלא שייך לומר דמשועבד כיון דיוכל לחזור בכל שעה. אבל א"כ כדאיתא במסכת ב"מ פ"א דף י' פועל יוכל לחזור בכל יום ואפ"ה אמרינן יד פועל כיד רבו דמי עיי"ש. ויש לחלק בקצת דשאני פועל דהוי משום עבדי ולא עבדים וכו' כדאיתא שם וצ"ע:

והנה אם נאמר דמשעבד א"ע להיות עבד עברי ואינו חוזר מהני שעבודו בפה ולענין איסור לא נפק"מ דמוכר עצמו אסור בשפחה וכמ"ש במוכר עצמו לפי דברי הריטב"א הנ"ל אין לספק שאין בו רק שעבוד בלבד כמו האשה לבעלה במעשי ידיה עיין במסכת כתובות בסוגיא דאיני ניזונית ואיני עושה עיי"ש. ולפ"ז י"ל דהנה קושית המשנה למלך רק למאן דס"ל עביד לא מהני דלמאן דס"ל עביד מהני וא"כ שייך לומר דאם מכרהו באיסור דנפק"מ אם נרצע ואין הפירוש שאינו בכלל מכירה רק דאסור למכרו משום וקדשתו אבל במכר מכור וכמ"ש הר"ש בשם הירושלמי אם עביד מהני מחלוקת התנאים בזה עיי"ש:

אמנם יש ליישבו בלי מחלוקת. דהנה בהאי דוקדשתו אם הוי המצוה על האחרים או גם על הכהן עיין בב"י או"ח בסי' קל"ה שכתב דוקדשתו על הישראל בלבד ולא על הכהן עיי"ש אבל בטו"ז שם בסי' קכ"ח ס"ק ל"ט כתב דגם הכהן במצוה זאת והביא ראיה דאמרינן דאם לא רצה דפנו עיי"ש. ובספר אליה רבה השיג עליו והביא תשובת מהר"מ מרוטענבורג ז"ל שכתב דיכול למחול דיש חילוק בין נושא נשים בעבירה דלענין איסור שאני אבל מה שלכבודו ולהנאתו יוכל למחול וטעמא דכתיב כהונתכם שכהונה שלהם עיי"ש. וא"כ לפ"ז הכהן שמוכר א"ע אינו עובר על וקדשתו רק הקונה עובר ע"ז ונאמר דמצד ביטול מ"ע זאת לא מהני מכירתו וקנין הכסף והשטר בטילים. אבל כל זה מצד הקונה אבל מצד העבד דמשעבד א"ע והוא אינו בכלל האיסור ואם נאמר דכל זמן שאין חוזר מהני שיהיה כשעבוד וכשלו וכה"ג דנרצע שאינו חוזר בודאי וא"כ י"ל דהוי מכור וקמ"ל דאפ"ה אינו נרצע:

ועי' ברמב"ן במסכת יבמות שכתב גבי אין כהנות מוזהרות וכו' דמ"מ שייך לפ"ע עיי"ש ויש לחלק בזה. ועיין בר"ן במסכת כתובות דף ס"ט שכתב דמצוה לקיים דברי המת רק במוכר ולא בלוקח שלא נצטוה ע"ז ומהני תפיסתו עיי"ש ומ"ש במקו"א בזה וקצת סמך לדברינו זה וצ"ע בהנ"ל:

ומיושב קושית אליה רבה מנטילת רשות ומנה יפה דיוכל למחול מדאורייתא די"ל כמ"ש דמצד הכהן אין איסור וכיון שאינו רוצה יוכל הלה לברך מתחילה משא"כ בעבד לעבוד עמו דהוי על האחר האיסור דוקדשתו:

וכל מי שהוא גדול מחבירו בחכמה קודם לקרות. והאחרון שגולל ס"ת נוטל שכר כנגד הכל. לפיכך עולה ומשלים אפי' גדול שבציבור. במסכת מגילה ל"ב א"ר יוחנן עשרה שקראו בתורה הגדול שבהם גולל ספר תורה הגוללו נוטל שכר כולן וכו'. שכר כולן ס"ד אלא אימא שכר כנגד כולן עיי"ש. דעת רבינו שהאחרון הנקרא הגולל ועיין בב"י

בסימן קמ"ז שפי' הגדול מהקוראים אף שאינו האחרון ועי' במג"א ובר"ן די"מ הגדול שבבהכ"נ עיי"ש:

ומה שהגדילו מעלת הגולל בפי"ד מסופרים הי"ג שמגביה את התורה ואומר אחד הוא אלוקינו וכו' ויאמר ה' הוא אלוקים וכו' וגולל ומגביה ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו שמצוה לכל האנשים ולנשים לראות הכתב ולכרוע ולומר וזאת התורה אשר שם וכו'. או תורת ה' וכו' עיי"ש הי"ג וי"ד. והמגביה נקרא גולל ומשום הנ"ל ראוי לגדול לעשותו ודעת רבינו כיון שהגלילה דבר בפ"ע וגם למה יהיה יותר במעלה מברכה וקיום תקנת משה ועזרא לכן פי' שהאחרון הגולל וא"כ אף שהוא האחרון בזה נוטל כנגד כולן על כי הוא מגביה ומעלה כבוד ה' ותורתו נגד כל העם באמרי קודש כנ"ל. אלא דיקשה מאי מקשינן מפני וכו' דאורייתא וקדשתו וכו' דהרי מטעם וקדשתו הגדול יהיה האחרון שהוא הגולל ויש ליישב וצ"ע קצת וי"ל כמ"ש לעיל דמעלת הגולל כדאי' במס' סופרים וזה לא היה בזמן המשנה:

הלכה יט

אין שם כהן עולה ישראל ולא יעלה אחריו לוי כלל. בגמרא אין שם כהן נתפרדה החבילה שני פירושים ברש"י לפי השני קורא ישראל קודם ולפי' הראשון כמ"ש רבינו דאין הלוי קורא אחרי ישראל. ועיין בחי' הר"ן שם עיי"ש:

ולכאורה יש להבין למה לא תיקנו משום אתו לאנצוי להקדים הלוי לישראל והנה לדעת רבינו שאין קורא הלוי אחר ישראל עי' בחי' הר"ן שלא יחזיקוהו לכהן כדאיתא במסכת כתובות מוחזקני שהוא כהן שקרא ראשון בחזקת כהן או וכו' שקרא אחריו לוי עיי"ש. וכתב שם אבל איני יודע למה לא יקרא ראשון וראיתי מי שכתב דאינו קורא כלל עיי"ש. ולרבינו קורא לתחילה אבל התקנה לא הוי שיקרא ראשון וצ"ע למה לא תיקנו אף בזה. ונראה דמשום אתו לאנצוי בלבד היכא דלא שייך וקדשתו לא תיקנו. ואולי כדאיתא שם דוקא שבתות וכו' דשכיחי רבים עיי"ש. וכמו"כ ברבים לא שכיח שלא יהיה ג"כ כהן ולכן בליכא כהן במעטים לא תיקנו דלא שייך אתו לאנצוי כדאיתא שם וצ"ע. ועיין לבוש בסימן קל"ה סעיף ח' עיי"ש:

אין שם לוי כהן שקרא ראשון חוזר וקורא הוא עצמו פעם שנית במקום לוי וכו'. בתוספות במסכת גיטין נ"ט ע"ב בד"ה כי דאם אין בביהכ"נ רק כהנים אחד קורא במקום שבעה ועל כל פרשה יברך לפניה ולאחריה עיי"ש. ובמרדכי במסכת מגילה שאין כהן קורא אחר כהן ובעיר שכולה כהנים כהן אחד קורא וכו' אלא שבירושלמי במסכת גיטין עיר שכולה כהנים ישראל קורא ראשון מפני דרכי השלום עיי"ש. ומובא בב"י בסימן

קל"ה ועיין מ"ש לעיל דעשה דשלום דחמירי דוחה כבוד התורה לדעת הרבה וכמו כן וקדשתו אף לדעת דס"ל דהוי דאורייתא. ורבינו לא הביאו ונראה כיון דדעתו דרק בשוין הקדימה לכהן לת"ח כמו כן אין להקדים לישראל לכהן דדעתו וקדשתו דאורייתא. ובשו"ע בסי' קל"ה סעיף י"ב בכולה כהנים יקרא כהן אחר כהן עיי"ש. ויש להבין למה דוקא בכולה כהנים בכ"מ שיש ז' כהנים נקרא לכולמו משום וקדשתו שהרי האחרים ג"כ בכבוד כדאיתא בגמ' ומי אחריהם וכו' ולוי אחרי הכהן נראה ג"כ משום כבוד ופגם לא שייך כיון שלא יקרא לישראל רק כהנים כמ"ש ברשב"א מובא בב"י שם. ודוחק לומר משום היוצאים והנכנסים והנה י"ל דא"כ נבטל לעולם הקריאה לישראל דשכיחי ברבים דתיקנו כן ז' כהנים וצ"ע למאן דס"ל וקדשתו דאורייתא. ועיין בהגהות מיימוני כאן:

הלכה כג

אין קורין בחומשין בבהכ"נ משום כבוד ציבור וכו'. עיין לעיל בפ"ח הי"א ומ"ש שם עיי"ש:

פרק יג

הלכה ד

ובראשי חדשים הראשון קורא ג' פסוקים מפ' צו וכו'. הנה מי תיקן הקריאה בר"ח ויו"ט לא נאמרה בגמרא. ונמצא במסכת סופרים פ"י ה"א משה וכו' הקניא (פי' התרה) להם לישראל שיהו קורין בתורה בשבתות ויו"ט ובר"ח ובחוה"מ שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל עכ"ל ובירושלמי פ' הקורא עומד ה"א משה התקין את ישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות וביו"ט ובר"ח ובחוה"מ שנאמר וידבר משה את מועדי ה' וכו' ומובא ברי"ף שם ועיין סוף מסכת מגילה בבלי דף ל"א ע"א במשנה שנא' וידבר וכו' וברש"י שם בד"ה שנאמר אכולה מתני' קאי ללמד מכאן שמצוה לקרות ביום המועד מעניני המועדות עכ"ל. והנה אין מזה לדעת דחוה"מ מדרבנן א"כ היה כבר בימי משה עכ"פ דהרי ודאי חוה"מ מדאורייתא בפסח לענין מצה ובסוכה לישיבת סוכה רק לענין מלאכה פליגי אם הוי דאורייתא:

הלכה ו

שמנה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בביהכ"נ בפחות מי' אע"פ שהכל תורה היא משה מפי הגבורה אמרם הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן. ועי' בראב"ד שפי' יחיד וכו' שאינו מפסיק וכמ"ש ברש"י במס' מנחות עיין ובמרדכי מובא בד"מ בסי' תכ"ח פי' יחיד ת"ח עיי"ש. והנה

לכאורה יש להבין האיך יאמר ברכו וכו' דאין פורסין וכו' במסכת מגילה כ"ג ע"ב ובמס' סופרים פ"י ה"ז בתוס' שם בד"ה ואין בפרוע וכו' ברכו וכו' דנראה לאו משום קדיש בלבד גם משום ברכו צריך עשרה. ועיין ברכות מ"ט ע"ב בעשרה והוא אומר ברכו עיי"ש:

וראיתי בספר יד המלך שכתב לפרש יחיד קורא שאינו אומר ברכו וכו' רק כמו בכל ברכת התורה אשר בחר וכו' עיי"ש. אבל כמ"ש לעיל דזה שצריכה בעשרה נדע דבלא"ה מצות החיוב בתורה ומהתקנה שיהיה כן ברבים וא"כ ביחידות למה לברכה בפ"ע. ומה היה התקנה בזה. ונראה דעל כרחך פי' כמ"ש ז"ל שיצאו מהעשרה בקריאת השביעי. והנה צריך להיות שבעה קרואים בזה מותר שיהיה האחרון קורא אף בפחות מעשרה. עי' בספר תורת חיים במסכת ב"ב דף ט"ו שהעיר היטב כמה לשון רבינו מסכים ביותר ללשון יחיד קורא ולא נאמר אחד קורא אותם או אין מפסיקין בהם כמצינו כיו"ב כן עיי"ש:

והנה להבין לכל הפירושים למה אמרו לשנות ולהראות כעין קולא באלה מקראי קודש וכמ"ש רבינו שכולמו למשה מפי הגבורה נאמרו:

ונראה לענ"ד לומר כי באו להעיר לנו על יסוד גדול ולתת לנו סימני דאורייתא על זה כדרכם בקודש ככה בזולת זה. והנה מיסודי התורה להרים התורה הנאמרה למשה רבינו ע"ה נבואת התורה היוצאה מפיו על כל דברי הנביאים אחריו. והבדל גדול מנבואה למשה להנבואה אחר מותו אלה הדברים וכו' מכאן שאין נביא רשאי לחדש דבר. ונביא שקר יקרא המנבא דברי תורה מפי ה'. ועיין בהל' יסוה"ת לעיל ובכמה דברים אמרו להראות מעלת התורה על נביאים וכתובים במסכת ב"ב בפ"ק לא לכרוך תורה ונביאים וכו' עיי"ש. וכמו כן למאן דאמר יהושע כתבן אמרו דמשו"ה יחיד וכו'. ולפי' רש"י וראב"ד שאין מפסיק בהן. וזה כנראה להראות שהיא פרשה בפ"ע ולא במעלות הנאמרה מפי משה. ואף לדידן דמשה אמרה אבל כיון שנכתבה כלאחר מותו ולא כהוא כותב מפי ה' עשו הכירא לידע ההבדל הנאמר בין הנאמר קודם מותו להנאמר אחר מותו ולדעת רש"י וראב"ד ההכירא שלא יהיה בהפסק וכמ"ש בטעמו ולרבינו דאפילו ביחידות נקרא. ולדעת היד המלך בלי ברכו כן נראה לענ"ד לומר. ועיין מ"ש לעיל ה"א פי"ב מנ"ל תפילה ברבים מתקנת משה ועזרא דהנה משום הברכה ברכו צריך להיות בעשרה והברכה נראה הוי אח"ז מרבנן אבל למ"ש נראה מדאי' בזה יחיד דבעלמא צריך עשרה. ואם כמ"ש ביד המלך משום דאין אומר ברכו. וא"כ היה נראה דהתקנה בעשרה רק משום ברכו. וא"כ לא נכון לומר כן למ"ש רבינו לעיל דמתקנת משה רבינו ע"ה הקריאה ברבים. ואולי גם בזה דמצינו רבים מקרי שלשה. וי"ל מהתקנה די בשלשה ומשום הברכה ולהוציא

רבים צריך עשרה. אבל לפ"ז האיך מוציא האחרון הרבים בפחות מעשרה ונראה כמ"ש לעיל דהקריאה עיקר התקנה ולא השמיעה מכל אחד ואחד וצ"ע ועיין בשו"ת ח"צ סי' י"ג עיי"ש:

הלכה ז

קללות שבת"כ אין מפסיקין וכו'. עי' בתבואות שור בחי' על מגילה ל"א עיי"ש:

הלכה ח

מפסיקין וכו' ומשה תיקן להם לישראל שיהיו קוראין בכל מועד וכו'. ועי' ביד אליהו מנין יצא לרבינו דהוי מתקנות משה עיי"ש ועי' מ"ש לעיל בה"ד עיי"ש:

פרק יד

הלכה א

בשחרית במוסף ובנעילה הכהנים נושאים את כפיהם אבל במנחה אין נשיאות כפים מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ושמא שתו הכהנים יין ושכור אסור בנשיאות כפים אפילו ביום התענית אין נושאין כפיהן במנחה גזירה מנחת תענית מפני מנחת כל יום. בסה"מ עשה כ' היא שצוה הכהנים לברך את ישראל והוא אמרו יתעלה כה תברכו את בני ישראל וכו' עכ"ל ובפ' ט"ו הי"ב כל כהן שאינו עולה לדוכן אע"פ שבטל מצות עשה אחת הרי זה כעובר על שלש וכו'. והנה בהל' תפילה התחיל מ"ע להתפלל וכו' ועי' בלח"מ פ"א מהל' תפילה למה לא כתב כן בק"ש עיי"ש וגם כאן לא כתב מ"ע על הכהנים לברך וכו':

ועי' בתוס' במס' מנחות דף מ"ד ע"א בד"ה כל כהן שכתבו דוקא כשאומר לו עלה כדאיתא בספרי ובתרגום בבלי נמי מתרגמין אמור להם כד תימור להון עיי"ש. ועי' בה"ח ובטור או"ח בסי' קכ"ח ויקרא לו אחר וכו' תנא אמור להם מכאן שהחזן אומר להם אמרו פי' שמקרא אותם וכו' ועוד שם ואם אינו נושא וכו' עובר וכו' והוא שיהיה בביהכ"נ כשקורא כהנים וכו' אבל אם אינו שם אינו עובר וכו' ועי' בב"י בשם הרא"ש ובשם הר' מנוח כתב דדוקא על שלשה עשה אינו עובר אבל בעשה דכה תברכו עובר אף בשאינו קורא אותו ובב"י כתב שאין נראה כן משאר הפוסקים ועיין בפר"ח שם עיי"ש. והנה אולי מה"ט לא כתב מ"ע וכו' דהכהנים אינם מחוייבין בעשה כל זמן שלא נקראו ועל ישראלים אין המ"ע וצ"ע עוד דהו"ל לכתוב דהוי במ"ע כשנקראו. והנראה אף דלא הוי מ"ע על ישראל מ"מ להקרות אותם להביא הכהנים לידי קיום המ"ע וגם להתברך מהם. אבל הוי בכלל מצוה מדרבנן על הישראלים להקרות או גם מדאורייתא ויהיה בכלל

אמור להם החיוב על הישראל לאמר להם וא"כ הוי מ"ע על הישראל ג"כ וזה לא נתפרש וצ"ע. ואח"ז ראיתי בהפלאה כתובות כ"ד מדבר בזה עיי"ש:

והנה בהאי דשיכור פסול מדוכן כדאיתא במס' תענית דף כ"ז ע"א אסמכתא ומדרבנן ולקולא שם עיי"ש. ויש להבין דהנה בעלמא לא גזרו גזירה לגזירה כמו כאן מנחה בתענית אטו מנחת כל היום. ועיין בפר"ח בסי' קכ"ט ס"ק א' שכתב במנחה אפי' אם עלה ירד מדכתב רבינו בהל' ב' במנחה יו"כ אינו יורד נראה במנחה דעלמא יורד ובס' מעשה רוקח מדקדק מדכתב רבינו במנחה יו"כ דחומר כרת לשתיה ולא נקיט תענית דעלמא ומכ"ש יו"כ נראה דוקא ביו"כ אינו יורד ע"ש. והנה בלא נקראו לא הוי ביטול מ"ע בקום ועשה אבל כנראה אף בקראו ירדו וצ"ע בזה ועי' בסי' קצ"א בפועלים ובמג"א שם עיי"ש. ובסי' קכ"ט במג"א בס"ק ד' ובאליה רבה שם עיי"ש:

והנה מ"ש מגזירה לגזירה נראה מסכים למ"ש בטו"ז בסי' רנ"ב ס"ק ז' באו"ח דאם צד אחד קרוב שיהיה לא הוי בכלל גזירה לגזירה ועיין כיו"ב בתוס' במס' שבת בתוס' ישנים דף כ"א ע"א בד"ה וא"ת וברי"ן במס' ביצה דף כ"ח ע"ב בענין אין מראין סכין לחכם ביו"ט עיי"ש. וכה"ג דידן כדאיתא בגמ' שכרות שכיחא וכמ"ש רבינו שכבר סעדו וכו' וא"כ לא הוי בגדר ספק השקול ובכלל גזירה אחת:

הלכה ב

במד"א וכו' וכהן שעבר ועלה לדוכן במנחת יוה"כ הואיל והדבר ידוע שאין שם שכרות הרי זה נושא כפיו ואין מורידין אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול היה לפיכך הורידוהו. נראה מזה כמה חמור החשד דבמנחה דעלמא כנראה אף בקראו דהוי ביטול מ"ע וכמ"ש ז"ל משום אמור להם החיוב על הישראל לקרותו וביטלו משום הגזירה אטו חשש שכרות ולא חשו על ביטול נשיאת כפים ומשום חשד שרו. והנה מלשון התרגום שהביאו ז"ל כד תימור להון לא נראה דהוי המצוה להקרות הכהנים על הישראל אבל בלשון אמור להם דאיתא בגמ' דהוי עשה נראה דהוי מצוה עליו וצ"ע. ועי' בס' ישועות יעקב שם ס"ק כ"ה שהביא ראיה מירושלמי במס' נזיר המובא בתוס' במס' סוטה ל"ח ע"ב בד"ה כל כהן מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחוי דר' אבא אמר וכו' בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא אמר אנא לא אמר כלום וכו' אלא כיון דאמר וכו' כל כהן שעמד בביהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וסבר למימר עשה דוחה לל"ת אמר אנא לא אמרית וכו' עיי"ש. ושם לא היה אמרו להעלות ונראה כדעת הר' מנוח דבלא קראו ג"כ עובר בעשה דכה תברכו עיי"ש. ולמ"ש י"ל דטעה וסבר דאמור להם עשה על ישראל. ואם באמת נאמר כן טעה בהאי דסבר דדוחה לעשה ול"ת.

ומצאתי בהפלאה במס' כתובות דף כ"ד ע"ב בד"ה דאיסור עשה שכתב דמ"ע דנשיאות כפים על הישראל כמו על הכהן והביא ראיה מיבום דבתורה על היבם והוי על שניהם עיי"ש. ועי' ברשב"א בשו"ת ובאבודרהם דדעת הראב"ד ביבום דלא הוי רק עליו בלבד ולא על היבמה עיי"ש. אמנם מביא בשם ס' החרדים דמצוה ג"כ על הישראל להתברך עיי"ש וא"כ לפ"ז ליכא ראיה מהירושלמי לדעת הר' מנוח הנ"ל. אבל לפ"ז בישראל יהיה החיוב ביותר מבכהן דכהן יוכל לפטור א"ע שלא ליכנס לביהכ"נ כמו דאיתא בירושלמי ובפוסקים ועי' חולין דף קל"ג ע"א ולפרוש כפיו עדנא אניס ליה ועיין ברש"י שם וישראל מחויב לקרוא לכהן ולהיות מתברך. ונראה דאם אין כהן אחר גם על הכהן המ"ע להביא א"ע לידי קריאה וברכה והנה בלא"ה אמרינן במס' מנחות ענשיתו אעשה וכמ"ש בתוס' וסמ"ג וברא"ש בכמה דוכתי דיש להביא א"ע לידי חיוב מ"ע ורק באניס ליה עדנא א"צ להביא א"ע. ונראה להביא א"ע לידי עשה לא שייך עשה דוחה לל"ת כדאי' בירושלמי דסבר כן דדוקא בעשה דהוי בחיוב דחי וכדאיתא אי אמרה לא בעינא וכו' במס' כתובות דף מ' וביותר למ"ש ז"ל בטעם הדחיה דלא נאמרה הל"ת במקום עשה בכה"ג נאמר להיפוך דלא נאמרה העשה במקום ל"ת דל"ת חמיר כדאי' במס' יבמות בפ"ק בסוגיא דעליה עיי"ש:

הלכה ג

כיצד וכו' ומתחילין יברכך וכו'. עיין בכ"מ שיברכך מתחילין מעצמם וכמ"ש ז"ל שבזה לא שייך לטעות בתחילת הקריאה. ובשו"ת הרא"ם סי' ג' פי' דגם יברכך בקריאה ועיין בפר"ח בסי' קכ"ח בזה. ובס' להר' דוד ערמאה ז"ל על הרמב"ם כתב וז"ל וכן המנהג בארץ הצבי והוא מנהג יפה שלא להפסיק בין הברכה למלה הראשונה עכ"ל. וצ"ע אם הוי הפסק בשתיקה מועטת כ"כ ועי' בשו"ע או"ח בסי' קס"ו סעיף א' ואם שהה כדי הילוך כ"ב אמה מקרי הפסק ובמג"א שם ס"ק ג' ועיין במג"א בסי' קפ"א ס"ק ו' דבכדי אין מפסיקין כלל עיי"ש. וי"ל כיון דבתחילה לא שייך טעות א"כ הוי כבכדי שאין להפסיק כלל:

הלכה ז

כשיהיו הכהנים וכו'. בהגהות מיימוני והיה מורי רבינו רגיל לומר בשעה שאומרים וישמרך ויחונך ושלום רבש"ע אני שלך וחלומותי וכו' עיי"ש:

וביד המלך תמה שלא הביאו רבינו עיי"ש. ונראה כי אינו מדינא וכנראה כי רק מהר"מ ז"ל נהג כן בפ"ע ולכן לא הביאו. והנראה בענין זה להבינו לפי פשוטו נביא לשון הגמ' במס' ברכות נ"ה ע"ב אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוה יתבי בהדדי אמרי כל חד מנן

לימא מלתא דלא שמיע ליה לחבריה פתח חד מנייהו ואמר האי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי היא ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא הכי רבש"ע אני שלך וכו' ומסיים בהדי דעני ציבורא אמן. ואי לא לימא הכי אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושמך שלום יה"ר מלפניך שתשים עלינו שלום עכ"ל הגמ' שם:

והנה כבר כתבתי במקו"א בענין ברכת כהנים שנאמר כה תברכו וכו' ואני אברכם "ועי' פט"ו ה"ו" ואל תתמה ותאמר ומה תועיל ברכת הדיוט זה שאין קיבול הברכה תלוי בכהנים אלא בהקב"ה שנא' ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. הכהנים עושים מצותם שנצטוו בה והקב"ה ברחמיו מברך ישראל כחפצו והוא מירושלמי בפ' הנזיקין עיי"ש:

הברכה נאמרה מהכהנים מורי התורה להודיע ענין הברכה האמיתית ואל מה נשא לבבינו ומה נבקש מה'. כי בלעדי הידיעה מה הברכה השלימה עליה נקוה לא תנוח נפש האדם בכל הטוב הבא לו כי יבקש חדשות כדרכי המון העם בסכלותם יבחרו הטוב המדומה אשר לא תשבע נפשם ואין אדם מת וחצי תאותו בידו כמ"ש רז"ל לכן על הכהנים שמהם תצא תורה לישראל "שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו" והמה יורו מה הברכה הישראלית וזה הנאמר "כה תברכו [את] בני ישראל אמור להם יברכך וכו' ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם" והברכה יברכך וכו' יאר ה' וכו' עד שלום סדר ברכת ה' השלימה וזאת לדעת למען בעת תבוא עלינו להנות מאורה כי בלעדי הידיעה מהטוב אשר נקבל לא ניהנה ממנה כמ"ש רז"ל חיבה יתירה נודעת לו. "ואני אברכם" ממכם תצא תורת הברכה ועלי לברכם הברכה תצא מאתי. וכמ"ש הראשית הידיעה לידע ולהבין מהו הטוב האמתי והברכה העליונה עליה נכסף וברכת עשו ויעקב בלתי שוים:

והנה על החלומות ארז"ל שהם הרהורי דיומא עי' במס' ברכות בפ' הרואה שם בהנ"ל ולב דואג ומפחד תמיד גם כי ישכב וישן רעיוניו סליקו על משכבו באימה ופחד כאשר אמר איוב בצערו "וחתתני בחלומות ומחזיונות תבעתיני" איוב ז':

ופחד ואימות הנפש כי ירבו באדם יביאו לחולי כמ"ש רז"ל אנחה משברת גופו של אדם גם לחולי המרה השחורה העצבות מסיבת החולי וחולי ופחד ועצבות המה סיבות זה לזה כנודע ורפואת שניהם הבטחון בה' ובחסדו כמ"ש רז"ל על פחדו בציון חטאים במס' גיטין כל המפחד חוטא עיי"ש. וברכת ה' הנשמע מפי הכהנים בברכת כהנים יסלק כל הדאגות וצער הנפש אשר חלומות הרעים כמ"ש עדות על נפש דואגת ובלתי בוטחת בלב שלם בה' ולכן בלבבו פחד תמיד וחסרון שלום הנפש ומנוחה מקור הפחד וחלומות

המבהילות הוא. ובברכת כהנים יתאמץ רוחו לבטוח באדון השלום מלך שהשלום שלו והמברך את עמו בשלום ועבור כמ"ש העצבות חולי הגוף והנפש המה לכן נאמר רפאם כחזקיה וכו'. ואם טובים המה וכו' אם המה הערה עליונה כמ"ש רז"ל כי חלומות אשר המה חלק שישים מנבואה בברכת כהנים יבקש ויתחנן כי הערה העליונה משמי מרום גבוה על כל גבוה תשים שלום בקרבו ושים שלום בנפשו ולבבו להתגבר על כל רעיון והרגשה מביאת פיזור נפש ופחד. והבוטח בה' חסד יסובבנו תרום נפשו ותשמח רוחו ושלום השקט רעיון ימצא ועי' ילקוט שיר השירים ג' אפי' אדם רואה בחלומו שחרבו שלופה ונתונה על צוארו משכים בבוקר והולך לביהכ"נ ורואה את הכהנים נושאין את כפיהם והחלום הרע מתבטל ממנו וכו' עיי"ש. שם על מפחד בלילות וכו':

הלכה ט

כיצד ברכת כהנים במקדש וכו' וכשישלימו כל העם עונים ברוך ד' אלוקים אלוקי ישראל מן העולם עד העולם. ועי' בכ"מ ועי' בס' קרית ספר שתמה מאוד שהוא נגד הגמ' מפורשת במס' תענית ט"ז דהעם עונין בשכמל"ו וכמ"ש ברש"י במס' סוטה דף מ' ע"ב ובתוס' שם עיי"ש:

ועי' במעשה רוקח שכתב לתרץ דבאמת ראוי לומר ברכה שנאמרה ברוך ה' וכו' אלא בברכת כהנים שאין לכהנים להוסיף על ברכה המפורשת בתורה נאמרה מהעם ובמס' תענית שם בתענית הש"ץ אומרים והעם עונין בשכמל"ו עיי"ש והנה זה התירוץ המובחר ממה שראיתי ע"ז אף שגם בזה יקשה לומר שמטעם זה כתב רבינו כן כנראה מסוגיא דמס' סוטה דלאו אברכת כהנים קאי וצ"ע ובהל' תענית פ"ד הט"ו כתב רבינו כרש"י הנ"ל וכדאיתא במס' תענית הנ"ל:

הלכה י

ואומר את השם ככתבו והוא השם המפורש האמור בכל מקום ובמדינה אומרים אותו בכנויו הוא בא"ד שאין מזכירין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד ומשמת שמעון הצדיק פסקו הכהנים מלברך בשם המפורש אפי' במקדש כדי שלא ילמוד אותו אדם שאינו חשוב ושאינו הגון ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה לתלמידיהם ובניהם ההגונים אלא פעם אחת לשבע שנים כל זה גדולה לשמו הנכבד והנורא. ובס' יד המלך הקשה דמס' קדושין ע"א ע"א איתא שהיה שם שתים עשרה עיי"ש וכתב דבירושלמי במס' יומא וקדושין איתא שם ארבע עיי"ש ולא מצאתי כן בירושלמי. ועיין בראי"ש במס' יומא בפ' יו"כ סי' י"ט וז"ל ורב האי אמר לא בשם הזה היה אומר כה"ג אנא השם אלא שם בן שנים וארבעים אותיות ועדיין מצוי בישיבה בקבלה ונודע לחכמים

ואין נראה לי דברי רב האי בזה כיון דילפינן בגז"ש מעגלה ערופה הזכרת השם של ארבע אותיות אלא כמו שנכתב בפסוק הוא מזכיר אלא שמזכירו ככתבו והוא נקרא שם המפורש והוא מקורו לכל השמות כי כולן נאצלין ממנו ועליו נאמר ההוגה וכו' דאין להזכירו בגבול וכו' עכ"ל. וברש"י במס' סוטה ל"ח פי' ג"כ ככתבו ביו"ד ה"א עיי"ש:

ובקרבן העדה הקשה במס' יומא בשם בן ד' מאי בקיאות שלא ידעו מהם שם עיי"ש. ועי' במס' קדושין דאיתא בשם בן ארבע שלא היו מלמדין וברש"י שם לקרותו בכתיבתו ופי' עיי"ש. וכן נראה בלשון רבינו כאן שלא ילמוד וכו' על דרך זה. ונראה כי הלשון ככתבו נראה דקאי על בן ארבע והחילוק רק ככתבו במקדש וכמו במדינה בכנוי שג"כ על בן ארבע בכנוי ומה דאיתא במס' קדושין הנ"ל בראשונה שם בן י"ב אותיות היו מוסרים אותו לכל אדם משרבו הפרוצים היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה והצנועים שבכהונה היה מבליעין אותו בנעימות אחיהם הכהנים וכו' עיי"ש א"כ נראה שעיקר מצותה בשם בן ארבע רק להצנועים נמסר לקרוא בשם שתים עשרה ג"כ ורבינו כתב לפי העיקר המצוה דלכל היא. ועי' בפי' משניות במס' סוטה לרבינו שם עיי"ש:

משמת שמעון הצדיק וכו'. במס' יומא דף ל"ט ע"ב אותה שנה שמת בה שמעון הצדיק וכו' ונמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם וברש"י מלברך ברכת כהנים את העם בשם המפורש שלא היו כדאי עכ"ל ועיין בתוס' במס' סוטה דף ל"ח ע"א בד"ה הרי לפי שלא זכו לגלוי השכינה עיי"ש. כיו"ב במס' מנחות ק"ט ע"ב:

הלכה יא

אין ברכת כהנים נאמרת בכ"מ אלא בלה"ק שנאמר כה תברכו וכו' כך למדו מפי השמועה ממשה רבינו ע"ה כה תברכו בעמידה כה תברכו בנשיאת כפים וכו'. עי' ביד המלך שחקר לדעת רבינו בדיעבד בישיבה וכיו"ב מהני דתוס' כתבו מלעמוד ולשרת בדיעבד לא מהני כמו בעבודה ולרבינו מכה וכו' לא נדע כן ולמה בחר בכה ובגמ' אמרינן אח"ז משאר לשונות [דרשות] עיי"ש:

ונראה דרבינו ס"ל דעל כרחך הוי דאורייתא דאל"כ האיך אמר רב נתן אינו צריך דכתיב לעמוד ולשרת וכו' הרי האי לעמוד אמרינן במס' תענית כ"ו דהוי אסמכתא וכה י"ל דהוי דאורייתא ואם גם כה י"ל דהוי אסמכתא מ"מ מדמיון לעמוד ולשרת היה נראה אף בדיעבד פסול כמ"ש בתוס' ואם הוי מדרבנן למה לא יהני בדיעבד וא"כ עדיף לומר מכה. ומזה יליף רבינו דהוי מדאורייתא מהלכה למשה מסיני וכמ"ש בהקדמתו על ש"ס דמצינו אסמכתות על דאורייתא מהלמ"מ וא"כ הוי אפי' בדיעבד פסולה ומשו"ה אמר ר"נ דאינו צריך דלעמוד ולשרת הוי אסמכתא ראוי ביותר ובכ"ג בדיעבד לא מהני:

הלכה יב

אין הכהנים רשאין בכ"מ להוסיף ברכה על ג' הפסוקים וכו' לא בקול רם ולא בלחש שנאמר לא תוסיפו על הדבר וכו'. הוסיף רבינו על לשון הגמ' לא בקול רם וכו' דהנה בלאו דלא תוסיפו מכה וכו' דדרשינן כמה דברים שתהיה ברכת כהנים בלי שנוי והוספה ג"כ נגד לשון כה וכו' וע"כ לא תוסיפו וכו' הנאמר בגמ' אף דבקול רם הברכה נגד העם הוי בכלל כה וכו' שדרשו פנים אל פנים מלשון אמור להם. אבל בלחש נראה כתפילה בפ"ע וגם זה אסור משום לא תוסיפו:

הלכה יג

כשמחזירין וכו' וכן כל פינות שיהיה אדם פונה לא יהיה אלא על דרך ימין. ועי' בס' באר שבע במס' סוטה דף ט"ו בד"ה כל פינות וכו' עיי"ש ובפר"ח בסי' קכ"ח ס"ק י"ז:

הלכה יד

במקדש מברכין ברכת כהנים פעם אחת ביום אחר תמיד של שחר באין ועומדין על מעלות האולם וכו'. ועי' בכ"מ ובתוס' במס' סוטה דף ל"ח ע"א בד"ה וכתב כתבו דה"ה במוספין ובתמיד של בין הערבים עיי"ש:

פרק טו

הלכה ב

המומין כיצד כהן שיש מומין בפניו או בידיו או ברגליו וכו' לא ישא את כפיו לפי שהעם מסתכלין בו וכו'. עי' בכ"מ שמסופק בזה"ז שמכסין פניהם וידיהם דלא שייך אתו לאסתכולי אם נאמר לא פליג רבנן ובב"י בסי' קכ"ח ובשו"ע סעיף ל"א פסק דבכה"ג יעלו עיי"ש. והנה יש לעיין בזה למ"ש בטורי אבן במס' מגילה כ"ד ע"ב להקשות במומין ברגליו למה לא נתירו בסנדל שגזרו ע"ז משום ספק חשד לפסול ולמה נבטלו מדוכן שיהיה ודאי חשדא ודוחק בעיני משום לא פלוג ודעתו דלמסקנא ג"כ טעמא דכבוד הציבור עיי"ש:

וכנראה בגמ' במס' ר"ה וכיו"ב נראה דעיקר משום חשדא ונראה משום לא פלוג. וי"ל דזה הוי שנוי גדול שיעלה הוא בסנדלו ולא אחרים ושייך הסתכלות עבור זה כמ"ש בב"י שם ובמג"א בהנ"ל באם כולם אינן משלשלין טליתם שאין רשאי הוא עיי"ש. ובמומין דלא נקרא ליכא ביטול מ"ע משא"כ בנמצא חסרון בסנדלו דהיה מחויב ואינו עולה שייך חשד:

הלכה ג

העבירה כיצד כהן שהרג את הנפש אע"פ שעשה תשובה לא ישא את כפיו שנאמר ידיכם דמים מלאו וכתיב ובפרשכם כפיכם וכו'. הנה לא מנה בעבירה רק הרג הנפש ואח"ז עובד ע"ז. וסיים "ושאר עבירות אין מונעין אותו":

ובמס' בכורות מ"ה ע"ב במשנה והנושא נשים בעבירה פסול עד שידירנה הנאה והמטמא למתים פסול עד שיקבל עליו שלא יהיה מטמא ועי' במס' גיטין דף ל"ז ע"ב. ולדעת רבינו כמ"ש אח"ז וברכה כעבודה היא שנאמר לשרתו ולברך בשמו וכו'. אלא דבאלו מהני בשב כדאיתא נודר ובאלה שהביא רבינו כמ"ש אע"פ שעשה תשובה וכו'. ועי' בב"י בסי' קכ"ח כיון דבדיעבד עבודתו כשירה קודם שהדיר כמ"ש רבינו בפ"ו מביאת המקדש נושא כפיו לכתחילה ופי' מ"ש רבינו ושאר עבירות אין מונעין וכו' אף בלא שב ועי' מ"ש שם מדעת שאר הראשונים ז"ל ובשו"ע סעיף מ' דאין נושא כפיו עד שידור וכו' עיי"ש. והנה י"ל דרבינו אינו חולק ע"ז רק בשב מחלק לשאר עבירות דמה"ט דלשרתו וכו' מאי שנא לחלק בין עבירה לעבירה. וכנראה מהמשנה דרק בעבירות שהכהן נצטוה בה ומשאר עבירות לא נאמר דאינו עובד דבאלה שנתקדש מישראל ופשע בקדושתו קנסו ובשאר דברים הוא כמו כל בני אדם במה שנחשד אינו נאמן ואין לכהן דבר מיוחד בזה. ועיין בתוס' במס' סנהדרין דף ל"ה ע"ב בד"ה שנאמר ובמס' יבמות דף ז' ע"א בד"ה שנאמר דדוקא לנשיאת כפיו פסול ההורג הנפש מדכתב ידכם וכו' לכן אינו נושא ידיו אבל לשאר עבודות כשר מדאורייתא עיי"ש. ונראה דלנשיאת כפים ההורג נפש מדאורייתא פסול:

אמנם דעת הראבי"ה מובא בהגהות מיימוני וכיו"ב בטור סי' קכ"ח (במפורסים) [במפורסמים] להרוג ומועד לכך ורבינו שמחה דוקא באינו שב וראיה מירושלמי דנזקין שמא תאמר איש פלוני כהן מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכני וכו' ת"ל ואני אברכם וכו' ועי' בס' אור זרוע הגדול בשו"ת שם סי' קי"ב דף כ' ע"ג ולדעת רבינו צריך לפרש בירושלמי כמ"ש בפני משה שם ברינון על עבירות הנ"ל אל יאמר כן ובנודע באמת אינו נושא כפיו עיי"ש וכמ"ש בכ"מ בהל' ו' עיי"ש. ורבינו לא הביא האי דכהן שהרג לא בפ"ו ולא בפ"ט מהל' ביאת מקדש ונראה ג"כ שמחלק בין נשיאת כפים ועבודה דא"כ הוי להביאו בעבודה וכמ"ש דהוי דאורייתא ושם מביא מקנס דרבנן ג"כ. והנה בשוגג לא כתב רבינו כמו שכתב אח"ז בע"ז לא שייך בשוגג וכו' ונראה בשוגג לא הוי בכלל ידכם וכו' דבשוגג לא ידו עשה זאת וכמ"ש באו"ז הגדול הנ"ל מיהודה בן טבאי שאמר אם לא הרגתי וכו' וכיו"ב שהיו שוגגין וחלילה שהיו בלתי מוכשרים לעבודה מעבודת ה'.

וברמב"ם שבס' מעשה רוקח דפוס ווינציא נוסחא מוסגרת שהרג הנפש אפי' בשגגה וכו' וברמב"ם שלפנינו זולת זה לא נמצא כן. אמנם בשו"ע סעיף ל"ה אי' אפי' בשוגג ובב"י נראה שהי' ג"כ לפניו הנוסחא אפי' בשגגה עי' שם שכתב כן לדעת הרמב"ם במוחלט:

וכהן שעבד עכו"ם בין באונס בין בשגגה אע"פ שעשה תשובה אינו נושא את כפיו לעולם שנאמר לא יעלו כהני וכו' וברכה כעבודה היא שנאמר לשרתו ולברך בשמו וכו'. ועי' בכ"מ שכתב שצ"ע עמ"ש בין באונס עיי"ש. ובשו"ת חכם צבי סי' י"ג כתב דאונס חמיר טפי בע"ז דיהרג ואל יעבור ובזה עברו במזיד שלא קידש ה' משא"כ בשוגג וגם למאי דאיתא במס' ע"ז דף נ"ב ע"ב בכלים ששמשו בבית חוניו דנראה דאם בכלים אסרו בכלל זה כהנים שוגגים דעכ"פ נעשה ע"י מעשה ע"ז עיי"ש:

ועי' בתוס' מנחות ק"ט ע"א בד"ה לא ובהגהות מיימוני כאן ובטור הנ"ל:

והנה רבינו כתב ברכה כעבודה ועי' בלח"מ בהל' ד' דבמס' תענית כ"ו איתא דהוקש לנזיר לקולא במומין ולא לעבודה עיי"ש:

והנה בעבר במזיד ושב לכאורה לחלק בין עבודה לנשיאות כפים עמ"ש ז"ל בפ"ב הל' ה' מע"ז שאין מקבלים לעולם אותם ובהל' תשובה פ"ג כתב דמהני תשובה גם על ע"ז ומינות ובשו"ת רדב"ז כתב לחלק שמ"ש אין מקבלים אותם זה להחזיקם בחזקת כשרות ולבטוח בהם כמו לענין מנוי על דבר שלבטוח בו ומ"ש שמקבלין זה לבין המקום יתעלה עיי"ש. ועיין במס' מכות י"ג ע"א לאחוזתו הוא שב ואינו שב למה שהוחזקו אבותיו דברי ר' יהודה ר"מ אומר אף למה שהוחזקו אבותיו וכו' וברש"י למה שהוחזקו אבותיו לשררה עכ"ל ועיין בריטב"א שכתב ברוצח בלבד פליגי ולא בשב משאר עבירות עיי"ש:

והנה כמ"ש לעיל בשם הרדב"ז וכיו"ב נראה דעת הלח"מ עיי"ש וא"כ יש לחלק בין עבודה דאנחנו ממנים אותו לעשות שלוחי דידן ודרחמנא ואין מאמינין לו בחוטא בע"ז ואף דבגמ' מביא מבקרבן עצמו ולמ"ש קרבן אחרים גרע דלא שייך נאמנות לו מלעצמו. אבל שם בגמ' בשוגג וגם דגם לזה שיהיה עומד ומקריב ונאמין לו שלא יפגל או שלא יהיה לו שמץ מחשבת ע"ז במקדש ה' זה התלוי ונוגע לכל ישראל. משא"כ בנשיאות כפים דהוי מצוה עליו ומה נפסיד אם יהיה נושא כפיו כמו שמתפלל וכיו"ב. ונראה דגם בנשיאות כפים כיון דאיתא בכלל מ"ע רק ע"י הקריאה מישראל ומברך על פינו בשם ה' וא"כ ג"כ נוגע לנו והוי בכלל עבודה לענין זה וי"ל דזה המכוין ברכה כעבודה שנאמר לעמוד ולשרת וכו' דגם נשיאות כפים הוי שירות לנו לה' ע"י הכהנים דשלוחי דידן נינהו וכמ"ש לעיל דמ"ע לישראל להתברך וא"כ דומה לעבודה ממש בזה שנוגע לישראל להאמינו אמנם כל זה במזיד ושב. אבל בשוגג בזריקה לרב ששת שם לא שייך

חילוק הזה בין ע"ז לשאר איסורים וצ"ל כמ"ש בשו"ת חכם צבי הנ"ל מדמיון לכלים במס' ע"ז נ"ב ע"ב הנ"ל:

והנה השוגג בע"ז עיין במס' שבת דף ע"ב ע"ב לא נמצא רק באומר מותר ועי' במס' מכות דף ז' ע"ב לרבא אומר מותר קרוב למזיד הוא ועי' מ"ש בתוס' שם ובמס' שבת לחלק להאי דשבת הנ"ל עיי"ש. וא"כ י"ל לענין שנהיה מקבלין אותו לשרת לה' ולהיות שלוחי דידן הוי כמזיד וא"כ כמ"ש בנשיאות כפים דומה לזה ושוגג דשחיטה דאפי' לר"ש קרבנו ריח ניחוח שחיטה ימצא שוגג שלא ידע שהיא של ע"ז דנעשה משרת שלה במזיד כמו שאמר רב ששת שם ובשוגג כלא עשה מאומה ולא הוי בכלל משרת ולא שירות משא"כ עבודה השתחויה שכתב רבינו לא ימצא בשוגג רק באומר מותר. ובמס' שבת לענין חטאת ודאי לא שייך רק בכה"ג:

אמנם ברש"י כתב כהן ששחט לעכו"ם לפני עכו"ם ושב וכו' ואח"ז רב ששת אמר לך לעולם בשחיטה וא"כ שמביא קרבן ע"כ היה דעתו לע"ז דאל"כ למה מביא קרבן ולמ"ש דאם אומר מותר קרוב למזיד מאי שנא שחיטה מזריקה לקבלו עלינו אח"ז ולבטוח בחזקת כשרות שלו. ועי' במס' סנהדרין ס"ב ע"א ובתוס' בד"ה ורבא עיי"ש. ועי' ברמב"ם בפ"ט הי"ג מביאת המקדש שכתב אבל השוחט לע"ז בשוגג אם עבר והקריב קרבנו ריח ניחוח ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר אלא שחט בלבד והוא שוגג ואעפ"כ לכתחילה לא יעבוד עכ"ל. ועיין בכ"מ שכתב דדייק מלשון קרבנו ריח וכו' דוקא דיעבד עיי"ש. ולמ"ש י"ל דוקא בזריקה שייך לומר לפסול מה"ט דעשה תועבה וכמו בכלים במס' ע"ז נ"ב וכמ"ש בחכ"צ הנ"ל ובשחיטה דלאו שירות ומשרת בדיעבד אין לפסול בשב דנאמר שמא לא היה תשובתו שלימה אבל לכתחילה אין מאמינין אותו עלינו כמ"ש והנה בגמ' דאי' בקרבן שלו ודאי בדיעבד לא נפק"מ רק עליו בלבד ורבינו שכתב אף בקרבן של אחרים בדיעבד עכ"פ ספיקא הוי ושייך על להביא קרבן אחר חולין בעזרה. אבל לכתחילה אין לקבלו ומשו"ה בנשיאות כפים דשייך רק לכתחילה כתב לדמותו לעבודה כן נראה לענ"ד לומר. ובשו"ת לאור זרוע הגדול הנ"ל מדמה לשחיטה בקרבן בשוגג ע"ש וכמ"ש לרבינו אף בשחיטה בשוגג לכתחילה לא יקריב:

ועי' בשו"ע סי' קכ"ח ובפר"ח שם וברכי יוסף שם עיי"ש:

ובתוס' סוטה דף ל"ט ע"א בד"ה כי הביא ממס' קדושין כ' ע"ב הואיל והלך זה ונעשה כומר לע"ז אדחה אבן אחר הנופל עיי"ש למ"ש לדעת רבינו שאני זה דודאי עלינו לרחם עליו ולחשבו כצדיק בשב מע"ז אבל לקבלו ולהאמינו שאני:

הלכה יב

כל כהן שאינו עולה לדוכן אע"פ שבטל מ"ע אחת הרי זה כעובר על שלש עשה שנאמר' וכו'. ועיין בכ"מ וכונת הרמב"ם כמ"ש במרכבת המשנה למ"ש בס' המצות שורש ט' וז"ל ודע כי אתה אפי' תמצא לשון החכמים כי מי שיעבור האזהרה הפלונית עבר על כך וכך לאוין או מי שיבטל הדבר הפלוני עבר על כך וכך עשה לא יתחייב מזה שתמנה הלאוין ההם כולם כל אחד ביחוד ולא כל עשה ביחוד כי הענין אחד ואין בו כפל וכו' אם לא תמצאם יאמרו לוקה ב' וכו' וכן אמרו כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה להכפל בו הצווי ג' פעמים ולא יתפשט אחד ממוני המצות שיאמר ברכת כהנים שלש מצות ציצית ה' ותפילין ח' וכו' עכ"ל עיי"ש: